DE BALNEIS SANCTI CASSIANI

Tractatus tres in partes diſtributus.

Victorio Mannio Senenſi Philoſopho, ac Medico Auctore.

AD SERENISSIMAM PRINCIPEM CHRISTINAM A LOTHARINGIA

Magnam Aetruriæ Ducem.

SENIS,

Apud Sylueſtrum Marchettum. M.DC.XVII.

Superiorum Permiſſu.

Digitized by Google

Digitized by Google

SERENISSIMÆ PRINCIPI CHRISTINAE A LOTHARING. Magnæ Aetruriæ Duci.

DOMINAE SVAE COLENDISSIMAE

VICTORIVS MANNIVS
Perpetuam Felicitatem.

COMMVNIS eſt rerum omnium conditio, nil vt prodat in lucem, ita elaboratum, & perfectũ, quod in pluribus non deficiat, proindeq; alterius non indigeat auxilio. Hoc inſtar omnium in perfectißimo animantium homine innoteſit, qui pro corpore à noxijs affectibus ſeruando medicorum præceptis, proq; mente erudienda præceptorum diſciplinis ſubijcitur. Animalia cętera non refugiunt homines imperium, vt quicquid ex ſe ipſis imperfectionis habeant, humana corrigatur induſtria. Idipſum plantæ teſtantur, quæ in viridarijs hac de cauſa ſeruntur, vt in dies magis, ac magis adultæ vberiores ferant fructus, & ſuauiores. Quid? ipſi lapides, vt Coſmi, aut Ferdinandi Heroicorum Principum referant imaginem labore perfici, ſculptorumq; arte elaborari neceßarium eſt. At quid mirum? hæc vna lex eſt rebus omnibus indicta, labi ſemper, & corrumpi, nec ſine alterius ope opus aliquid omnibus numeris abſolutum reperiri. Vnde celebris illa ſententia effluxit, vt eum, qui hominibus ſuccurrat, opéq; ferat, Deum inter homines appellare debeamus. Cum ergo

hoc preſens opus de Balneis Sancti Caſſiani, eiſdam cum aliis, & etiam deterioribus ſit præditum conditionibus, cũ ab ingenii mei imbecillitate ſit productum, non eſſe deſuturos ominans inticos, ideo, ut ab eorum calumniis ſeruetur incolume,, Celſitudini tuæ Sereniſsimæ dicendum propoſui præterea nemini. Quam enim Principem inquirere debet opus, niſi eam, ſub cuius patrocinio eſt auctor? Quam Dominam Balneorum Sancti Caſsiani tractatio in Fronte deferre, niſi eam, quam Balneorum Incole geſtat in pectore? Quam Patronam expoſcere Manoorum familia, niſi eam, quæ primi COSMI Nurus, quæue Secundi COSMI Mater exiſtat? quorum Benignitati maximo pere deuinctam eſſe profitetur. Quapropter Celſitudinem Tuã oro, obſecro, ut hæc quàmuis humilia, tam æquo ac benigno ſuſcipiat animo, quàm quo ſcripta me ſunt ſyncero, ac fideli. Itaramq; nominis tui ſplendor perfuſa hominũ conſpectum illuſtriora adire, calumniatorumque linguas poterunt effugere tutiora; quin etiam Balnea ipſa manificentiæ tuæ imbribus irrigata, euadent in poſterum ſalubriora. Vale.

AD

AD BENEVOLVM LECTOREM.

DE Balneis Sancti Caſſiani opus in lucẽ edere, non propria voluntate motus, ſed, vt aliorum placitis obtemperarem coactus cum fuerim (Humaniſſime lector) venia potius, quàm culpa dignum ab omnibus iudicatum iri confido. Patriæ namque parentibus, & amicis, quibus perpetuo natus quilibet eſſe debet, & ipſe præſertim, id à me exposcentibus negare, inhumanum eſſe duxi ideoque oneri ſuccumbere ſatius eſſe, quàm illud recuſare. Proptèrea hilari frontè illud ſuſcipere decreui, cui ſi ex uotis ſatisfacere non potero, vt munus, ſubiectique dignitas exquireret, ingenij mei imbecillitati, non voluntatis defectui tribuendum erit: Quarè mihi ſatis erit pro viribus officio meo reſpondiſſe, ne ingratitudinis vitio à Sancti Caſſiani Terra inurar; cui quidem cum debere me non parum perſentiam in eà natus, ab ea altus, eius alumnum dici non dedignor. Quod ſanè nil detrahit (quicquid alij dixerint) vniuerſæ meę familiæ quàmuis enim ex hoc ſolo oriunda, nihilominus Maiorum Benignitatè, proprioque merito varios nobilitatis honores alibi conſequuta eſt, quàm ſibi partam gloriam non timebit ex ſe præſeruare, quin etiam huius loci auxilio, qui ſemper fuit, & erit (licet breuibus finibus concluſus) idoneus ad quemlibet extollendum, eumque (dummodo nactam occaſionem arripiat) clarum per vniuerſum orbem reddere. Quapropter ſummaui niti debet vnusquisque honeſtiſſimis actionibus, hanc comunem patriam honore proſequi, non eos deprimere, qui tali pacto maiorum veſtigia ſectantes inuigilant omni ingeniorum conatu, pro generis humani amicorum commodo, ſuæ præclaræ voluntatis monumenta relinquere. Opus igitur in tres diuiſum partes ſtudioſe Lector accipe, in quarum prima de nobilitate agetur, atq; præſtantia horum balneorum, de mineris participantis his aquis, earumque qualitate, de vſu balneorum, & particularis fiet ſermo de quolibet balneo; In altera de modo operandi dictorum balneorum examen erit; Et in tertia tractabitur de his, quæ ſeruari debent in eorum adminiſtratione. Supereſt nunc, vt has lucubrationis, qualescumque tandem fuerint, æqui, bonique conſulas, & ſi quid in eis lapſum adinuenias, emendare, non redarguere digneris. Valde.

AB

ABBAS
DOMINICVS PERINVS
Ab Anticolo Campano.

PEruени tandem quò me miſere periti,
Mens mea, quò traxit, ſuaſit amicus iter.
Bis quinos veniens ſoles non ſolus ad iſta
Aeger equo inſedi balnea nota pr ocul.
Bis denas eadem luces, potusque lau acrum
Conſilio Medici dulce fuere mihi.
Herpete erat longum per tempus dextera palma,
Ac iecur affectum; vana medela fuit.
Balnea ſanarunt, tribuit vim Rector Olimpi,
Hic populus fælix ſemper habendus erit.

Lieto tornò della Ciprigna Dea
Il magnanimo figlio dal'Inferno.
Lieto io ſanato dall'herpate rea
Quindi ritorno al nido mio paterno.
Egli per guida la ſua madre hauea
Io la Madre di DIO, come diſcerno
E San Caſciano per cui preghi ognuno
Quindi ſi parte d'ogni mal digiuno.

Index Capitum primæ partis.

DE nobilitate, atq; præſtantia Thermarũ Sancti Caſs ani. Cap. 1.
De mineris exiſtentibus his balneis, earumq; qualitatibus. Cap. 2
De numero aquarum Sancti Caſsiani vſui comuni inſeruientium, earumque diſpoſitione. Cap. 3.
Quibus mineris ornentur Thermæ Sancti Caſsiani, & de earum prædominio. Cap. 4.
De functionibus harum aquarum Cap. 5.
De ordine tractandi de his aquis Cap. 6.
De ſicuncellę inſcriptione, & eius qualitatibus Cap. 7.
De ſicuncellæ effectibus Cap 8.
De balneo magno, eiusque qualitatibus. Cap. 9.
De effectibus balnei magni Cap. 10.
De balneo Buxi, eiusque qualitatibus Cap. 11.
De effectibus Buxi Cap. 12.
De piſcina, eiusdemque qualitatibus Cap. 13.
De effectibus aquę piſcinæ Cap. 14.
De balneis infuſioni diſpoſitis Cap. 15.
De balneo Sanctæ Marię, & eius qualitatibus Cap. 16.
De effectibus balnei Sanctę Mariæ Cap. 17.
De balneo Sancti Georgij, & eius qualitatibus Cap. 18.
De effectibus balnei Sancti Georgij Cap. 19.
De balneo Caldaneæ, & eius qualitatibus Cap. 20.
De effectibus Caldaneæ Cap. 21.
De balneo de Fraticellis, & eius qualitatibus Cap. 22.
De effectibus aquæ de Fraticellis Cap. 23.
De Ducciæ balneo, eiusque qualitatibus Cap. 24.
De effectibus Ducciæ Cap. 25
De balneo luti, eiusque qualitatibus Cap. 26.
De effectibus luti Cap. 27.

Capita ſecundæ partis.

IN quibus conſiſtat cognitio modi operandi harum aquarũ Cap. 1.
Balnea Sancti Caſsiani agere per alterationẽ, & euacuationẽ Cap. 2
Quod virtute propria, eaque manifeſta agant hæc balnea. Cap. 3.
Aquas horũ balneorũ non ſola qualitate, ſed quantitate operari Cap. 4
Operationem horũ balneorũ ſequi in tempore, non in inſtanti Cap 5.
Quod non reddatur tota aqua aſſumpta, nec eam reddi ſit neceſſarium Cap. 6.

Capita

Capita tertiæ partis.

DE neceſsitate cognitionis eorum, quæ agenda ſunt in tertia parte Cap. 1.
Quid ſeruandum ſit in ebibitione harum aquarum Cap. 2.
Quis debeat accedere ad potum harum aquarum Cap. 3.
Quomodo ſit accedendum ad potandas has aquas Cap. 4.
Quo loco ſumi debeant Cap. 5.
De tempore congruo ad potandas has aquas Cap. 6.
De hora potus Cap. 7.
De ſpacio temporis in potu Cap. 8.
Quid faciendum ante ebibitionem Cap. 9.
Unde incipiendum in ebibitione Cap. 10.
De doſi harum aquarum Cap. 11.
De victus ratione in potu Cap. 12.
De regulis ſeruandis in his balneis extrinſece adminiſtratis. Cap. 13.
Quid ſeruandum ſit in Duccia. Cap. 14.
Quid ſeruandum ſit in linimento Cap. 15.

DE BALNEIS SANCTI CASSIANI

PARS PRIMA.

De nobilitate, atque præſtantia Thermarum Sancti Caſsiani.

CAP. I.

DE Balneis Sancti Caſſiani agere cum propoſuerim, ab eorum dignitate, atque præſtantia principium ſumere ſtatuti; non quòd ſint de ipſorum eſſentia: ſed quia ex his celeberrimum nomen per totum orbem ſibi vſurparunt hanc autẽ dignitatẽ, & præſtantiã haurire nobis licet tum ex his, quæ denotant eorum antiquitatẽ; tùm etiam ex præſtantiſſimis ipſorum effectibus; à quorum quolibet ſi ſeiunctim colligi poſſet nobiliſſima eſſe hæc balnea, multò magis poterit oſtendi, dum coniunctim reperiuntur: præſtat enim antiquitas illis, quod ſanguinis nobilitas hominibus; effectus autem idem, quod actiones; & quod antiquiſſima ſint balnea iſta, colligitur primo ex authoritate eorum, qui de illis ſcripſerunt reponentes ea in Comitatu reali cluſino, vt notat Horatius ad vallam dicens. Qui caput, & ſtomachum audent ſupponenere fontibus Cluſinis quod vero pro iſtis fontibus Cluſinis accipienda ſint hæc balnea, inde primo poteſt oſtendi: quia prope Cluſinam vrbẽ non reperiuntur alij fontes prædictis functionibus inſeruientes, vt faciunt hęc balnea; pręterea ſequentia verba Heratij dicentes (frigida rura) denotant ipſum pro fontibus Cluſinis intelligere hæc balnea, cum locus iſte frigiditati potius, quàm caliditati ſit ſubiectus, vel ea reponentes in Dominio Vrbis veteris, vt notat Sauonarola, & alij. vel in ipſa Senarum per antiqua ditione; vnde concludi poteſt, antiquitus hæc balnea in vſu fuiſſe. Colligitur etiam antiquiſſima eſſe ex monumentis à diuerſis, & in diuerſis temporibus adinuentis: ſtatuta enim propoſita à Reuerendo Andrea Schia-

A uetto

uetto in ſuo libello de his balneis,adinuenta ab Angelo Fabrucio annis elapſis ſub balneo Ducciæ maximum eſt antiquitatis indicium; lapides præterea adinuenti ab Antonio maria Drellio propè balneum magnum, oſtendentes ibi fabrefactum fuiſſe Aeſculapio templum, & Hygiæ pro ſalute a quibuſdam acquiſita, indicant eorum antiquitatem. Columnæ inſuper lapidæ in reſtauratione ficuncellæ pictura in facie muri ſubterranei propè conſeruam antiquam aquæ ipſius ficuncellæ lapides ad ſedendum accomodati ante dictam conſeruam, columna marmorea in formam v itis digeſta, & ſtatuæ duæ mutilatæ eodem loco adinuente inter memoranda, & antiquiſſima belnea Sancti Caſſiani reponi debere teſtantur, & ideo nobiliſſima; vnde detrahere quisquam eis non audeat, quod tempus omnium rerum edax nõ potuit. Sed quid eis prodeſſet antiquitas iſta,niſi effectus reſponderent antiquitati? certe idem præſtaret, quod proponitur à Petrarca in primo de rem: vtriusque fortunæ de columna in oſtendenda aliqua pictura. Effectus autem horum balneorum cum inferius in tractatione cuiuſcumque balnei enarrentur,ne lectorem tædio afficiam, idem ſæpius repetens, ab illis nunc obſtinere optimè factum iudico, illud vnum indicaſſe ſatis eſſe arbitratus, virtutem nimirum his cælitus fuiſſe inditam, vt de ipſis meritò poſſim præcipue dicere, quod Baceius in lib. 7. cap. 22. dicit de balneis in vniuerſum nullos videlicet reperiri morbos, ſiue communes toti corpori, ſiue particulas ipſas priuatim occupantes, quos opportuna harum aquarum adminiſtratio non perſanet; quod licet impoſſibile videatur, liquido tamen apparebit, id facilè fieri poſſe ex his, quæ dicentur ſpectantia da ipſorum operationem. Quare ne tempus fruſtra teratur in ijs obſcurandis, quæ luce meridiana clarius elucent, illud licet nobis concludere,& firmiter tenere, Balnea Sancti Caſſiani inter alia balnea memoranda eſſe cùm antiquitate temporis tùm etiam effectuum præſtantia, quibus eò fertur ipſorum fama, vnde exiuit virtus preſertim ſecundis his temporibus optimi regiminis Sereniſſimi Secundi COSMI Hetrutiæ Magni Ducis, quem protecturum ſpero, & obſecro locum hunc, non ſecus ac factum fuit à feliciſſima recordatione Sereniſſimi FERDINANDI eius Patris, vt infra apparebit.

De

De mineris exiſtentibus in his balneis, earumque qualitatibus. Cap. II.

Effectus, de quibus ſupra facta eſt mentio, cum prodant ex his termalibus aquis, quatenus prædite ſunt pluribus ingredientibus, quorum varietas actiones etiam variare cogit, vnde non proprietatibus occultis vt quibusdam placet, ſed manifeſtis ut refert Sauonarola in 2. lib. de baln. cap. 3. rubr. 4 & diffuſius infra tractabitur, ſunt attribuendi effectus horum balneorum, licet primo intuitu id fieri non poſſe videatur, cum ex ipſis prodeant effectus aliquando contrarij, quemadmodum præcipue apparet in balneo ſcuncellæ coadiuuante uentriculum calefactum, & non calefactũ, & in balneo magno diminutas purgationes muliebres, et ſuperfluas, corrigente, ut ſuo loco declarabitur; eſt in præſenti aperiendum, quibus ingredientibus conſtent thermales hæ aquæ, earumque natura eſt inueſtigenda: quia ex hac cognitione ſupradictæ dubitationes tollentur, & dilucidior apparebit doctrina diuerſitatis operationum. mineræ igitur, quibus participant balnea iſta, ſunt alumen, ferrũ, æs ſal, ſulphur, bitumen, tetis, aurũ, & argentũ: idque ex eo, quod reſidet in ſtillicidijs tam naturalibus quàm arte factis, ex ſenſata cognitione, atque experientia collectum fuit. Iſtæ autem mineræ diuerſimode coniunguntur in qualibet aqua, cum aliquo tamen prædominio alicuius mineræ peculiarem operationem agentis, de qua coniunctione, & prædominio ſuo loco dicetur, ſatis eſt in præſenti mineras propoſuiſſe, vt de earum qualitatibus ſermo habeatur. Alumen igitur à græcis ſtiiticis dictum, ab adſtrictione: nomen aſſumpſit; illi nãque vehementiſſimã adeſſe teſtatur Gal. 9. de ſimpl. med. facult. idemque indicat guſtus, cum ei reddatur ſtipticum, multumque adſtringens; & odoratui ſpirat ignis odorem, loquendo de liquido alumine, & de ſciſſo; factitium enim parum, vel nihil ſpirat odoris. Aluminis eſſentiam Sauonarola, & Oddus Patauinus declarant aſſerentes, calidum, & ſiccum eſſe in tertio gradu, & combuſtum eleuari in altiori gradu; propter quam qualitatem has efficit operationes. Prohibet fluxum ſanguinis, fluxum ſuperfluitatum, earũque effuſionem, abſcindit nimium fluxum menſtruorum, & bibitum, & ſuffumigatum, ventrem ſoluit, & notabiliter, licet hoc impoſſibile videatur propter ſtipticitatem, quæ in eo reperitur; vulneribus deinde, & vlceribus diuerſimode confert ut teſtatur idem Sauonarola; & omnes has facultates tribuit illis

tiua educente humores groſſos, & viſcoſos, aius que eductionem eſſe liqueſaciendo, quod inuenit ex humiditatibus, & poſt illud, ſtringere, quod Sauonarola ſumpſit ex Auicena lib. 3. fen. 2. doctr. 2. cap. 16. dicente, aquam ſalſam macreſcere facere, & exiccare, & primò ſoluere per vim abſterſiuam, quę in ea exiſtit, poſtea reſtringere ventrem propter ſiccitatem, quæ eſt in eius natura hos autem effectus cum videre non poſſimus in proprio balneo participante ſalis mineram ob venæ diſperſionem, vt ſuo loco declarabitur; eos tamen videmus, quando ſale vtimur in principio ebibitionis harum aquarum, ut infra innoteſcet. Sulphur deinde, qui dicitur quaſi ſolus vrens, ab Alkimiſtis conſideratur vt ſemen maſculinum inter metalla, & commixtum cum argento viuo, vt cum vxore, ex Andrea Baccio in lib. 4. de Thermis cap. 2. & cum ſit incompoſitæ ſubſtantię, reduci poteſt ad omne metallum hoc eſſe calidum, & ſiccum in quarto gradu tenetur Sauonarola, & eius operationes ſubiungit eſſe calefacere vehementer exiccare, reſoluere, aperire, attrahere, atque ventrem ſtipticum eddere Georgius Agricula aſſerit eius virtutem abſterſiuam eſſe, & mundificatiuam. Gal. inquit ſulphur purgare pulmonem, & abſortum cum ouo expurgare in ictteris. Illi autem effectus in omnibus his aquis, ebibitioni præcipue diſpoſitis inſpiciuntur, quamuis ſulphur eis in eſſe non appareat, cum careat eius odore, nihilominus eis in eſſe non eſt dubium propter rationem, à Baccio ſuperius propoſitam. Sulphurei autem odoris eſt limus quidam tenax bitumen dictum, græce asfaltos quod ex Georgio Agricula reponitur in ſecondo gradu caliditatis, & ſiccitatis, & ideo aſſerit conglutinare, & vrere vulnera uirulenta, sanguinemque ſiſtere, ex Gal. 1. de ſimpl. med. facult. bitumẽ calidiſsimum eſſe colligitur, & in 8. de ſimpl. med. facult. reponitur in tertio gradu caliditatis, & ſiccitatis, & eius effectus eſſe ait, calefacere, exiccare, & adſtringere, talis uerò facultatis ipsũ eſſe conſpicitur in balneo, de Fraticellis, ut proprio loco declarabitur, Tutia ob tutelam, quam habet in collyriis oculorum, nomen ſortita, & proprio nomine pomph lix dicta ex Baccio in 6. de Thermis c. 16. uel eſt artificalis, uel naturalis, artificialem uocat leuiſſimam illam fauillam, quædum coquitur æs, è ſubtilioribus tum æris ipſius, tum etiam Cadmiæ partibus euolat, in bullasque exiles circa ſummum camini concreſcit naturalem autem eam inquit eſſe, quæ reperitur in fodinis non modo æneis, sed

&

& argenteis, atque aureis ſub qua reponitur etiam ea, quæ reperitur in fondiuis mineralibus Thermarum. Tutia ut colligere poſſumus ex Gal. 9. ſimpl. de ſiccandi, & abſtergendi vim habet, & ex eodem particula ſecunda de oculis cap. 5. deſiccat, & infrigidat ſine dolore, præſertim ſi lota ſit; & dicit valere vulneribus, puſtulis, & lachrymis ocolorum Baccius loco citato aſſerit incaliditate, & frigiditate temperatam eſſe, quod neutrum inſigniter efficiat, præcipue autem hoc tribuit aquis naturaliter poſſidentibus tutiam, ut ſunt thermales, & ſubiungit tutius eſſe, vt quis vtatur huiuſmodi aquis, quàm colyrijs ex eadem præparatis vnde aſſumit occaſionem laudandi inter aquas thermales aquam Buxi dictos effectus efficientem, vt infra declarabitur. Aurum, quod inter mettalla reputatur eſſe ens perfectiſſimum, ut notat Baccius lib. 6. cap. 8. aliquid præſefert cæleſtis ſibi elargitum ab omnibus qualitatibus in eo exiſtentibus, quæ ſunt pondus, mollities extenſio, ſplendor, reſiſtentia non cum igne ſolum, ſed cum tempore, permanens omni experimento ſemper idem, & incorruptũ eſt igitur illuſtre aurum nedum ſplendori ſyderum, ſed ſoli quà ſimillimum, non tantum nitore, ac fulgore, ſed virtute, quoque viuificante; vnde ad affectus cordis, & animi à medicis celebratur, & propterea aquæ etiam naturaliter auro inebriatæ, quouis modo participent, qualitatem non tantum habent exiccandi, ut obtinent vniuerſaliter omnes metallicæ naturæ; ſed etiam calefaciendi, & moderate digerendi, itemque abſtergendi, ut refert Baccius loco citato; quinimo ex eodem Baccio cap. 9. eiuſdem libri, animam ipſam reſpiciunt, ac inſtrumenta omnia, cor videlicet, pecordia, pulmones, thoracem, & reliqua viſcera confortando: cerebum deinde, neruos, ac cetera ſenſoria reficiendo, animam exhilarando, ſpontaneam moeſtitiam tollendo, hebetesque ſpiritus vegetando, viſiles præſertim, ut in tractatu de aqua Buxi clare apparebit. Argentum tandem, quod tamquam matrix alumna eſt auri in metallis, proxime accedere ad auri cõditiones teſtatur Baccius loco citato, diei ſerenitatem referens, clarius, aure, & magis ſonorum, & licet Auic. lib. 1. fen. 4. doctr. 2. comparãs aurum cum argento dicat, aurum eſſe complexionis temperatę argentum autem eſſe aliquentulum frigidum, & ſicum nõ tamen tollitur, quod ipſius conditiones non proxime accedant ad conditiones auri: quia cum ſint vtrique eadem principia, ſed minus elaborata in argento, quam in auro, propter hoc dicitur

eſſe

eſſe aliquantulum frigidum, non quod vere ſit frigidum, ſed in reſpectu auri ob minorem elaborationem naturalem, & quod hoc ſit verum, arte demonſtratur, qua mediante per longam præparationem, diligemtenque ſapientis induſtriam argentum tranſit in aurum; qua propter concluditur argentum eſſe conditionis ferè eiuſdem, quam obtinet aurum; & aquas ipſo participantes mirabiles procreare effectus, ut videbimus in ſermone de balneo luti; ſufficit hæc in præſenti dixiſſe de mineris exiſtentibus in Thermis Sancti Caſſiiani.

De numero aquarum Sancti Caſsiani vſui communi seruientium; earumque diſpoſitione. Cap. III.

DE terminatis natura, & effectibus minerarum, qubus participant aquæ thermales huius loci, priuſquam ad inueſtigandam naturam, & effectus ipſarum aquarum deſcendamus, pro clariori earum cognitione ſint hęc adnotanda, & primo ſciendũ eſt, quod locus iſte licet plurimis ornetur aquis tærmalibus; ad decem tamen nũmero reducuntur ad comunem uſum accomodatæ, ſcilicet balneum magnum, ſeu *della Terra*, uulgari ſermone nuncupatum, balneum buxi, ſeu della Grota, balneum Caldaneę balneum Ducciæ, balneum Sancti Gergij, balneum Sanctę Mariæ, balneum Ficuncellæ, balneum Piſcinæ, balneum Luti, & ultimo balneum de Fraticellis, quæ balnea ita ſunt diſpoſita, ut tria fere per lapidis iactum ſint prope caſtrum, nempe balneum magnum, Buxi aquaductus, & Caldanea, quatuor ſimul per millia re medium diſtantá caſtro uidelicet balneum ducciæ Sancti Georgij, Sanctæ Mariæ, & Ficuncellę aquęductus: diſtat á Caſtro per milliare unum piſcinæ balneum, per millare unum cum dimidio balneum Luti, & demum per duo milliaria balneum de Fraticellis.

Quibus mineris ornentur iſtæ aquæ, & de earum prędominio. Cap. IV.

BAlnea ſupradicta quamuis inter ſe diſtent, eſt ſecundo loco notandum, in hoc conuenire, quod unumquodque; eorum alumine, & ferro ſecundum magis, & minus participat; ſed poſtea differunt, quoniam non nulla, ęre participant, alia ſulphure al terum auro, & tutia, ſale unum, aliud bitumine, & argento alte-

tu alterum, Balneum namque Ficuncellæ à prædominio ferreum est, alumine participans; balneum magnum aluminoſum eſt ferro participans;& ære Buxi balneum aluminoſum eſt,& ferreum auro, & tutia participans. Piſcinę balneum ſalsum eſt, & aluminoſum ferro participans. Sancti Georgij balneum æreum eſt, ferro, & alumine participans. Sanctæ mariæ balneum aluminoſum eſt, & ferreum, luti balneum conuenit cum balneo Sanctæ marię argento participans. De Fraticellis balneum aluminoſum eſt, ferreum, & bituminoſum. Caldaneæ balneum aluminoſum eſt, & ſulphureum ferro participans. Ducciæ balneum ferreum æreum, & aluminoſum eſt, modico ſulphure participans, quod quidem prædominium, & participatio minerarum, ex ſedimentis relictis in diſtilatione harum aquarum, & in curſu earundem, nec non ex ſaporibus cognita fuit, (& quod prius dicere debueram) ex mirabilibus effectibus iam diu expertis, & confirmatis tam in potanda aqua, quàm in balneandis corporibus, & Duccijs, ex quibus ſatis eſſet cognoſcere prædominium, & participationem minerarum; & eſſet ſatis tuta iſta cognitio oriens à notioribus nobis, & ſenſui propinquioribus; cui cognitioni fauet etiam authoritas eorum, qui de his aquis tractant, ut ſuo loco declarabitur.

De Functionibus harum aquarum. Cap. V.

Est ultimo loco animaduertendum harum aquarum ita diſpoſitarum alias ad potandum deſeruire, quemadmodum ſunt aqua balnei magni, Buxi, Ficuncellæ, & Piſcinæ, alteram ad ducciam dum ventriculum deſeruire, & hæc eſt aqua balnei magni; aliam diſpoſitam eſſe ad ducciandum caput, qualis eſt aqua ducciæ, alium ad lotandum acomodatam eſſe, & eſt luti balneum; reliquas uerò pro infuſione pręparatas eſſe, licet ad hunc uſum deſeruiant etiam ſuperius nominata balnea, præter Piſcinam, balneum luti, & ducciam, ut infra diſtinctè apparebit, ablata prius controuerſia de præcedentia in eorum tractatione.

De ordine tractandi de his aquis. Cap. VI.

In tractatione Tærmarum Sancti Caſſiani uidetur rationi conſonum, incipi debere ab his aquis, quæ lauacro (ſunt diſpoſite,

ſita: quia pro balneo proprie locus abluendi intelligitur, vt colligitur ex eius deſcriptione; terminus enim hic balnei, ad quem reducuntur ſtupha, lauacrum, & Thermę, vt placet Octauiano Mariano Hiſinati in ſuo libello de aqua albula, ſic deſcribitur. Balneus eſt locus conſtructus a natura, vel arte factus, in quo eſt corpus ſubtile, vel liquidum corpori circumferentialiter occurrens, vel aptum occurrere, vt ſit ipſius ſecundum qualitates manifeſtas, vel occultas actualiter immutatiuum. Si pro balneo igitur proprie locus, abluendi intelligitur, merito ab his aquis videtur incipiendum eſſe, quę balneis ſunt accommodatæ; veruntamen ab hoc ordine recedere nó verebor incipiens ab aquis potabilibus, cum ſint saluti humanę magis vtiles, ut teſtatus fuit Gal. 1. de art. cur. rat. ad Glauc. dicens, aquę marinæ, ſalsæ nitroſæ, & ſulphureę balnea ducere plus bilis, ſed multo minus prodeſſe, quàm potabiles; & experientia ipſa, qua medicamenta comparanda ſunt, vt docet Gal. 1. de ſan. tuen. idem comprobat; ſanari namq; à quolibet morbo nullus vnquã perfecte potuit, niſi ebibitio præceſſerit, vt infra declarabitur. Iure igitur ab aquis potabilibus incipiendum eſt, quas eſſe quatuor ſuperius dictum fuit, ſcilicet Ficuncellam, Balneum magnum, Buxum, & Piſcinam.

De ficuncellæ inſcriptione, & qualitatibus Cap. VII.

EX aquis potabilibus à ficuncella incipere ſtatui, non quod hæc reliquas aquas potabiles virtute excedat, licet Auic. in 1. tractatu libelli de remouendis nocumentis, quæ accidunt in regimine ſanitatis teſtetur aquarum mineralium meliorem eſſe ferream: ſed quia hæc eſt toti Terrarum orbi celeberrima, & prodeſt vniuerſaliori affectui, à quo omnes penè affectus dependent, propter quod bene dixiſſe Auic. affirmari poteſt. In eius tractatione ordo iſte ſeruabitur qui comunis eſt etiam alijs. Examinabitur inprimis inſcriptio, deinde qualitas, vltimo effectus a nomine autem ſumendum eſt principium, cum nomen ſit eius conditionis, vt non ſolum rem nominatam ab alijs diſtinguat, ſed etiam (quando magis attendi debet) vim rerum quodammodo ſeruet, ex quo per nomina quaſi rerum imagines res ipſę cognoſcuntur. Vnde Plato in libro Cratilus, dicto præcipit, nomina, ſi modo vera futura ſint, recteque ponenda, ea forma conflari de-

bere, qua rerum propietates pro viribus inuentur, & explicentur propterea ſubiu nxit, non caſu, non pro libidine, ſed arte accomodari debere, quemadmodum factum eſt in pręſenti balneo, quando dicitur ſigatella, vt notat Sauonarola, ſumpto nomine ab hepar cui principaliter prodeſt; licet comuniter dicatur ficuncella, vel quòd videatur nomen magis condecens, vel quòd eiſit impoſitum tale nomen propter arborem fici propæ balneum hoc natum, vt notat præsbiter Andreas ſohiauettus in ſuo tractatu: ſed talem arborem cum numque viderrum, potius corruptum eſſe nòmen exiſtimo propter vtriuſque vocij interſſe affinitatem Quomodocunque ſe habeat, per hoc nomeu ficuncellę balneum diſcerni ſatis eſt á reliquis balneis, & per idem nomen prlncipalis eius proprietas exprimitur: oſtenditur enim hanc aquam hepaticam eſſe, vt infra declarabitur, cognita prius eius qualitate; quam cum poſſimus interius, & exterius conſiderare, vt diſtinctè procedatur, opere præcium eſt, prius externa qualitas examinetur, non quod pręter aliquod viuamentum, ſed quia hæc patet ſenſui, & eſt incitamentum hominum ad eius vſum. In cluduntior autem ſub hac qualitate antiquitas huiu aquæ, ornatus, leuitas, dantas, caliditas, & quantitas eiuſdem. Antiquam verò eſſe aquam ficuncellę facilè colligi poteſt ex his, quę de ipſa ſcribant, quicumque tractant de aquis mineralibus, extollentes eam ſupra alias aquas, facilius etiam colligetur antiquisſimam eſſe ex monumentis nùper adinuentis in reſtauratione huius aquæ in qua illud prius notatum eſt, tribus vicibus balneum hoc fabricatum fuiſſe nam pręter præſentem reſtaurationem, & eam quę ante præſentem aderat, detectum fuit antiquis ædificium per parielem pictum, poſitum ante priſtinum ſtillicidium penes quem ſequebantur murus dirutus, & ſedimen lapideum circuncirca, poſt parietem autem pictum inuentus fuit muri angulus more ſaracenico conſtructus, vndequaque circa ſex cubitos continens; & exiſtimatur ita fabricatum fuiſſe, ut defenderet hanc aquam ab imbribus: nam intra ipſum conſeruari aquam certum eſt: quia prope finem huius muri aderat còductus aquæ ex picto pariete egrediens; quæ verò pictura adeſſet, dignoſci non potuit per antiquitatem; quamuis magiſter Michael Ferrus à Sonuico vallis Lucanæ magnam diligentiam adhibuerit, vt poſſet aliquid colligi, ſed colores tantum modo inſpecti fuerunt. Præterea prope pictum parietem adinuenta ſuit ſtatua marmorea mutilata capite, & brac-

chijs

chijs, & pede; inſuper alia Statua marmorea ſatyrica, quam poſitam fuiſſe pro termino alicuius columnatus inde colligitur: quia in eodem loco reperta fuit columna marmorea ſummo artificio inſtructa, & lapides marmorei pro pauimento inſeruientes, & ſi vlterius progredi datum eſſet, exiſtimatur, quando alia huiusmodi monumentam detecta fuiſſent: ſed præſentia non ſunt parui momenti ad oſtendendam antiquitatem huius aquæ, & eiuſdem vſum. Qua de re non immerito factum fuit, quando Sereniſſimus Ferdinandus indytæ mæmoriȩ Princeps, ſua pietate ductus, vt ſui moris erat, à longe proſpiciens famam huius aquȩ per incredibibilem Magnatum, totiuſque generis hominum concurſum, & audiens præcioſam hanc gemmam quaſi ſublimo latere, dum ita permanebat, ſtuduit magnis ſumptibus erigi ædificium condecens huic aquæ ad maiorem vtilitatem, & commodum eorum, qui ad eam accedunt. Vnde nec dedignari debuit, imo gloriari, & gaudere Dominus Guglielmus de Guglielmis Patritius Senenſis, ſibi demandatam fuiſſe curam huius ædificij, cum particeps, & ipſe fuerit humanȩ ſalutis, quotidie aſſiſtens proprio incommodo, & labore, quo fideliter, & pro viribus fons verus, & origo huius aquæ penetraretur, vt factum mirifice fuit: eouſque enim fodiendo peruentum fuit, donec ſub angulo muriuctum ore ſaraceníco, ut ſante dictum fuit, extructi, & prope ipſum in ſpacio duorum cubitorum ſub magno uiui lapidis ſcopulo adinuenta fuit tota aqua, quæ ſuij illius uitio, ac varijs ruinis intus pȩne tota effuſa ac diſſipata ſuberat fuit in quadrata conſerua, ita inſtructa, & circunuenta vndique, ut perpetuò ſtabilis permanſura ſit, & protecta ab imbubus, & aere, tranſiens a conſerua ad locum potationis per ſpacium octo cubitorum, per aquæductum maximo artificio fabrefactum, ex quo maior vtilitas redundabit his qui egent tius auoxilio, & maior commditas in eius uſu, cum ſpacioſum tugurium fabricatum ſit contines magnum numerum hominum, ubi in ſecunda reſtauratione non aderat locus pro uiginti quinque hominibus; & ante tugurium fabricatus eſt columnatus lapideus deſeruiens pro deambulatione, & ornamento huius præcioſȩ aquæ, ut libentius accedant ad eam gentes, & libentius ea utantur, ſpe freti maioris ſalutis per dictam reſtauratioñe, & excitati à tanta ccmmoditate, quȩ in præſentiarum in ea reperitur. Claritas deinde eiuſdem aquæ allicit homines ſimiliter ad euis uſum, cum limpidiſſima ſit, nec umquã eius color

mutetur, neque à pluuia venetur, quando mirandum non eſt, cũ vena iſta ſit adeo ſubterranea, vt difficillime ad ipſam peruenire valeat aqua deſuper influens, hoc tamen verum eſt ferrugineas ſquammas interdum ab hoc aqua eleuari per parum temporis ſpacium, & tunc licet non turbetur, aqua, nihilominus à potu abſtinendum eſt, donec pertranſeat eleuatio iſtius materiæ De leuitate illud notandum, hanc aquam ab alijs aquis potabilibus mineralibus parum, uel nihil differre, ſed aquis dulcibus quamuis leuiſſimis hanc leuiorem eſſe, & hoc exacta cum diligentia pondere obſeruaui; quando inde oriri exiſtimo: quia à centro quaſi perſtillicium minerarum extra delata dum colorem actualem acquirit, eodem etiam tempore leuitatem acquirat, & depuretur, vt fit in aquis ſtillaticijs. Calor pręterea(de exteriore loquor)eſt temperatus, neque immutatur propter aeris frigiditatẽ, vel caliditatem ſed idem ſemper manet non ſecus atque: claritas, & ſi in hyeme apparet calidior, hoc fit reſpectu noſtri, non reſpectu ipſius aquæ quæ neque guſtui redditur ingrata per ſaporem, & odorẽ; cum nullus odor, vel ſapor in ea potanda ſentiatur ingratus. Reſtat poſtremo de quantitate fiat ſermo, quę ſi in præſenti maior eſt, ac fuerit præterito tempore, nulli mirum uideri debat; quoniam (ut dictum eſt ſuperius)in hac reſtauratione ſumma cum diligentia aqua iam dilatata ex antefactis ruinis collecta eſt in conſerua enarrata ita, ut firmiter credatur in poſterum nec augeri, nec minui poſſe, ſed pręſeruari in eadem quantitate, quæ modo apparet; & hæc ſufficiant de externa qualitate. Pro interna autem id intelligi debet, quando aquam hanc propria qualitate ſpoliat, eamdemque diſtinguit ab alijs aquis thermalibus; & eam pręſtat efficiendi eos effectus quos parturit: aqua enim ut aqua frigida eſt, & humida, & in præſenti frigiditas cum ſiccitate eſt coniuncta: quoniam hęc aqua ferrea eſt, & per conſequens frigidæ, & ſiccæ complexionis, cum ferrum ſit frigidæ, & ſiccæ complexionis, ut ſupra dictum eſt; & quando aqua ſit uncella ferrea ſit, dignoſcitur ex ſedimentis, ex ſapore, ex effectibus, & ultimo aut horitatibus cõfirmatur: ſedimenta enim eius aquæ igne depuratæ ſi ſpectentur, in eis liquidò apparet, quando in uena ferrea; ſi ſpectantur in curſu eiuſdem, nobis repræſentant ærugine ferri, ſapor deinde idem manifeſtat: quia eius ſapor inlepidus eſt, & ferrugineus cum ſtipticitate effectus etiam hanc qualitatem manifeſtant, cum eos effectus præſtet hæc aqua, quos

ferrum

ferrum ipſum confert, & tandem Sauonarola, & Baccius idem affirmant; quare concludendum eſt, aquam ficuncellæ ferrũ eſſe, & ex conſequenti frigidam, & ſiccam. Hoc tamen eſt animaduertendum, quando dicens aqua ficuncellæ frigidę, & ſiccæ complexionis eſſe, ea caliditate omnino ſpoliari non intelligo, tum ratione ſulphuris exiſtentis tanquam primum ens in mineris, unde acquirit caloré actualem, ut notat Baccius in 6. de Thermis cap. ficunc. tum etiam ratione participationis aluminis, ut effectus ipſe demonſtrat: uentriculus enim, niſi participaret aqua ficuncellæ aliqua caliditatis portiuncula, ſufferre non poſſet hoc medicamentum ſumptum præſertim in ea quantitate, quæ quotidie ſumitur, unde concluditur hanc aquam magis excedere in ſiccitate, quam in frigiditate, frigiditatem autem contemperari à participatione alterius mineræ nempe aluminis, & ſic dicitur à prædominio ferream eſſe, & per participationem aluminoſam, quãdo uiſum fuit in ſtillicidijs, & effectibus, ſedimenta enim non ſolum repręſentant ferrum, ſed etiam alumen, & effectus licet primariò ſint ratione ferri, apparent etiam ratione aluminis, ſi velimus credere Sauonarolæ aſſerenti hanc aquam cõferre diſcraſiæ calidæ, & frigidę hepatis, nec non etiam experentiæ ſupradictæ, quando conſiderans Baccius loco citato dicit hanc aquam facere in frigidam cauſam: quia actum calidũ eſt ac proportione partiũ temperata; refrigerare autem, vel quia virium refractarum eſt ex natura ferri frigida, & ſicca; uel refrigerare ex accidenti, eductis videlicet humoribus calidis, qui in promptu ſunt, ac ſolutu faciles. Sed intelligat Baccius, quomodo velit, effectus huius aquæ, illud eſt concludendum, & hanc aquam in paſsiuis ſiccæ qualitatis eſſe, in actiuis verò frigidæ cum aliqua caliditatis portiuncula; & ex hac qualitate diſtinguitur aqua ficuncellæ ab alijs, aquis ebibitioni diſpoſitis, & per eandem qualitatem præſtat infra ſcriptos effectus.

De Ficuncellę effectibus. Cap. VIII.

IN enarrandis huius pretioſę aquæ effectibus, ne videar nimia affectione moueri demonſtrans eius operationes excedere operationes ferrearum aquarum ab Auic. lib. 1. fen. 2. doctr. 2. cap. 16. propoſitarum à Paulo Aegineta lib. 2. cap. 52. & Aetio lib. 3. de remedica cap. 177. dicentibus; aquam, ferri virtutem ſortitam ſtomacho conferre, ſplenem reſoluere,

ad

adiuuare ad coitum, & non ualentes coire, opere prec ium eſſet, prius quaſdam dubi ationes demedio tollere ſpectantes ad huiuſmodi operationes, ueruntamen quoniam nimis longa digreſſio eſſet, & ſunt comunes omnibus alijs aquis propterea earum dilucidationes ad ſequentiem partem dimittam, & in præſenti illud ſufficit dicere, quando præfati authores loquebantur de aquis tantum ferreis, non ex mixtis qualitatibus exiſtentibus, quæ mixtio uarias producit operationes pro ſingulæ cuiuſque imperantis ratione, ut idem Actius oſtendit in fine eiuſdem capitis, & præſens aqua demonſtrat in ſuis mirabilibus effectibus à prędominio ferri, & aluminis participatione ſibi elargitis; quos enumerare nunc uolens afferam unicum exemplum pro confirmatione cuiuſcumque effectus, idemque ſeruabitur ordo in effectibus aliarum aquarum. Hęc igitur aqua primo, & principaliter dyſcraſię calidæ membrorum naturaliom ſuccurrit; ſecundaciò autem refracta in actiuis eius operatione propter aluminis portionem ſuccurrit frigidæ dyuaſiæ, & propter hoc redditur confortatiua dictorum menbrorum, derectum pronocat appetitum; ſomnum conciliat; ſcputum ſanguinis, à quacunque corporis parte proueniat, remouet; renum laſſitudini, & gonorrheę ſuccurrit, arenulas expellit; carnoſitati auxiliatur, diſſeteriam ſanat; ægretudines ab humoribus aduſtis excitatus, & ſcabies, vlceroſa ad vſta, & cutaneos omnes humores ſola remouet petatione, vlceribus, quæ vrinæ prouocatio in veſica, facit, confert. Quid pluram morbo'eſio gallico conferre particulariter declarabitur. Ad exempla dictorum effectuum deueniendum nunc eſt ſumptò principio à primo, quòd poteſt etiam principalis dici, cum ex eo tollatur præcipua cauſa reliquorum effectuum: exceſſus enim caloris nedum calidos procreat affectus, ſed etiam frigidos, attrahens à cerebro ad ventriculum profluuium humorum, ex quo frigiditas in eo introducitur, & inde extenditur ad alias partes corporis, calidæ igitur dyſcratiæ conferre hanc aquam non eſt, qui dubitare poſſit, ob manifeſtam ipſius qualitatem ferram pro cliuem ad tollendum hunc affectum; quemadmodum experint fuit tia compertum, quotidie in infinitis vndequaque ad eam accedentibus, priuatim verò in felici recordatione Domini Alexandri Strozzy, qui cum ingenti heparis caliditate vexaretur, id nó ſolum in aſpectu demonſtrabat, ſed quando magis vrgebat, in accidentibus, ſiti namque aſſidue cruciabatur, & vrinæ ardorę exceſſus

ceſſus

eſſus caliditatis manifeſta indicia, & his accidentibus ſola potatione huius aquæ liberatus fuit; vnde tranſactis duobus annis denuo eamdem aquam petere ſibi propoſuit pro confirmatione acquiſitæ vtilitatis. Quod deinde frigidæ dyſcraſiæ conferat, licet difficile videatur propter ferri conditionem, nihilominus propter aluminis participationem, & propter minerarum primum principium exiſtens in hac aqua, & alijs ex vi, & facultate ſibi inſita vt dictum eſt ſupra, effectum hunc præſtat, ſicut ſæpe fuit probatum in his qui cachexiam patiuntur, qualis præcipue fuit Domina Cleria vxor Domini Ioanis Berna odiri de Scottis Thernari: eius enim corporis habitus totus erat tumeſcens, color faciei ſubpallidus, & pituita dominante corpus totum frigore corripiebatur, adeo vt functiones omnes naturales deprauatæ exiſterent, quæ poſtea beneficio huius aquæ ad talem ſtatum peruenerunt, vt munus ſuum perfectè quęlibet exerceret, vnde rediens ſecunda vice pro confirmatione acquiſitę vtilitatis memoriam reliquit in Eccleſia Parrocchiali affigens picturam Sancti Caſſiani. Quod deiectum prouocet appetitum, nulli dubium videri debet: quia propter ſiccitatem minerarum cum reddatur hæc aqua confortatiua membrorum naturalium, ex conſequenti appetitum e perun a poteſt; quemadmodum expierta cognitum fuit anno 1596. in Siluia Sextia Romana, tunc temporis mihi commendata ab Excellentiſsimo Aſdrubale Minutellio: eius enim ventriculus languidiſſimus erat ita, vt nihil appeteret, & quando peius erat, altera hora ab aſſumpto cibo coacta erat ad vomitum non potens cibum ad digeſtionem conducere; quo affectu libera euaſit per aſſumptionem huius aquæ. Somnum conciliari beneficio huius aquæ difficile non videtur, cum notum ſit pręcipuam eius laudem conſiſtere in eo contemperando, quando vt plurimum ſomnum aufert, ſuperfluum inquam calorem ſomni fundamentum attenuantem, vt teſtari poteſt Dominus Criſtophorus de Tabora Hyſpanus, eques Hieroſolomitanus, Reſidens Caetę: confeſſus enim fuit per ſeptem annos ſomno caruiſſe, & eius caput adeo calidum erat aſſidue, vt uix manus in caluaria firma teneri poſſet, & eius corpus adeo extenuatum erat, vt parum ſubſtantiæ in eo eſſet, & tamen auxilio huius aquæ ſomnum recuperauit, priuſquã ex his Thermis diſcideret; vnde etiam breui temporis ſpacio complexus euaſit, & pro confirmatione recuperatæ ſalutis redijt anno ſequenti, & tertio anno exportare fecit

hanc

hanc aquam ad propriæ Reſidentiæ locum, qua cognita vtilitate Dominus Vincentius Vitochius cum alijs conciuibus Gaetanis male affectis ad hæc balnea acceſſerunt. Ab expuitione ſanguinis liberatus fuit anno 1607. per ebibitionem aquæ balnei magni, & ficuncellæ Alexander Petutinus ſutoriam arté exercens, licet paſſus eſſet hũ affectũ per tres annos cum dimidio, vt retulit; & hic etiam acceſsit anno ſequenti pro confirmatione ſalutis. Sed hoc conſequi poſſe per has aquas non eſt mirandum propter aluminis conditionem fluxum ſanguinis prohibentem, qua mediante fiut etiam abſcinditur nimius fluxus menſtruorum, ità poteſt mederi renum laſſitudini, & gonorrhe, & certe ſuccurrit, vt cognouit Dominus Vincentius de Martellis anno 1510. dum ſe his affectibus liberatũ fuiſſe ſignificauit Domino Scipioni Forteguerrę Prætori tunc temporis Sancti Caſsiani. Arenulas expelli ab aqua ficuncellę præter Andream de Cominibus Aretiorũ adeſt etiam Dominus Scipio de Gabriellis Senenſis, qui teſtificari non verebitur, quantam vtilitatem perceperit ab hac aqua in occaſione arenularum, quod acquirit à virtute ſibi relicta à principio minerarum, nec non etiam ab aluminis conditione, & à ferrea ipſa minera materialem cauſam arenularum purgante, & formalem corrigente; ſicuti per eaſdem rationes ſuccurrit etiam carnoſitati cum coniunctione aquæ balnei magni participatæ vrea minora; & hoc manifeſte apparuit anno 1608. in Paulo Fanenti Mercatori, qui annum agens vltra quinquageſimum, pręmiſſis multis alijs remedijs abſque vlla vtilitate, tandem ad hanc aquam tamque ad ſacram anchoram acceſſit, & eius beneficio ab hoc affectu liber euaſit, & eum vidi anno ſequenti reuerſum in feliciſſimo ſtatu pro confirmatione recuperatę ſalutis ad potũ huius aquę. Sed quid dicam de felici recordatione Domini Franciſci Capponij vnici mei Patroni? ſit mihi quæſo datum in hoc caſu duo apponere exempla; tum quia res eſt magni momenti; tum etiam quia exemplum hoc eſt mirabile inter alia laborans igitur Dominus Franciſcus hoc affectu ad tallem ſtatũ peruenit, vt de ipſius vita ambigeretur, dum annum agens vltra ſexageſimum, ſemiuiuſus ad Sanctum Caſſianum anno 1602. ſe contulit; unde poſtea præter ſpé omnium acceſſit talem adeptus ſanitatis gradum, vt anno ſequenti redierit pro confirmatione acquiſitæ ſalutis; & ad eius imitationem deinde multi ex Florentinis Patricijs frequentant hæc balnea. Hoc tamen fatendum eſt, quando

& prima

& prima, & ſecunda vice Dominus Franciſcus vſus fuit chirurgico auxilio, vt aquam poſſet ſecurius emittere, quando factū non fuit in prxalligato Paulo, imo vir iſtemet abſente reddere eum non poſſet aquam ſecundo die propter humorum concurſū, & exitus anguſtiam, ſiringa vſus fuit maximo cum detrimento, donec reuerſus exhibui ei vltra mediam libram olei amygdalarum dulcium, & ſtatim eum in mergi iuſſi in balneo Caldaneæ vſque ad vmblicum per ſpacium vnius horæ, ex quo poſtea conſecutus fuit tale beneficium mingendi, vt deinde redderet aquā ſine aliqua difficultate. Diſſenteriam ſanare quilibet faciliſſime credet, dum conſiderabit has ſicuncellę mineras primò vi purganti prædıtas eſſe, mox ſtipticitatem ſua ſiccitatē inducere, quando requiritur in huiuſmodi affectu; & viſum fuit annis elapſis in milite hiſpano, qui cum paſſus eſſet hoc morbo per ſeptem menſes, per ebibitionem huius aquæ liberatus fuit, idemque aſſiduè experior in Incolis etiam in tempore hyemali. Quod humoribus aduſtis prouenientes ægitudines ſanet, & cutaneos omnes humores reſoluat, quotidie cernitur & precipuè colligi pōteſt ex carminibus Reuerendi Ablatis Dominici Perinci ab Anticolo campano appoſitis in principio huius operis, in quibus fatetur herpete ſe liberatum fuiſſe hoc balneo, quamdo vana fuit quæcunq; alia adhibita medela. Vlceribus veſicæ, & vrinæ ardori prodeſſe hanc aquam pro certo habendum eſt, cum demonſtratum fuerit aduiuare carnoſitati, quæ difficilioris eſt curationis, licet iſta affectio ſit etiam curatu difficilis ex Auic. fen. 4 primi lib. cap. 8 afferente, vtilitatem ex aquis thermalibus non ſentiri in vlceribus veſicæ imo quandoque magis dolere, donec accidens auferatur, nihilominus conferre his affectibus cognouit felix recordatio Domini Alexandri Barberini; & propterea dum vixit, quotannis hac aqua vſus fuit; & non tantum hunc effectum præſtat aſſumpta in proprio loco; ſed etiam quæ diu in vaſis conſeruata fuit ſicut ſe expertum fuiſſe in Domino Nicolao Cimenes Excellentiſſimus Benedictus Ponta Senenſis mihi retulit anno 1610. Succurrere etiam affectui diabetico ob comunem minerarum cōditionem exiccantem, & corroborantem vidi anno 1608. in Roſato Baptiſtæ, Acquapendentano, qui occaſione bubonis laborans hoc affectu per aſſumptionem huius aquę liber euaſit. Quod tandem morbo gallico conferat, licet videatur abſurdum, & contra comunem opinionem atteſtantem fugienda eſſe balnea his, qui

morbo gallico patiuntur, vel paſsi fuerint, nihilominus ratione oſtendetur non eſſe admittendam hanc opinionem in hoc balneo; authoritatibus deinde confirmabitur limitandam eſſe; & vltimo experientia. Ratione inprimis probatur: quia morbus gallicus cum ſit intemperies maſſam ſanguinis inficiens, vnde poſtea cachochymia naſcitur, à qua puſtulæ, tumores, vlcera, doloreſque dependent, hæc aqua corrigens hepatis intemperiem corrigit etiã ſanguinis maſsã: remota enim intemperie ab hepate qui eſt fons, & origo ſanguinis, remoueri etiam à maſſa ſanguinis eſt neceſſarium, & propterea confert aqua ficuncellæ morbo gallico. Authoritatibus deiuuare oſtenditur dictã opinionem nõ eſſe abſolute admittendam. Guglielmus namque Rondoletius in libello inſcripto de morbo Italico cap. 3. aſſerit, balnea ſublimata in doloribus, & vlceribus, nitroſa in vlceribus, & ſcabie, aluminoſa in doloribus aduinare; & addit rationem pro confirmatione propriæ opinionis dicens, balnea, quæ ſiccant digerendo citra adſtrictionem, longo vſu hanc affectionẽ curare poſſe addatur nunc, ſed balneum ficuncellæ tantum abeſt, vt adſtringendo exiccet, quando potius digerens ad cutem expellat quicunque in centro corrupti humoris inuenit, vt quotidie experitur in his, qui eo vtuntur, vel in potu, vel in immerſione; idcirco concludendum non valere communem opinionem in hoc balneo. Similiter corrigi poteſt dicta opinio authoritate Benedicti, victorij Fauentini conſulentis in primo conſilio Illuſtriſſ. & Reuerendiſſ. Dominum Bernardum Cleſium tali morbo, & eo antiquo affectum ad acceſſum intrepida ponte ſulphuream, & aluminatarum Thermarum, experientia tandem ad limitationem eiuſdem opinionis me magis mouet anno enim 1596. accedens ad hæc balnea filuia ſextra ſuperius propoſita; quàm vis ſuſpicione morbi gallici teneretur, nihilominus maximum beneficium reportauit ex hoc balneo vna cum balneo magno, quibus vſa fuit in potu, & in infuſione occaſione diuerſorum affectuum per quinquaginta dierum ſpacium, & ad huc Romę viuere anno elapſo intellexi. Prçterea acceſſit ad hanc aquam anno 1600. Iuuenis quedam ex Caſtro Plani, quæ cum nupta eſſet viro morbo gallico affecto, intra quinqua menſes à concubitu eadem morbo, & ipſa affecta euaſit cum vlceribus in gutture, & toto oris ambitu, & cum inopis eſſet, aliam curationem ſuqire non potuit, niſi potationem huius aquæ, & per eam intra viginti dies curata fuit, extracto tantum ſangui-

Digitized by Google

ne intra potum ex vena hepatica Omittens deinde ſupradictum iam affectum bubone, & vſum hac aqua cum iuuamento, aliud exemplum magis efficax ſine patientis nominatione in medium adducam; & eſt, quando patiens quidam bubone venereo la-borans, bubonemque apertum ad huc ferens aquam hanc potauit per plures dies, maximumque beneficium adeptus fuit, vt ſignificauit mihi per litteras poſt multos menſes. Omitto etiam innumeros, qui mihi retulerunt, paſſos ſe fuiſſe diuerſa Symptomata gallici morbi, & vſi fuerunt hac aqua ſine detrimento quia propoſita exempla ſufficere mihi videntur ad oſtendendum aquam ſicuncellæ, vel adiuuare morbũ gallicũ; vel ſaltem exerceri poſſe ſine detrimenti ſuſpicione contra uulgarem opinionem, & hæc dicta ſufficiant de effectibus aquę ſicuncellæ; quę deſeruit etiam pro infuſione in cutaneis affectionibus:

De balneo magno, eiusque qualitatibus. Cap. VIIII.

DE balneo magno poſt ſicuncellam tractare uire conuenit, tũ quia de precedentia cum ſicuncella contendit, cum eius potio præcurat ut plurimum ebibitionem aquę ſicóncellæ ut infra declarabitur dum tractabitur de ordine aſſumendi; tum etiã quia conſeruat uitam humanam reſpiciens principaliter imbecillitatem ventriculi cuius munere præſeruatur homo in terris; deinde præſeruans propagationem ſuccurrendo ſterilitati, vt in ſuis effectibus dicetur. Balneum hæ (ut ſeruetur ordo propoſitus) duplici ſignatur nomine; dicitur enim balneum magnum, & dicitur vulgari ſermone *Bagno della Terra*; ſecundum nomen ſibi acquiſiuit propter propinquitatem, cum ſit oppido propinquis reliquis balneis primæ autem inſcriptionis duæ redduntur rationes, quarum altera ſumitur à quantitate aquæ exiſtente enim vera huius balnei copioſiore vena reliquorum balneorum, propterea vocari balneum magnum communiter exiſtimatur ob omnibus. Sed ipſe huius nominationis aliam aſſignari poſſe rationem teneo, eamq; pulchriorem, ſi dixerim, vocari balneum magnum per antonomaſiam, ob mirandos effectos, quos præſtat: quid enim pręſtantius longitudine vitæ, & longeua progeniem, & vtrumque præſtare hanc aquam ſuperius notatum eſt, & clarius infra declarabitur; propter hoc igitur rectè competit huic balneo dictũ nomen, per quando diſtinguitur à reliquis balneis non minus, ac ſi as per qua

 litatem.

litatem, quę extrinſece conſideratur includit ea omnia, quæ dicta fuerunt de ficuncella;& eadem de mercelunt examinanda. Quod igitur ſpectat ad antiquitatem huius balnei, vltra ennarrata in prohemio huius operis additur, quando in reſtauratione eiuſdem detectæ fuerunt columnæ duę lapide, rotundæ, quarum altera eſt cubitorum trium, & altera cubitorum quinque, & has, ſub terram cum laterent, ad lucem editas erigi tractatum fuit à fœliciſſ. recordatione Sereniſſimi Ferdinandi, ad oſtendendam antiquitatem huius balnei, & reſtaurationem eiuſdem factam ſed hactenus iacent, cum non fuerit ſeruatum, quando inſtituit Accedunt aquæ ductus lapidei adinuenti à præfato Antonio Suaria Drellio militiæ Radicophorenſis locum tenenti, cum capitibus tribus leonum. ex quibus ferri antiquibus aquam ad balnea deſeruientia ducciç ſtomachi exiſtimatur pro confirmatione eius, quando dixit Horatius; & alia monumenta quotidie deteguntur, quibus liquido apparet; aquam hanc antiquiſſimam eſſe, & uno eodemque tempore extitiſſe cum aqua ficuncellę. Quod ſpectat ad ornatum, in vltima reſtauratione balneum hoc in tali ſtatu eſt redactum, ut adſit omnis commoditas inſeruiens ad bibendum, balneandum, & ducciandum ventriculum: eſt enim aqua, quę bibitur deſuper coperta, vbi prius ab anno 1575. vſque ad præſentē reſtaurationem detecta permanſit propter terremotus, qui extiterunt eo tempore; inſuper adeſt commoditas deambulandi his, qui aquam bibunt, ut defendantur à pluuia, & vento; accedit commoditas quieſcendi pro his, qui vtuntur hac aqua pro infuſione, vbi prius non aderat niſi balneum ipſum, & ſimiliter locus præparatus eſt cum omni commoditate pro duccia; & tandē totum ędificium eſt optime accomodatum ad utilitatem eorum, qui egent auxilio huius aquę, non ſecus ac fuiſſe exiſtimatur prętentio temporibus per ſupradicta monumenta. Claritas, & ipſa allicit homines ad eius vſum, cum clariſſima ſit, & talis ſemper maneat quouis tempore, nec ei nocet quamuis ingens pluuia, quādo arguit aquam hanc ex maxima profunditate oriri, cuius profunditatis anno dicto agens ipſe annum duodecimum vidi maius indicium, et fuit, quando de menſe maij, cum locus iſte vexaretur terremotibus per plures dies, propè conſeruam huius aquæ talis dirupatio in ipſis terremotibus facta fuit vt impleri non potuerit concauitas, quamuis ab Incolis adhibita fuiſſet maxima diligentia; donec natura ipſa per alios terremotus eleuauerit

mata-

Digitized by Google

materiam, et per eam equiparauit dictam concauitatem, nihilominus conſeruæ nullum detrimentum allatum fuit, nec diminuta, nec alterata eius aqua. Hoc tamen eſt obſeruatum ab incolis in hac aquæ claritate non ſine admiratione, quando licet non turbetur ab extrinſeca cauſa, nihilominus turbatur aliquando per paucum temporis ſpacium ſine cauſa, et hoc ſuccedit, quando ex uno extremo fieri vult aeris tranſmutatio ad aliud extremum vnum, vel duos dies antequam fiat tranſmutatio, et turbatur tantum modo per ſpacium vnius quarti horæ, non vlterius, hoc igitur modo turbari hanc aquam inſpectum eſt, non alio modo, nec alio tempore. Leuitas etiam huius aquæ talis eſt, ut homines aſſumant eam vſque ad quindecim, et viginti libras, et una hora poſt eius aſſumptionem vix ſentiant eam bibiſſe licet hoc non eueniat ſolummodo occaſione leuitatis, ſed precipuè occaſione externæ caliditatis, qua vnitur innato noſtro calori, et facilis redditur eius tranſitus ad ſingulas corporis partes, ut inſpicitur etiam in reliquis potabilibus aquis huius loci leuiſſima igitur eſt inter alias. et calidiſſima ſupra alias potueri inſeruientes; vel fiat hoc reſpectu prædominij mineræ ad caliditatem diſpoſitę, uel fiat reſpectu quantitatis aquæ, per quam uidetur pręſeruari poſſe maior caliditas, non eſt pręſentis negocij, ſatis eſt, quando eius calor excedit reliquarum, aquarum calorem, ut dictum eſt; non tamen eſt adeo calida, ut impediat potum, nec tribuit ei odorem, uel ſaporem guſtui ingratum, et ſemper præſeruatur eodem calore in hyeme, et in æſtate, quamuis eius conſerua ſit circumcirca expoſita ad aerem. De quantitate non eſt, vt fiat alius ſermo præter enarratum, dum dictum fuit inſenbi balneum magnũ hac præſertim ratione, quia vena huius balnei excedit in quantitate venas aliorum balneorum; hoc tantum addam, quando parte alteratur eius quantitas in hyeme, vel æſtate vt diffuſius tractabitur inferius, quando loquetur de tempore ad vſum horum balneorum. Interna autem qualitas huius balnei, per quam ab alijs aquis diſtiuguitur, & proprios effectus præſtat, aluminata eſt à prædomino cum ferri participatione, & æris; vnde callida exiſtit, & ſicca. non tamen æqualiter, ſed magis ſicca, quamque calida, cum ſiuitatem acquirat ab omnibus mineris, & in actiuis corrigatur à participante ferro; quando demonſtratur ex ſapore, ex ſedimẽtis, ex authoritatibus, & multo magis ex uperationibus;

ab omnibus mineris, & in actiuis corrigatur à participante ferro; quando demonſtratur ex ſapore, ex ſedimentis, ex authoritatibus, & multo magis ex operationibus; ſapor enim ſtipticus exiſtens cum aliqua mordicatione, licet leuiſsima ſit, alumen repræſentat, & æs, ſedimenta etiam ex diſtillatione alumen repræſentant, & ſeminurit enim alba cum quibusdam venulis ferreis; & eſt albedo talis, qualis eſt aluminis aduſti; ex his prætetea, quæ ſupernatant in fonte, colligitur ſedimentum quoddam æs repræſentans. Baccius tandem, Sauonarola, & quicumque tractant de hac aqua, affirmant hoc idem, quare ex ſapore, ex ſedimentis, & ex authoritatibus concluditur aquam hanc aluminoſam eſſe à prædominio, & per participationem ferream, & æream; quando effectus etiam declarant.

De effectibus balnei magni Cap. X.

EFfectus huius balnei, & ſi colligi poſsint ex Auic. Aetio, & Paulo Aegineta locis ſæpius citatis, nihilominus loquentibus iſtis de aquis tantum aluminoſis, non ex mixtis qualitatibus exiſtentibus, ad experientiam pro exactiori cognitione cõfugiendum eſt. Ob mixtionem igitur dictarum minerarum colligitur in primis hanc aquam eſſe alijs fortiorem ad ſoluendum; vnde inteſtina à ſuperfluitatibus lauat, & eorum doloribus, atque matricis mirifice prodeſt; hepatis obſtructiones aperit, arenas, & calculos per vrinæ meatus expellit, & propter ea nephriticis etiã doloribus prodeſt, ſi per infuſionem tantum adminiſtretur, veſicamque à ſuis ſordibus mundificat; Inſuper, quando ante omnia proponere debueram, ventriculi alteratiuam fortificat; & in matrici affectibus à materia frigida ſpecialem vim habet; ſterilitati ex humida cauſa prouenienti ſuccurit, albas humiditates tollens, matricemque læſam confortans, eidemque menſes quouis ordine carentes ad ſuum ſtatum remittens; quorum omnium exempla (ut moris eſt, in medium adducentur. Et in primis quando hęc aqua ſit alijs fortior ad ſoleuandum, & inteſtina à ſuperfluitatibus lauet præter quam quando colligitur ex prædominio aluminis, & æris participatione, quibus præcipue adſorbitur ſolutio ventris, ut uiſum eſt ſupra; ex eo etiam manifeſtum apparet, quando citius hæc aqua digeritur, & emittitur per ſeceſſum multo magis, quàm aliæ aquæ potabiles; unde in comuni praxi principium

ſumitur

Digitized by Google

ſumitur ab hac aqua, vt explicabitur in ordine ſeruando in potu, & de hoc effectu non proponetur exemplum, ne appareat ſenſui nolle credere. Quod autem iuuet inteſti norum dolores, & matricis, expertum præcipue fuit in Antonia Dielfia Terrigena Sancti Caſsiani; hæc enim affecta cum eſſet huiuſmodi doloribus anno 1607. de menſe Decembris, nullum remedium ei profuit, niſi ebbibitio huius aquæ; ei namque per tres dies non obſtante extremo frigore exhibui aquam iſtam, & per eam omni dolore libera euaſit, propter ęris prælertim virtutem abſtergentem, incidentem, & reſoluentem Hepatis obſtructionem aperire cognouit ſu pradictus Dominus Vincentius Vizochius à Gacra, dum accidentibus omnibus ab ea prouenientibus liberatus fuit, denuo accedens ad hæc balnea in ſequenti anno pro confirmatione acquiſitę ſanitatis, & hoc præſtat per virtutem dictarum minerarum; ſed ad remouendam hepatis obſtuctionem notandum eſt, quando non adminiſtratur hæc aqua tantum, verum coniuncta cum aqua ficuncellæ: quia hac affectione laborantes cum ſint plurimum diſpoſiti ad febres, ſi ſola aqua balnei magni vterentur, faciſſime in eas inciderent propter aluminis prædominium ad febres excitantis hos, qui ſunt ad eam procliues, ut notat Auic. lib. 1. fen. 2. doctr. 2. cap. 16. Arenulas pratera, & calculos per urinæ meatus expellere aquam iſtam per eandem uirtutem cognouit Dominus Iacobus de Quaratenſis Florentinus anno 1609. de menſe namque Auguſti in uigilia Sancti Laurentij ſentiens Dominus iſte à renibus in ueſicam deſcendere arenulam ſatis magnam ſeu potius calculum dicam, de menſe Septembris petijt hæc balnea, & cum bibiſſet per plures dies, & aquam balnei magni, & ficuncellæ, nihil per urina emiſit donec eum immergi iubens per duos dies in balneo Buxi repetere faci aquam, hanc, & in repetitione ſtatim minxit calculum adeo magnum ut putauerit fregiſſe uitreum uas in quo mingebat. Nephritium ſoluere per infuſionem hanc aquam intellexit prædictus Dominus Guglielmus, dum in principio ſecundi anni prætoratus pro prima uice ita nephriticis doloribus appræhenſus fuit ut profuerit ei intereſſe his balneis; ex reiteratis nanque immerſionibus huius balnei diu noctuque factus eſt dignum fructum prędictorum laborum obtinuit, & expurgatis renibus per urinam ſolutus fuit à dictis doloribus, quos ſoluere alio medicamento difficillimum erat adeo fixi humores, & arenulæ in renibus erant. Veſicam à ſordibus mundificare quotidie

cerni-

Digitized by Google

cernitur, dum pueros in bibitione huius aquæ mingitur ab his, qui ueſicæ ulcere laborant; & præcipue, uiſum fuit annis elapſis in Domino Siluario de Iuſtinianis. Pro reſtauratione poſtea uentriculi adeo efficax eſt remedium, & tantum propter minerarum facultatem exiccantem, & corroborantem, ut ſi nihil aliud præſtaret hæc aqua, hoc ſolum ſufficeret ad eam extollendam, quemadmodum experientia ipſa docet. Dominus namque Hermannus de Staphis Peruſinus uexatus tali uentriculi imbecillitate, ut nullū daretur efficax remedium pro eius corroboratione, quamuis conſilia à Medicis Romanis, Patauinis, & undique petijſſet, tandē anno 1591. ad hanc aquam pro ultimo refugio ſe contulit, & eius beneficio hac affectione liberatus fuit, ſtomachum ſupponens ducciæ artificiali, cum non daretur tunc temporis commoditas duccię naturalis, ut reperitur in præſenti; & certe in hoc caſu cognoui uerum eſſe de hac aqua, quando ſupradictum fuit de Horatio in epiſtola ad Vallam, ſcilicet quando eſſet illis temporibus in magno precio, vt etiam atteſtantur monumenta enarrata. In matricis paſsionibus conferre viſit ſupra notatum, ad viuamentum ſterilitatis tranſeundum eſt, quando non eſt minoris momenti quam præ ſeruare natum ſterilitati igitur ſuccurrit, præſertim ſi ſterilitas proueniat ex humida cauſa, albiſque menſtruis, propter aluminis aſſentiam abſcindentem ſuperfluitatum fluxum effuſione, ſic vt viſum fuit anno 1598. in Illuſtriſsima Domina . . . . de Actis vxore Domini Marchionis Riarij, quę cum ſterilis redderetur ob fluxum alborum menſtruorum, & ex epiſtola Exc. Somis Cecchij data ſub die 19. Iunij eiuſdm anni apud me exiſtente colligi poteſt, munere huius aquæ ſpoliata albis menſtruis, fœcunda facta fuit, adeo ut intra annū ab aſſumptione huius aquę, & balneatione eiuſdem puellam pepererit, licet hoc euenerit cum eius detrimento; in partu enim vitam cum morte commutauit. Quid deinde dicam de vxore Domini Ioanis Pauli de Rinuccinis Florentini? hæc accedens anno 1603. ad ex balneum ex ſterilitate ad fœcunditatem tranſijt, & peperit maſculum anno 1604. de menſe Martij, & ſecuta eſt poſtea in procreatione aliorum filiorum. Quod ſi alia de cauſa proueniat ſterilitas, nempe ex ſuperflua caliditate diminuente menſtruas purgationes, huic ſuccurrit aqua ficuncellæ, & vnitæ iſtæ aquæ ſterilitati ex dicta cauſa ſuccurrunt, vt uiſum fuit in Illuſtriſsima Domina Beatrice uxore Domini Marchionis Franciſci de Maleſpinis, & in hoc caſu

exceſſus

exceſſus caliditatis poteſt etiam ſufficere potus aquæ ficuncellę quemadmodũ factum fuit annis elapſis in Dõnia Vrania de Palnerijs vxore Domini Aliprandi de lunadoris Senenſis. Quod tandem menſes muliebres reſtituat propter facultatem aperiendi obſtructionem in quauis parte exiſtentem, teſtis mihi erit inter alias honeſta Iuuenis Theodora à Fuligno, quæ tali vteri obſtructione laborabat, ut naturales purgationes, ne dum proſtratæ ſed ablatæ omnino eſſent, & auxilio huius æquæ anno 1609. reſtitutæ ei fuerunt, quemadmodum ab eadem intellexi anno 1610. cum denuo acceſſiſſet ad hæc balnea pro confirmatione acquiſitæ ſalutis; & non tantum hos effectus procreat, ſed etiam mulieribus ſine cauſa abortientibus prodeſt propter uim corroborandi renes, ut ſæpe expertum fuit ab Incolis per infuſionem. Quare hilari fronte ad hoc balneum accedant, qui egent eius auxilio, vel in potu, uel in infuſione, vel in duccia; quibus omnibus modis deſeruit, ut ex dictis colligitur.

De Balneo Buxi eiuſque qualitatibus Cap. XI.

SEquitur prope balneum magnum aqua, que dicitur Buxi & à Sauonarola dicitur Grottæ, primum nomen fuit ei impoſitum propter buxum natum iuxta hoc balneum, alterum nomen ſibi uſurpat propter ſitum, in quo naſcitur hęc aqua: iacet enim ueluti ſub Grotta balneum hoc, quod non accidit reliquis balneis exiſtentibus in locis planis; & hæc eſt vniuerſalis opinio inſcriptionis verum à comuni recedens alias redetem inſcriptionis rationes dicens in primis inſcribi balneum Buxi ad demonſtrandam pulchritudinem huius aquæ deinde ad ſignificandum effectum principalem eiuſdem: ut enim buxus inter plantas æſtimatur eo, quod ſemper luceat, & vireſcat ita minera huius aquæ aſtimatur, cum luceat ſuper alias mineras. Præterea interalios effectus huius aquæ hic eſt admirabilis, quod ſemimortuum reuiuiſcere facit; & eum floridum pręſeruat, non ſecus ac florida ſemper buxus permanet; idcirco non caſu, ſed arte eſt ei impoſitum hoc nomen, per quod non ſolum diſtinguitur ab alijs balneis ſed etiam aliquid colligitur ex eius eſſentia, & effectibus, ut infra apparebit quando enarrata erit externa eius qualitas, in cuius enarratione breuibus me expediam: quoniam de antiquitate

 nihil

nihil adeſt notatu dignum; neque mirandum eſt, quod in reſtau ratione ſit quidquã inuentum, cũ non daretur in anguſtia huius loci commoditas erigendi adificium megni momenti quamuis qualitas,, huius aquę illud ſibi erigi requireret ſed antiquum hoc balneum eſſe teſtantur authores loquentes de eo, dum de alijs balneis tractant,& ex traditione ſeniorum collectum fuit balneum hoc extitiſſe vna cum reliquis. Hoc tamen verum eſt, quod noſtris temporibus ad meliorem ſtatum redactum eſt : adeſt enim commoditas ebibendi hanc aquam, & balneandi, ubi prius à pluuia non poterant deſendi accedentes ad hanc aquam. Pręſeruatur etiam clera ſemper cum ei non admiſceatur aqua deſuper veniens, & cum claritate contenpit leuitas, & celiditas permanens ſemper eadem: vnde alliciuntur homines ad eius vſum. De quantitate illud eſt notandum , quod balneum Buxi duabus venis participat: altera enim de ſeruiens ebibitioni, & infuſioni copioſir eſt, & calidior,altera verò deſeruiens infuſioni tantummodo eſt minor, & minus calida; & origo vtriuſq; aquæ diſtat circa decem cubitos,nec alteran vnquam diſcernitur aquæ quantitas in aliqua dictarum, aquaũ, ſicuti nec vanari internam qualitatẽ in eis inſpectum eſt: Huic enim balneo inter balneum magnum, & ſicuncellam á natura conſtituto dedit eadem natura vt, participaret ferè æqualiter ijsdem mineris, nempe alumine , & ferro propterea experientia comprobatum eſt in his mineris repactus poſſidere qualitates, cum calefaciat citra hepatis manifeſtam offenſam, & hepati conferat aduiuans eodem tempore ventriculo, quod non ſuceidit in ſupradictis aquis, & licet per hoc ab illis diſtinguatur, adeſt tamen aliud, quod hanc aquam ab enarratis diſtinguit, eamq; reddit abmirabilem in ſuis operationibus ; & hoc eſt auri participatio atque tutiæ; quod colligitur ex eo quod reſidet in caſu, & curſu huius aquę tutię ſimile, ſplendidoque tinctum colone, & inſpicitur etiam in diſtillatione, quod enim reſider, eſt adeo differens ab alijs aquis, vt appareat omnino ſeparata ab illis, & inſpicitur in ea tutia ipſa cum auri participatione , quod ſepe ſepius expertus ſum,& pręſertim annis elapſis id cognitum fuit ab Exc. Phiſicis Ill.& Reuerendiſſ. Cardinalis Bandinei aſſiſtentibus ei his balneis, & expoſcentibus, vt denuo has aquas diſtillarem, quò ſenſibiliter prout fieri poteſt, earum mineras viderent, quemadmodum factum fuit, conſiſtit igitur qualitas interna huius aquæ in alumine, & ferro cum auri participatione

tione

tiouc, & tutior; unde in actiuis refactam habet virtutem, & temperatam; in paſſiuis autem ad ſiccitatem tendit, cum mineræ omnes eidem inhærentes vnanimes ſiccitati ſint ſubiectæ, vt ſupra notatum eſt, & effectus ipſi demonſtrant.

De effectibus Buxi Cap. XII.

EFfectus huius aquæ plures ſunt, & diuerſi: participans enim mineris balnei magni, & ficuncellæ procreat effectus ſimiles illis ventriculi digeſtiuam confortans, deperditum prouocans appetitum naturalium membrorum obſtructiones aperiens, renesque, & veſicam ab arenulis mundificans; ſed hos effectus cum non ita efficaciter faciat, quemadmodum efficiunt ſupradictæ aquæ propterea in his non vltra progrediar ſed ad peculiares eius effectus deueniam, & eorum exempla proponam Præcipuè igitur capitis affectibus prodeſt; uiſus debilitati, puſtulisq; & lachrymis oculorum confert, præſertim coniuncta cum Ducciæ aqua, vt infra declarabitur in capite Ducciæ. Affectibus præterea procedentibus à melacholia prodeſſe non eſt mirum, cum hoc appareat ratione mineræ exiſtentis in hac aqua, ſed reuiuiſcere tendentem ad mortem, hoc certe eſt mirabile, quod fit, dum hecticis confert, & per hunc effectum ſatis, ſuperq; demonſtratur auream mineram adeſſe aquæ Buxi, cum nulla alia, minera poſſit ſimiles efficere effectus. Quod autem effectum iſtum præſtat probatum fuit elapſis annis in Ioſefo foſſumbronio Aretino: iſte enim hectica laborans cum conſuleretur à medicis ad acceſſum, vel aquæ albæ in agro Piſano, vel Thermarum Sancti Caſſiani, ad hæc balnea ſe contulit, & me annuente vſus præcipue hac aqua hectica liberatus fuit, & anno ſequenti accidentem ad eadem balnea pro confirmatione pene cognoui, adeo mutatus erat in aſpectu. Quod deinde viſus debilitati ab humiditate præſertim procedenti conferat, puſtulas, & lachrymas oculorũ auferens, perpulchrum eſt exemplum Domini Hieronimi Glioli ferrarienſis, qui oppreſſus copioſis lachrymis inuoluntarijs cum carie in angulo oculi dextri exiſtente, nec non etiam eadem de cauſa uiſus debilitate affectus, accidens ad hæc balnea ãno 1603 per hanc aquam, & Ducciæ ſtillicidium liber euaſit à lachrymatione inuoluntaria, & carie; viſusq; debilitatem confortauit, ut ex eius litteris apud me exiſtentibus inſpici poteſt, per quas fate-

Digitized by Google

tur agnoſcere ab his aquis dictum iuuamentum, ſubiungens vel ſe denuo eas adire, quemadmodum fecit, & hunc caſum ſi uidiſſet Andreas Baccius maiorem occaſionem habuiſſet laudandi balneum iſtud in 6. de Ther. cap. 16. Capitis dolori conferre medicantibus his mineris óptime expertus fuit Lactantius de Nutarellis à Caſtro Cellarum, dum hoc affectu laborans anno 1602. per plures dies, & hebdomadas facta vniuerſali purgatione conſultus fuit à Medicis ad aſſumptionem ligni guaici, a quo dictus affectus potius exacerbabatur, quàm mitis redderetur, diu noctuque eum quiſcere non permittens; me tandem vocauit, & eum ab hac cura remouens potare iuſſi hanc aquam, nec progreſſus fuit vltra tres dies, quod dolor mitis redditus fuit, & intra decem dies eo penitus liberatus, nec vnquã poſt hac paſſus fuit hoc affectu ſuper viuens vndecim annis. Vltra prædictos efectus balneum Buxi ad iuuat ad tollendos cutaneos pruritus, ſi quis in eo immergatur, & præcipue id præſtat primum balneum, quod primo ingreſſu columnatus reperitur, & huius balnei aqua cum moderatè calida ſit, redditur ſimilis aquæ dulci in actu, & potentia, & in hac permanere quilibet poſſet duabus horis, & vlterius ſine faſtidio, & nocumento.

De Piſcina, eiuſdemque qualitatibus Cap. XIII.

SVpereſt ex aquis potabilibus aqua Piſcinæ quæ ita nuncupatur non ad imitationem probaticæ Piſcinæ; ſed quia inculta ſemper fuit, nec conſeruatur cum ea diligentia, qua conſeruantur reliquæ aquæ; cum igitur nunquam fuerit ædificium circa ipſam, propterea uocatur aqua Piſcinæ, non balneum, & per hoc nomen diſtinguitur à reliquis balneis; à quibus etiam diſtinguitur ſuis qualitatibus: ornatus enim nullus adeſt, cum ſit in loco aperto, & inculto, ſimiliter non eſt clara, ſed turbida oritur, & talis ſemper præſeruatur, vnde etiã nõ eſt adeo clara ſicut dicta ſuperius. In caliditate non cedit alijs, & in antiquitate, cum de ea faciant mentionem etiam, quicunq; tractant de his balneis, de quantitate non poteſt fieri iudicium: quia vt modò oritur in vno loco, modò in alio, ſic variatur eius quantitas, ex quo per externã qualitatem diſtinguitur ab alijs potabilibus aquis, & multo magis per internam, cum ſalis mineram ſola poſſideat, licet poſtea conueniat in alumine, & ferro cum omnibus. Quod autem his

mineris

Digitized by Google

mineris participet, colligitur ex ſedimentis, ſapore, & operationibus: ſedimenta enim in diſtillatione alumen,& ferrum demonſtrant, & repreſentant guſtui ſalſedinem cum quadam ſtipticitate ſolita relinqui ab alumine, ſimiliter effectus hoc declarant.

De effectibus aquæ Piſcinæ. Cap. XIV.

OPerationes huius aquæ licet diuerſæ ſint propter mineraũ mixtionem, pręcipua tamen eius laus in his duabus conſiſtit, nempe in purganda, & emendanda matrice ab omni humore ſuper abundante, ut quotidie experiuntur mulieres huius loci, & in reſoluendis colicis, & iliacis doloribus ex frigida, & humida cauſa prouenientibus; quinimo hos antiquatos, & ferè incurabiles reſoluit, ut ſæpius cognitum eſt, tam ſi hæc aqua adminiſtretur in potu, quàm ſi etiam clyſterizetur: præcipuè autem expertus fuit effectum hunc præſtare in propria perſona Excll. Philippus de Leonidis à ſancta Flora Phiſicus iſte enim cum ſepe vexaretur his doloribus, auxilio huius aquæ in potu aſſumptæ, ab illis liberatus fuit, ex quo negligi non debet omnino hæc aqua, quàm uis non ſit ornata, ſicut aliæ: Non ſit tamen, qui miretur, niſi circa ipſam fabriccetur, hoc enim ſuccedit, quia in his operationibus reſpondet Maiori ex parte aquę balnei magni, & quod magis refert, quia hæc aqua ſua cœnoſitatæ non allicit homines ad uſum, vt faciunt aliæ; propterea nõ videtur condecens circa ipſum erigi aliquod adificium, & hæc dicta ſufficiat de aquis potabilibus.

De Balneis infuſioni diſpoſitis. Cap. XV.

CVm Balnea infuſioni deſeruientia de pręcedentia cõtendant cum aquis potabilibus, propterea non erit præter rationẽ; ſi abſoluto ſermone aquarum potabilium ad tractandum de ipſis deſceedatur antequam de alijs agatur: præterq; quod iure merito ſecundũ m vſurpant locum: tum quia deſeruiunt pluribus infirmitatibus, quàm deſeruiant ſtillicidia, & balneum luti, & propterea ſunt magis vſualia huiuſmodi balnea tum etiã quia balnea pro infuſione accomodata ſunt in maiori quantitate, his igitur de cauſis ſecundo loco fieri debet de his ſermo, ſumpto principiò à balneo Sanctæ mariæ,

De Balneo Sanctæ Mariæ, & eius qualitatibus. Cap. XVI.

QVæ ratio eſt inſcriptionis huius, balnei, eadem etiam eſt cauſa, ut ab ipſo ſumatnr principium: ſunt enim ex hoc balneo tot effectus admiratione digni, ut impoſsibile videatur eos ſequi poſſe abſq; aliquo diuino auxilio, quod inſpicientes antiquitus Incolæ deiparæ virgini dedicarunt exiſtenti vnicum medium ſalutis corporis, quemadmodum eſt animæ. Ob mirabiles igitur effectus à balneo Sanctæ Mariæ ſumptum eſt initium; ſicut ad oſtendendos eoſdem effectus nomen hoc fuit ei impoſitum per quod diſtinguitur ab alijs balneis, à quibus diſtinguitur etiam per qualitates proprias, non temen in antiquitate, cum in eius reſtauratione collectum ſit non eſſe minus antiquum, ac ſit balneum ficuncellæ, & de eo fiat mentio à ſcriptoribus unà cum alijs balneis. Ornatus autem eſt maximi momenti, cum in hac reſtauratione conſtructa ſint tria balnea in eodem curſu, in quo eſt balneum ficuncellæ eidemq; columnatui ſubiecta, ut maxima cum commoditate quilibet eis uti poſſit ſine alterius impedimento, diſtinctè poſitis pro uiris, & mulieribus; limpidiſsima etiam eſt hæc aqua, omniq; odore carens, ita ut immergi in ea vnuſquisque gaudeat, inſpiciens eam adeo claram, & foetore carentem. Occurrens caliditas perterrere facere videtur in eius ingreſſu, cum ſit ſatis calida præſertim poſt preſentem reſtaurationem, in qua factum eſt, ut non intromittatur aqua in balneum per aquæductum, ut prius intromittebatur; ſed oriatur aqua in ipſiſmet balneis, & in qualibet balneo reperiatur aliqua vena, qua mediante præſeruatur caliditas in dictis balneis, & quo maior vena reperitur, conſeruatur etiam maior caliditas. vnde accidit, quod ex dictis tribus balneis tertium propè ficuncellam exiſtens cum contineat intra ſe uenam minorem, conſeruetur etiam in eo minor caliditas licet eadem aqua pertranſeat æqualiter per dicta tria balnea mediantibns foraminibus exiſtentibus in dictis balneis, & quoniam tertium hoc balneum non eſt ita calidū, ſicut alia duo, orta fuit in aliquibus dubitatio, quod hæc aqua prodeſſe non poſſet: ſed in rei veritate de hoc non eſt dubitandū; quinimo potius dicendum, quod cum caliditas maior citius penetrare faciat virtutem, efficiet caliditas minor in longiori tempore, & cum maiori tollerantia, quod maior caliditas efficeret

breuiori

breuiori, & erit ſalubrior pro conualeſcentibus, ſenibus, & pueris, qui ab exuberante caliditate potius vexarentur, quam reciperent beneficium. eſt igitur hæc aqua pertranſiens ex vno in alterum balneum ſatis calida præſertim primi, & ſecundi balnei propter venam in ipſis ſcaturientem in aquali ferè portione, & preſeruatur in his eadem quantitas ſemper, cum defendatur ſummo cum artificio à pluuia quamuis ingenti. De leuitate nihil refert tractare: quoniam ebibitioni non deſeruit, licet ipſius leuitas cum claritate concurrat. Qualitas autem principalis huius aquæ in alumine conſiſtit in primis, mox in ferro, vnde in actiuis temperata exiſtit, in paſsiuis verò ad ſiccitatem de more aliarũ aquarum mineralium tendit, & quod talis ſit ex eo, quod reſidet, iudicatur, ex effectibus, & ex conſenſu eorum, qui de ea tractant: quod enim reſidet, & ſapit, alumen, & ferrum repræſentat; effectus etiam ſunt proprij aluminis, & ferri: quia propter ſiccitatem harum minerarum hæc aqua prohibet fluxum ſuper fluitatum à quauis corporis parte, dum quis in ea immergitur, & propter temperamentum caliditatis omnia membra confortat. Qui tractant deinde de hac aqua, conueniunt de mineris dictis, & ita per hanc qualitatem diſtinguitur ab alijs aquis, & in ſraſcriptos præſtat effectus, licet aliud concurrere exiſtimem in eius effectibus, ut infra declarabitur.

De effectibus Balnei Sanctæ Mariæ. Cap. XVII.

EFfectus huius balnei tales ſunt, ut merito probaticæ Piſcinæ conparari poſſit, mirifice nanq; prodeſt omnibus neruorũ affectibus ab humida cauſa procedentibus coniuncta cum caliditate, vel frigiditate; propterea paralyſi, conuulſioni, à frigidis, & glutinoſis humoribus tremulis, ac ſtupidis, podagricis, & arthriticis confert: iuncturas confortat, & eas à dolore preſeruat, humiditates prohibens ad ipſas defluentes; propter, quod etiam ſciaticę conferre poteſt, nec unquam omnes huius balnei effectus connumerare poſſem; idcirco ſatis ſit cogitare, virtutem diuinam infundi in hanc aquam, & propterea per eam ſanari ferè omnes infirmitates iuncturarum, & neruorum, & hæc omnia efficere exiſtimo non tantum per virtutem dictarum minerarum apparentium, ſed etiam per uirtutem alterius mineræ non apparentis, ſed exiſtentis, vt alias dictum fuit; cum ſulphuris proprium ſit ner-

uos emollire, & duritres reſoluere, ut ex Aetio, & Aegineta coligi poteſt, hos autem effectus ſequi ex præſenti balneo in ſubſcripta exempla indicant, & primo cum adoleſcens eſſem, vidi ad hoc balneum acceſſiſſe quendam Reuerendum Iacobum hyſpanum cruribus, & coxis in vnum contractis, & ligneum inſtrumentun infra anum portantem, & calapodia in manibus, ut poſſet ita exercere corpus ſuum, & hic per triennium vſus hac aqua ſtatutis temporibus ab hac infirmitate liberatus fuit, erigens ſe primo anno ſuper duabus cruccijs, ſecundo anno alteram deponens, & tertio ſine ullo auxilio deambulans, quam gratiam ſicut ſe Deiparæ commendans obtinuit, ſic per annum integrum amore Dei aſtitit templo dictæ Virgini hoc in loco dicato, & in eodem ſacrificium miſſæ celebrauit; eundemq; poſtea per plures annos vidi aſſiſtentem in Templo Diuæ Mariæ dicato extra portas Auculæ, ſeu Aquæ pendentis verſus Sanctum Caſſianum. Quod podagricis, & artitricis doloribus conferat hoc balneum compertũ fuit in Dõino Petro de Sanis Senenſi, qui doloribus his ita oppreſſus erat, ut nihil penitus exerceret corpus ſuum, ſed aſſiduè cogebatur permanere in lectu, nihilominus ad hanc aquam confugiens cum baculi tantum auxilio deambulauit, propriaque negocia exercuit: In caſu paralytico pulchrum est exemplum ſatię vxoris flammunij Caſſianenſis, quæ in inſtanti oppreſſa à ſummo vſq; deortum in latere dextro paralyſi anno 1605. beneficio huius aquæ con comitante duccia intra menſem curata fuit; & vixit deinde quatuor vnnis ſine vllo impedimento. Sed pulchrior cura fuit anno 1609. cuiusdam Bartolomei à Pomartio, qui apoplexia laborans linguam tantum exercebat, & permanſit hoc in loco vltra quinquaginta dies, premiſſiſq; ſolitis præparationibus per triginta dies caput Ducciæ ſuppoſuit, & corpus expoſuit balneo Sanctæ Mariæ idemq; balneum poſt menſem frequentauit, donec permanſit in hoc loco; & licet exercens hanc curam per dictum tempus non cognoſceret vllum beneficium, nihilominus domum reuerſus poſt duos menſes cœpit intelligere vtilitatem, vt moris eſt harum aquarum, & omnium Thermarũ, in diuturnis præcipue morbis, ſicut refert Excell. Iulius Iaſolinus in fine ſecundi libri de Remedijs naturalibus Thermarum Iſchiæ inſulæ, & nullo alio ad hibito auxilio in hyeme ipſo è lecto ſurrexit, ſimpliciq; baculo innixus deambulare cœpit, vt ipſemet retulit mihi anno 1610. reuerſus ad hæc balnea ad confirmandam

mandam

mandam ſalutem. Quod vinctutas confortet, & ad eas defluentes humores prohibens à dolore præſeruet, cognouit annis elapſis Dominus Fabius Vgolinus Senenſis, qui in humero, & brachij dextri cubito tali dolore infeſtus fuit per multos dies, & menſes, vt numquam quieſcere potuerit, ponec petierit ſacram hanc aquam. Præterea admodum Reuerendiſſ: Dominus Deſiderius à monte Reali Abbas Caſſinenſis ſępiſſime oppimebatur contractionibus, vulgò appellatis ingranchi, ingenibus, & cruribus; & vſus hoc balneo, & Duccia per ſpacium quindecim dierum anno 1601. liber euaſit ab hoc affectu. Quod ſtupidis conferat, ſpectabilis Ioanis Bapriſta à monte caſtello anno 1609. expertus fuit, qui nullũ ſenſum cognoſcens in coxis, & cruribus erectus ſtare, nec deambulare poterat, & accedens ad hoc balneum de menſe Septembris commoratus fuit in Sancto Caſſiano per totũ hyemem, & quotidie immergens ſe in hoc balneo, & interdum in balneo magno pro maiori commoditate, dum aer mitis erat ad talem ſtatum in hyeme ipſo peruenit, vt proprijs pedibus, & ſine vllo auxilio ab oppido ad balneum iter ageret; eumdemque vidi Perutijs poſt multos menſes in optima ſanitate conſtitutum. Aliaque poſſem de hoc balneo exempla examinare, niſi cognoſcerẽ, ſatis ſuperque eſſe nominata ad oſtendendam celebrem huius balnei famam.

De Balneo Sancti Georgij, & eius qualitatibus. Cap. XVIII.

PRopè balneum ſanctæ mariæ ſequitur balneum ſancti Georgij, id circo abſuluto tractatu balnei ſanctæ mariæ tranſeundum ſtatui ad ipſius ſermonem, præſertim quia in proprijs effectibus non eſt poſtponedum balneo ſanctæ mariæ; vnde fuit ei impoſitum dictum nomen, vt ſignificaretur etiam ipſum virtute diuina ſuos effectus procreare per intercellionem alicuius Diui, nec alia ratio reddi poteſt huius nominatiõis, qua mediante diſtinguitur ab alijs balneis. Qualitates autem huius balnei in aliquibus redduntur ſimiles alijs, nempe in antiquitate, claritate calíditate, & quantitate, proptearea de his non fiet alius ſermo. ſed ornatus, & ſi non reſpondeat, ipſius meritis, nihilominus reperitur in meliori ſtatu, quàm fuerit pręteritis temporibus: quia vbi prius nemo poterat vti hoc balneo niſi in conſpectu vniuſcuiuſque, in præſenti conſtructus eſt locus diſtinctus, & vndique

E clauſus

clauus cum duabus ducciis pro maiori commoditate egentium eius auxilio, & melius etiam diſponetur, cum datus ſit ordo à Sereniſſimo Coſmo ampliandi eius ædificium. Interna autem qualitas conuenit, & ipſa cum alijs in alumine, & ferro, ſed diſcrepat æris minera, qua participat non in pauca quantitate, vt facit balneum magnum, ſed in maiori copia, vnde calidum eſt, & exiccatiuum, & ratione æris abſterſiuum, ſubtiliatiuum, & reſolutiuum, apparent iſtę mineræ in ſedimentis remanentibus in diſtillatione, & curſu eius aquæ, & multo magis ex effectibus colliguntur: ſedimenta enim in diſtillatione denotant alumen, ferrũ, & æs; licet æris minera clarius demonſtretur in ſedimentis relictis in curſu ipſius aquæ; & clariſſime tandé apparet in effectibus.

De effectibus Balnei Sancti Georgij. Cap XIX.

IN proprijs effectibus, cum dixerim ſupra, balneum hoc admirandum eſſe, ne uidear id temerè dixiſſe, ipſius effectus nunc proponam; & in primis, quod tribuit Gal. 3. Met. ærugini ęris dicens, æris æruginem magis rodere, & carnem minuare, quàm vitriolum, & calchantum, hoc idem conuenit huic balneo; quod inde conſpicuum apparet quia excellens eius laus eſt in vlceribus fraudolentis, & corroſiuis; quemadmodum vidi anno 1602. in ſphacelatione manus cuiusdam pauperis a Montepolitiano, qui pauper, & egenus corpore vndique male affecto cum acceſſiſſet ad hæc balnea nulla præcedenti præparatione, vt ſolent ſimiles homines, vno, eodemque tempore, & dolore, & vlcere depaſcente in manu dextera correptus fuit, & nullo alio adhibito remedio accedens ad ſtillicidium huius aquę intra tres dies liberatus fuit à malignitate, nec vlterius progreſſa fuit ſphacelatio. Præterea maximam ſibi laudem vſurpat in vlceribus cauernoſis, & antiquis conſolidandis, vt anno 1598. probatum fuit in Domina Delbora de Scottis Thernana vxore Capitanei Auguſtini de Sciamannis, hæc enim diu vexata fuit in femore vlcere cauernoſo ſtrictum habente orificium, atque anguſtum, ſed profunditatem ſatis latam, ſenſumque effugientem, & ſæpe dolore tentata febri corripiebatur, vnde virtus etiam adeo debilitata erat, vt è lecto ſurgere uix poſſet, & umbra ſolum corporis apparebat, nihilominus intermiſſione reſpectu debilitatis uirium utens huius aqua ſtillicidio per duos menſes domum reuerſa breui temporis

ſpacio

ſpacio ſummam ſanitatem conſecuta fuit pluresque filios peperit vtretulit mihi Dominus Iouanes Bernardinus Scottus eius frater germanus, quando ad hæc balnea cum vxore acceſsit eius exemplo ductus, ut dictum fuit ſupra in effectibus aquę ficuncellæ, idemque confirmauit dictus Dominus Auguſtinus anno 1613. cum petijſſet hæc balnea pro intereſſe proprio. Vlceribus deinde cruciantibus, & doloroſis conferre expreſſe probatum fuit anno 1605. in Domino Ioanis Maria de Signis Florentino, qui tali ulcere affectus uulgo dicto ſpina uentoſa, cum maxima oſsis corroſione, & dolore ita, ut dum mederetur, nullatenus aeré poſſet ſufferre quàm nis oſtio, & feneſtris ſemper clauſis curaretur, acceſſit ad hoc balneum cum maxima uirium extenuatione concomitante febricula, & auxilio psincipaliter huius præcioſę aquę dolore priuatus fuit, os corruptum extractum, ulcusque ſanatum penitus in ſpacio trium annorum, quibus frequentauit hoc balneum: dixi principaliter auxilio huius aquæ liberatum fuiſſe: quia me ſuadente uſus etiam fuit alijs aquis pro complimento curę, ut fieri ſemper debet in huiuſmodi uaſibus, ſicut demonſtrabitur infra, dum tractabitur de ordine utendi his aquis ſit igitur ulcus cuius uis qualitatis, ſiue ſit uerminoſum, ut uidi annis elapſis in quadam muliere eo affecta in cruribus, ſiue ſit tale, ut omnibus rite, decenterque factis ſanari non poſſit ob coecam qualitatem, nobiſque occultam exiſtentem in parte ulcerata, ulceris ſanationem prohibentem, cuius qualitatis uidi plura ulcera in cruribus domini Ferdinandi de Boninſignis à Colle uallenſi anno 1606. ſiue ſortiatur quodis aliud nomen, in omnibus pręualet diuinum hoc balneum, vt optime cognouit anno 1613. magiſter Georgius Romæ ſericarius teſtor ita vlceribus in ambitu corporis affectus cum tali dolore, ut quieſcere nullibi unquam ualeret, & ſanatus fuit per hoc balneum. eſt tanedm tantæ uirtutis, ut poſſit etiam conſerre hernie carnoſæ, & hoc expertus fui in Domino Fabio de Maceabrunis Senenſi, dum ipſum hoc affectu oppreſſum huic ſtillicidio ſubijcere conſului, quo mediante ad fracturam uenit hernia, & extracta fuit materia adeo tenax, ut reſiſteret cujus incidenti ferro, & exinde ſanatum fuit ulcus, unde non immerito dixi in proprijs effectibus hoc balneum non eſſe poſt ponendum balneo, Sanctæ Mariæ, & de iure factum fuiſſe, ut alicui diuo dedicatum fuerit.

Digitized by Google

De Balneo Caldaneę, & eius qualitatibus. Cap. XX.

CAldaneæ balneum, vulgo dictum la Caldagna, nomen aſſumpſit à qualitate caloris: eſt enim eius aqua adeo calida, vt primo ocurſu vix ſufferri poſsit; & ſi eſſet hoc balneũ vndique clauſum, vt ſunt reliqua balnea, abſque dubio, nemo diu permanere in eo poſſet excedit igitur caliditas huius balnei caliditatem aliorum, & propterea nomen dictum fuit ei impoſitum, vt diſtingueretur a reliquis; ſicut ab ijſdem diſtinguitur in proprijs qualitatibus, non tamen externis, in quibus conuenit cũ alijs, & propterea non fiet de eis ſermo; ſed internis, qualitas enim principalis huius balnei non ſolum conſiſtit in alumine, & ferro, ſed etiam in ſulphure, non tamen eo modo, quo reperitur in alijs, ſed expreſſe ita vt aqua iſta ſit valde aluminoſa ſulphure participans, & ferro, quod ex reſidentia, odore, & operationibus conſpicuum redditur: odor enim huius aquæ aliquid ſulphuris ſpirat, & multo magis illud demonſtrant ſed menta quæ licet ſint alba, retinent tamen colorem ſulphuri ſimilem Minera igitur huius balnei eſt alumen, ſulphur, & ferrum, vnde in actiuis caliđiſcimam eſſe eius aquam concludendum eſt non minus in potentia, quàm ſit in actu, & in paſſiuis ſiccitati ſubiectam eſſe, vt effectus ipſi demonſtrant.

De effectibus Caldaneæ. Cap. XXI.

EFfectus huius balnei, & ſi plures ſunt, eique præcipue conueniant effectus attributi à Paulo Aegineta, & Aetio locis ſæpius citatis aquis vniuerſaliter ſulphuratis, nempe neruos emollire, teneſmi dolorẽ ſedare, ad articulorũ defluxũ, ad reſolutionis cõuenire, & ſimilia, nihilminus quoniã in huiuſmodi effectibus conuenit cum balneo ſanctæ Mariæ, propterea peculiares eius effectus in medium adducam. In primis igitur cum ſit calida, & valde exiccatiua, præcipuam conſequitur laudem in mundificandis cutaneis affectionibus in frigida præſertim, & valde humida ſcabie, & de hoc effectu exemplum omittã, cũ quotidie vnuſquiſque hoc videat, & non tractetur de impoſſibili hoc ei conuenire poſſe. Confert præterea omnibus frigidis, & humidis ęgritudinibus, doloribuſque ab eadem cauſa prouenientibus in quacumq;

corpo.

corporis parte fuerint, & præſertim Iſchidiacis, vt compertum fuit annis elapsis in felici recordatione Illuſtriſſ. Domini Flamminij Oſterij. Colicis, & nephriticis doloribus prodeſſe expreſſe ſensit anno 1611. Reuerendiſſ. Don Placidus seuensis Monachus Caſſinensis, & ante ipſum cognitum fuit in Paulo Fanensi ddsuper notato. Vltimo in hoc ſibi egregiam laudem, & famã vindicat, quod Ruſtici robuſti, ac fortes exiſtentes, & munda corpora habentes sine febris ſuſpicione, ut omnes etiam fere incolæ faciunt, si aſſiduo labore, uel longo itinere grauameri in membris, confractionem, ſeu laſſitudinem patiantur, ingreſſi balneum hoc ſtatim prouocato ſudore liberantur, & omnes hos effectus præſtat hoc balneum abſque nocumentis ſolitis inferri à ſulphuratis aquis enumeratis à dictis authoribus; ſtomachum namque, & si debilem reddat, vt faciunt ferè omnia balnea, quę pro infusione deſeruiunt, illud tamen non eneruat, nec euertit ut ipsimet aſſerunt euenire in alijs aquis ſulphuratis, & hoc non accidit in præſenti balneo propter participationem aliarum minerarum refrangentium nequam ſulphuris operationem.

De Balneis de Fraticellis, & eius qualitatibus. Cap. XXII.

EX Balneis pro infuſione tantum deſeruentibus reſtat balneum de Fraticellis, quod cum, diſtet ab oppido per milliare unum cum dimidio, non præſeruatur cum ea diligentia, qua præſeruantur alia, non tamen idcirco detrahitur quidquam de eius uirtute, cum sit hęc aqua, & ipſa admiranda in proprijs effectibus ut infra eluceſcet. Inſcriptionis autem cauſa alia non aſsignatur uniuersaliter, nisi quia antiquitus, prope hoc balneum reperiebatur Conuentus quidam Monachorum militantium ſub regola Sancti Gulielmi, cuius ueſtigia ad huc extant, & eius etiam memoria præſeruatur in præſenti in Eccleſia Parrocchiali sancti Caſſiani aſsiſtens in ea unus ex parrocchialibus ſub titulo Prioratus sancti Gulielmi ab Acerona. Antiqui uerò exiſtimantes hos Monachos uſos fuiſſe hoc balneo pro infusione, impoſuerunt ei nomen de fraticellis, ut per hoc nomen ab alijs diſtinguerētur. sed potius ipſe dixerim ita inſcriptum fuiſſe ad oſtendendum eius inopem ſtatum ſimilem ſtatui Fraticellorum, uel ita inſcriptum fuiſſe ad oſtendendum miſerrimum, ac calamitoſum ſtatum egentium hoc balneo, ob immunditiam ſui corporis ab omnibus neglectorum,

glectorum, non ſecus ac parui fiunt vulgariter pauperes fraticelli; per hoc igitur nomen diſtinguitur ab alijs balneis. Quod autem ſpectat ad eius qualitates externas, breuibus expediam: de antiquitate in primis dicere poſſum, quod licet Sauonarola, & Baccius de hoc balneo mentionem non faciant, nihilominus balneum hoc antiquiſſimum eſſe exiſtimatur, cum propè ipſum quotidie reperiantur ab Agricultoribus ueſtigia ædificiorum, antiquitatis manifeſtum indicium. De ornatu non uereor aſſerere, quod licet uideatur hæc aqua in aſpectu gentium parui facienda, cum non perbelle tractetur, ut ſupradictę aquę, & eius ædificium cum dirutum non reſtauretur, & neglectum maneat, quaſi ſit nullius roboris, hoc ei certè non conuenire, ut in proprijs effectibus demonſtrabitur, ſed ei accidere primò propter oppidi diſtantiam, ſecundo, & principaliter quia nõ eſt locus, in quo poſſit aliquod ædificium permanens fieri, cum erit tui hæc aqua pro, è magnũ foſſatum aptum conſumere omne ędificium, & diſperdere aquam ipſam, ſi circa eam tentaretur ædificari, unde melius eſt, ita inculta permaneat, quo præferuetur pro ſalute humana. De claritate caliditate, & quantitate nihil dixerim: quia aeri cum ſit expoſita hęc aqua, poteſt etiam in his qualitatibus uariari, & ideo ſatis ſit pro his dicere, quod hac aqua uti abſolute non poſſumus niſi em fine ueris, & eſtate. Interna uerò qualitas ultra comunes mineras conſiſtit in bitumine, ex quo uerificatur dictum Gal. 4. de San. tuen. deponentis Bituminis uim ineſſe aliquibus aquis Thermalibus, et quod talis ſit hæc aqua, inde conſpicuum redditur. quod pinguis eſt, et unctuoſa, et actuali caliditate lenis eſt ita, ut laborantes per diem ferè abſque incommodo in eadem aqua poſſint permanere, cum igitur talis ſit hæc aqua, redditur in actiuis calida, et in paſſiuis ſicca, ſed cum mollificatione, vt ipſius effectus demonſtrant.

De effectibus aquæ de Fratlcellis. Cap. XXII.

Effectus huius aquæ licet plurimi exiſtant, nihilominus precipua eius laus in his duobus conſiſtit. Scabiẽ in primis ulceroſam, et antiquatam, nec non ſerpiginoſam ſanat, quod in multis ſum expertus, et pręcipuè anno 1610. in Ioanes Baptiſta à Caſtro Cellarum, qui cum in toto corpore huius modi ſcabie laboraret, nec aliud remedium ei prodeſſet, præmiſſa uniuerſali

purga-

purgatione, cum immergi uiſſi in hanc aquam, in qua cum permanſiſſet uſque ad tres hores mane, & ſero per decem dies, dicta affectione liberatus fuit. Deinde prauam illam, uenenoſam, ac tremendam ualetudinem, lepram inquam, huius diuinæ aquæ facultate curatam fuiſſe ſæpius cognoui, et præſertim anno 1611. in Franciſco Angeli Caſſinenſi, quia uertice capitis uſq; ad plantam pedis hoc morbo affectus erat ita, ut tota eius caro aridiſſima eſſet, et fiſſuris ſcateret; nihilominus, præmiſſa ebibitione aquę Ficuncelle accedens ad hanc aquam intra uiginti dies mundus factus eſt totus, caro mollificata, et fiſſuræ conglutinatæ. Vnde ſi nil aliud præſtaret hæc aqua, niſi dictos effectus, per hoc tantum inter alias aquas memorenda redditur, et ſumma æſtimatione digna, præſertim quia hos effectus præſtat abſque nocumentis ſolitis inferri ab aquis bituminoſis propter conductionem taliarum minerarum, et hæc dicta ſufficiant de baineis ſoli infuſioni deſeruientibus; ad duccias explicandas nunc eſt accedendũ

De Duccia balneo, eiusque qualitatibus. *Cap.* XXIII.

DE Duccia cum ſit agendum, illud eſt primò notandum, quod licet ſub nomine duccię latæ ſumptę intelligi poſſit ſtillicidium balnei magni occurrens uentriculo ad ipſius corroborationẽ, & ſtillicidium Sancti Georgij pro ſanandis ulceribus, ut ſupra dictum eſt in examine horum balneorum, nihilominus propriè pro Duccia ſtillicidium illud intelligendum eſt, quod deſeruit ad ducciendum caput, quemadmodum eſt præſens, de quo agendum eſt, his de cauſis, primò quia omnes authores de Thermis loquentes pro Duccijs intellexerunt ſtillicidia capiti occurentia, non allia ſtillicidia, de inde quia ſi uim huius nominis examinemus, cognoſcemus propriè ſumi pro huiuſmodi ſtillicidio, cum pro duccia id propriè intelligi debet, quod duci ſuccurrit, ducem autem corporis eſſe caput regimen ipſum demonſtrat unde extat in prouerbijs (quando caput dolet coetera membra lauguent) & idcirco quia capiti ſuccurrit, non eſt mirum, quod ei fuerit impoſitum nomen Ducciæ, ut per hoc nomen non ſolum diſtinguatur à reliquis balneis, ſed etiam manifeſtetur eius uſus et effectus, quod ſeruari debet in impoſitione nominum ſecundum Platonis præceptum ſupra enarratum.

Pro

Pro inueſtigatiõe, deinde qualitatũ huius balnei ſciendũ eſt, qu &
inantiquitate concordes ſunt omnes ſcriptores, & præcipue eius
antiquitatem arguit ſtatua illa marmorea, de qua facta fuit mentio in principio huius operis adinuenta propè hoc balneum; vnde etiam confiteri oportet, balneum, hoc antiquitus fuiſſe in magna æſtimatione, & extitiſſe ædificium magni momenti, vt præter dictam ſtatuam denotant monumenta, quæ quotidie inueniuntur in vinea contigua huic balneo; in præſenti verò, & ſi non adſit ſumptuoſum ædificium, eſt tamen ſufficiens pro commoditate egentium eius auxilio, & optime conſeruatur eius aqua adeo, vt nullum damnum ei afferat nec pluuia, nec aer, ex quo in caliditate, & quantitate præſeruatur, nec vnquam alteretur principalis eius qualitas, quæ conſiſtit in ferro, ęre, alumine, nec nõ modico ſulphure, vt ex odore, ſedimentis, & operationibus colligi poteſt: odor enim quàm vis grauis non ſentiatur, nihilominus aliquid ſulphris indicat; ſedimenta etiam in curſu aquarum denotant aliquid æris, & ſulphuris, ſed in diſtillatione mineræ iſtę parum apparent, cum ſuperiores ſint aluminis, ferri minerę ex his igitur mineris aqua iſta in actiuis calida, in paſſiuis ſicca exiſtit, & magis ad ſiccitatem, quàm ad calid tatem procliuis eſt, cum temperetur in actiuis à ferrea minera, vt effectus ipſi demonſtrant.

De effectibus Duccia. Cap. XXV.

Effectus huius balnei tot, tantique momenti ſunt, ut mirer, quid de eo dixerit Reuerendiſſ. Andreas Schiauettus in ſuo libello de his balneis, in quo certe demonſtrat non cognouiſſe perennem huius aquæ laudem: ſed eum excuſatum habeo, ut in expertum in primis artis medicę, vnde etiam in multis deficere eius tractatum nemo admirari debet; deinde quia tunc temporis non erat adeo in vſu cum non adeſſet ea commoditas, quæ reperitur in præſenti poſt reſtaurationem factam annis elapſis, vt ipſemet retulit in additione dicti libelli. Huius igitur Ducciæ facultate iuuamentum ſine nocumenti ſuſpicione reportatur, vel ſit affectio recens, vel antiqua, vel in pueris, vel adultis, & ſenio confectis, quauis tandem ætate, ſexu, & complexione, dummodo affectio oriatur à frigida, & humida cauſa propter maiorem portionem minerarum calidarum, licet nõ noceat etiam, quinimmo

viuet

ſinitt humiditati à calidirate alíquo modo fomentatæ propter ſer ream mineram in actiuis eius facultatem temperantem; quemadmodum luce clarius apparuit in præalligato caſu Dom. ni Hieronimi Gidoli, qui viſum caliginoſum cum haberet propter humiditatem ad luminaria defluentem, vtilitatem ad ptus fuit beneficio huius Ducciæ præcedente potu Buxi, & Ficuncellę, vt ſupra dictum fuit, & nihilominus eius affectus cauſa tribuebatur partim hepatis intemperiei, licet ad eſſent etiam aliæ cauſæ, ut ex relatione Excoll. Ludouici Ceſchacini cognitum fuit, & ex eius aſpectu videbatur. Præterea cerebri alteratiuã fortificat, ſenſibiles purificat ſenſus: ſurditati, epilepſiæ memoriæ diminutioni, aurium tinnitui, corizæ, paralyſi, ſpaſmo, cæteriſque neruorum paſſionibus, eorum originem confortans, vehementer prodeſt; conuenit etiam podragricis materiam ſiccans, quæ prius defluent ad debiles iuncturas, & eodem modo confert aſmaticis; quorum effectuum exempla cum ſint partim enarrata ſuperius in balneis Sanctæ Mariæ, & Buxi, ſuperfluum eſt eadem repetere, vel alia ſimilia proponere; idcirco exemplũ in materia ſurditatis adducam & eſt Celij filij nomini Scipionis de Gabriellis Senenſis, qui cum ageret annum duodecimum, & auditum imperfectum haberet anno 1509. exiſtente Prætore Sancti Caſſiani eius patre, ſe ſubiecit huic Ducciæ per viginti dies, & eius beneficio optimum aequi ſuit auditum, Aurium tinnitui prodeſſe cognouit Venerandus Pater Frater Leonardus Cuppuccinus Caſſianenſis, vnde detrahere huic Ducciç nemo debebit in futurũ, quod ei Deus tribuit.

De Balneo luti, & eius qualitatibus. Cap. XXVI.

SVpereſt nunc de luti balneo agatur, vt finis imponatur tractationi horum balneorum pro cognitione minerarum, & effectuum. Huius balnei inſcriptio ab ipſo effectu eſt deſumpta; ad aliud enim non deſeruit hoc balneum, n. ſi ad lutandas corporis partes alicui indiſpoſitioni ſubiectas. Similiter ex hac inſcriptione colligi poteſt, non eſſe balneum formatum, & parietibus conſtructum, quemadmodum ſunt alia balnea, ſed ſitum, quendam coenoſum in quo extrahitur mineralis terra apta ad vſum dictum emanet etiam in eodem ſitu aqua mineralis calida non minus in actu quàm ſit in potentia, eaſdem facultates obtinens cum terra ipſa, ſed adminiſtratur lutum, non aqua, cum denſa ſua ſub

bſtantia melius imprimat facultates, diutiuſque conſeruetur impreſſio. Oſtenditur igitur per dictam inſcriptionem vſus huius balnei, & diſtinguitur per eam à reliquis balneis, à quibus etiam ex particulari qualitate ſeparatur, eius enim mineralis qualitas licet ſit aduidicata ſimilis Sanctæ Mariæ qualitati, diſcrepat tamen in hoc, quod lutum participat argento, & colligitur ex ipſiſmet atomis in hoc luto argento refulgentibus, quod non accidit in alijs balneis, cum quibus poſtea conuenit in alumine, & ferro, & ex his omnibus mineris ad ſiccitatem proclinibus colligitur in eſſe huic luto, quod ineſſe concludit Gal. 9. de ſimpl. med. facult. in quauis terra; ſed non exiccante tantum facultate praditum eſt hoc lutum: quia cum mollificatione, & reſolutione eius facultas exiccandi eſt coniuncta, vt effectus ipſi demonſtrant, quos enumerare volo contentus hęc dixiſſe de inſcriptione, & qualitatibus huius balnei ita confuſe ſicut eſt ipſum ſine aliquo ordine accomodatum.

De effectibus luti. Cap. XXVII.

QVamuis dixerim nullã adeſſe formam balnei, & ſine ordine accomodatum eſſe balneum, non tamen obeſt quidquam eius effectibus, vidi enim ex hoc luto mirabiles effectus, & conſideratione dignos; & vidi exiccationem dictam cum mollificatione, & reſolutione; qua de re craſſities, & articuloſas vincturarum durities reſoluendo tollit, contractaque à vulnere membra mirabiliter mollificat, & extendit, antiquos à frigida cauſa dolores remouet; vnde viſum eſt aliquibus conferre poſſe hydropicis ſi in toto corpore fiat emplaſtratio; ſed certe nec ipſe vnquẽ hoc ſum expertus, nec alium expertum fuiſſe intellexi. Quod igitur craſſities, & articuloſas iunctararum durities reſoluat, ad eſt exemplum Domini Vincentij de Iuſtinianis magna craſſitie & duritie in altero genu affecti, unde extendere illud nõ poterat, quod poſtea conſecutus fuit per lutum hoc, & balneum Sanctæ Mariæ quibus vſus fuit prima vice anno 1596. & ſequenti anno pro ſecunda vice. Contracta etiam à vulnere membra mollificare, atq; extendere vidi in Domino Ioanne Baptiſta de Arrigis Florentino contractam manum dexteram habente vulnere accepto ſub ipſa manu, quam poſtea mollificatam extendit beneficio huius luti, & balnei dicti anno 1606. Alique huiuſmodi exempla, & de luxatione

ſione iuncturarum à cauſa externa, & interna afferri poſſent; ſed quoniam iſta ſufficiunt ad demonſtrandam facultatem huius balnei, de mineris, & effectibus balneorum Sancti Caſſiani cum hoc tractatu primam partem claudere ſtatui, quod ſacra cum Manardo in epiſt. vlt. xvi. lib. non immeritò vocari poſſunt propter incredibiles effectus, quos procreant, dummodo rite adminiſtrentur: non enim inconſulte, & temerè eis vti quis debet, ſi vult ab eiſdem conſequi beneficium ſine detrimento, & non adſcribere medicamento, ut moris eſt quod proprio errori conuenit. Ad euitandum igitur hunc ſcopulum, declarandum eſt, quomodo agant aquæ iſtæ, & quomodo adminiſtrari debent.

Digitized by Google

De Balneo Sanctæ Mariæ, & eius qualitatibus. Cap. XVI.

QVæ ratio eſt inſcriptionis huius, balnei, eadem etiam eſt cauſa, ut ab ipſo ſumatur principium: ſunt enim ex hoc balneo tot effectus admiratione digni, ut impoſsibile videatur eos ſequi poſſe abſq; aliquo diuino auxilio, quod inſpicientes antiquitus Incolæ deiparæ virgini dedicarunt exiſtenti vnicum medium ſalutis corporis, quemadmodum eſt animæ. Ob mirabiles igitur effectus à balneo Sanctę Mariæ ſumptum eſt initium; ſicut ad oſtendendos eoſdem effectus nomen hoc fuit ei impoſitum per quod diſtinguitur ab alijs balneis, à quibus diſtinguitur etiam per qualitates proprias, non tamen in antiquitate, cum in eius reſtauratione collectum ſit non eſſe minus antiquum, ac ſit balneum ficuncellæ, & de eo fiat mentio à ſcriptoribus unà cum alijs balneis. Ornatus autem eſt maximi momenti, cum in hac reſtauratione conſtructa ſint tria balnea in eodem curſu, in quo eſt balneum ficuncellæ eidemq; columnatui ſubiecta, ut maxima cum commoditate quilibet eis uti poſſit ſine alterius impedimento, diſtinctè poſitis pro uiris, & mulieribus; limpidiſsima etiam eſt hæc aqua, omniq; odore carens, ita ut immergi in ea vnuſquisque gaudeat, inſpiciens eam adeo claram, & fœtore carentem. Occurrens caliditas perterrere facere videtur in eius ingreſſu, cum ſit ſatis calida præſertim poſt præſentem reſtaurationem, in qua factum eſt, ut non intromittatur aqua in balneum per aquæductum, ut prius intromittebatur; ſed oriatur aqua in ipſiſmet balneis, & in qualibet balneo reperiatur aliqua vena, qua mediante præſeruatur caliditas indictis balneis, & quo maior vena reperitur, conſeruatur etiam maior caliditas. vnde accidit, quod exdictis tribus balneis tertium propè ficuncellam exiſtens cum contineat intra ſe uenam minorem, conſeruetur etiam in eo minor caliditas licet eadem aqua pertranſeat æqualiter per dicta tria balnea mediantibus foraminibus exiſtentibus indictis balneis, & quoniam tertium hoc balneum non eſt ita calidū, ſicut alia duo, orta fuit in aliquibus dubitatio, quod hæc aqua prodeſſe non poſſet: ſed in rei veritate de hoc non eſt dubitandū; quinimo potius dicendum, quod cum caliditas maior citius penetrare faciat virtutem, efficiet caliditas minor in longiori tempore, & cum maiori tollerantia, quod maior caliditas efficeret

breuiori

Digitized by Google

breuiori, & erit ſalubrior pro conualeſcentibus, ſenibus, & pueris, qui ab exuberante caliditate potius vexarentur, quam reciperent beneficium. eſt igitur hæc aqua pertranſiens ex vno in alterum balneum ſatis calida præſertim primi, & ſecundi balnei propter venam in ipſis ſcaturientem in aquali ferè portione, & preſeruatur in his eadem quantitas ſemper, cum defendatur ſummo cum artificio à pluuia quamuis ingenti. De leuitate nihil refert tractare: quoniam ebibitioni non deſeruit, licet ipſius leuitas cum claritate concurrat. Qualitas autem principalis huius aquæ in alumine conſiſtit in primis, mox inferro, vnde in actiuis temperata exiſtit, in paſsiuis verò ad ſiccitatem de more aliarũ aquarum mineralium tendit, & quod talis ſit ex eo, quod reſidet, iudicatur, ex effectibus, & ex conſenſu eorum, qui da ea tractant: quod enim reſidet, & ſapit, alumen, & ferrum repræſentat; effectus etiam ſunt proprij aluminis, & ferri: quia propter ſiccitatem harum mineratum hæc aqua prohibet fluxum ſuper fluitatum à quauis corporis parte, dum quis in ea immergitur, & propter temperamentum caliditatis omnia membra confortat. Qui tractant deinde de hac aqua, conueniunt de mineris dictis, & ita per hanc qualitatem diſtinguitur ab alijs aquis, & in fraſcriptos præſtat effectus, licet aliud concurrere exiſtimem in eius effectibus, ut infra declarabitur.

De effectibus Balnei Sanctæ Mariæ. Cap. XVII.

EFfectus huius balnei tales ſunt, ut merito probaticæ Piſcinæ conparari poſſit, mirifice nanq; prodeſt omnibus neruorũ affectibus ab humida cauſa procedentibus coniuncta cum caliditate, vel frigiditate; propterea parabyſi, conuulſioni, à frigidis, & glutinoſis humoribus tremulis, ac ſtupidis, podagricis, & arthriticis confert: iuncturas confortat, & eas à dolore preſeruat, humiditates prohibens ad ipſas defluentes; propter, quod etiam ſciaticę con ferre poteſt, nec unquam omnes huius balnei effectus connumerare poſſem; idcireo ſatis ſit cogitare, virtutem diuinam infundi in hanc aquam, & propterea per eam ſanari ferè omnes infirmitates iuncturarum, & neruorum, & hæc omnia efficere exiſtimo non tantum per virtutem dictarum minerarum apparentium, ſed etiam per uirtutem alterius mineræ non apparentis, ſed exiſtentis, vt alias dictum fuit; cum ſulphuris proprium ſit ner-

nuos

uos emollire, & durities reſoluere, ut ex Aetio, & Aegineta coligi poteſt, hos autem effectus ſequi ex præſenti balneo in ſubſcripta exempla indicant, & prime cum adoleſcens eſſem, vidi ad hoc balneum acceſſiſſe quendam Reuerendum Iacobum hyſpanum cruribus, & coxis in vnum contractis, & ligneum inſtrumentun infra anum portantem, & calapodia in manibus, ut poſſet ita exercere corpus ſuum, & hic per triennium vſus hac aqua ſtatutis temporibus ab hac infirmitate liberatus fuit, erigens ſe primo anno ſuper duabus cruccijs, ſecundo anno alteram deponens, & tertio ſine ullo auxilio deambulans, quam gratiam ſicut ſe Deiparæ commendans obtinuit, ſic per annum integrum amore Dei aſtitit templo dictæ Virgini hoc in loco dicato, & in eodem ſacrificium miſſæ celebrauit; eundemq; poſtea per plures annos vidi aſſiſtentem in Templo Diuæ Mariæ dicato extra portas Auculæ, ſeu Aquæ pendentis verſus Sanctum Caſſianum. Quod podagricis, & artitricis doloribus conferat hoc balneum compertũ fuit in Dõino Petro de Sanis Senenſi, qui doloribus his ita oppreſſus erat, ut nihil penitus exerceret corpus ſuum, ſed aſſiduè cogebatur permanere in lectu, nihilominus ad hanc aquam confugiens cum baculi tantum auxilio deambulauit, propriaque negocia exercuit: In caſu paralytico pulchrum est exemplum fatię vxoris flammunij Caſſianenſis, quæ in inſtanti oppreſſa à ſummo vſq; deorſum in latere dextro paralyſi anno 1605. beneficio huius aquæ con comitante duccia intra menſem curata fuit; & vixit deinde quatuor annis ſine vllo impedimento. Sed pulchrior cura fuit anno 1609. cuiusdam Bartolomei à Pomartio, qui apoplexia laborans linguam tantum exercebat, & permanſit hoc in loco vltra quinquaginta dies, premiſſiſq; ſolitis præparationibus per triginta dies caput Ducciæ ſuppoſuit, & corpus expoſuit balneo Sanctæ Mariæ idemq; balneum poſt menſem frequentauit, donec permanſit in hoc loco; & licet exercens hanc curam per dictum tempus non cognoſceret vllum beneficium, nihilominus domum reuerſus poſt duos menſes cœpit intelligere vtilitatem, vt moris eſt harum aquarum, & omnium Thermarũ, in diuturnis præcipue morbis, ſicut refert Excell. Iulius Iaſolinus in fine ſecundi libri de Remedijs naturalibus Thermarum Iſchiæ inſulæ, & nullo alio ad hibito auxilio in hyeme ipſo è lecto ſurrexit, ſimpliciq; baculo innixus deambulare cœpit, vt ipſemet retulit mihi anno 1610. reuerſus ad hæc balnea ad confirmandam

mandam ſalutem. Quod vincturas confortet, & ad eas defluentes humores prohibens à dolore præſeruet, cognouit annis elapſis Dominus Fabius Vgolinus Senenſis, qui in humero, & brachij dextri cubito tali dolore infeſtus fuit per multos dies, & menſes, vt numquam quieſcere potuerit, donec petierit ſacram hanc aquam. Præterea admodum Reuerendiſſ: Dominus Deſiderius à monte Reali Abbas Caſſinenſis ſępiſſime oppimebatur contractionibus, vulgò appellatis ingranchi, ingenibus, & cruribus, & vſus hoc balneo, & Duccia per ſpacium quindecim dierum anno 1601. liber euaſit ab hoc affectu. Quod ſtupidis conferat, ſpectabilis Ioanis Baptiſta à monte caſtello anno 1609. expertus fuit, qui nullũ ſenſum cognoſcens in coxis, & cruribus erectus ſtare, nec deambulare poterat, & accedens ad hoc balneum de menſe Septembris commoratus fuit in Sancto Caſſiano per totũ h yemem, & quotidie immergens ſe in hoc balneo, & interdum in balneo magno pro maiori commoditate, dum aer mitis erat ad talem ſtatum in hyeme ipſo peruenit, vt proprijs pedibus, & ſine vllo auxilio ab oppido ad balneum iter ageret; eumdemque vidi Perutijs poſt multos menſes in optima ſanitate conſtitutum. Aliaque poſſem de hoc balneo exempla examinare, niſi cognoſcerẽ, ſatis ſuperque eſſe nominata ad oſtendendam celebrem huius balnei famam.

De Balneo Sancti Georgij, & eius qualitatibus. Cap. XVIII.

PRopè balneum ſanctæ Mariæ ſequitur balneum ſancti Georgij, id circo abſoluto tractatu balnei ſanctæ Mariæ tranſeundum ſtatui ad ipſius ſermonem, præſertim quia in proprijs effectibus non eſt poſtponedum balneo ſanctæ Mariæ; vnde fuit ei impoſitum dictum nomen, vt ſignificaretur etiam ipſum virtute diuina ſuos effectus procreare per interceſſionem alicuius Diui, nec alia ratio reddi poteſt huius nominatiónis, qua mediante diſtinguitur ab alijs balneis. Qualitates autem huius balnei in aliquibus redduntur ſimiles alijs, nempe in antiquitate, claritate caliditate, & quantitate, propterea de his non fiet alius ſermo. ſed ornatus, & ſi non reſpondeat, ipſius meritis, nihilominus reperitur in meliori ſtatu, quàm fuerit præteritis temporibus: quia vbi prius nemo poterat vti hoc balneo niſi in conſpectu vniuſcuiuſque, in præſenti constructus eſt locus diſtinctus, & vndique

E clauſus

Digitized by Google

ſpacio ſummam ſanitatem conſecuta fuit pluresque filios peperit ut retulit mihi Dominus Iouanes Bernardinus Scottus eius frater germanus, quando ad hæc balnea cum vxore acceſsit eius exemplo ductus, ut dictum fuit ſupra in effectibus aquę ſicuncellæ, idemque confirmauit dictus Dominus Auguſtinus anno 1613. cum petijſſet hæc balnea pro intereſſe proprio. Vlceribus deinde cruciantibus, & doloroſis conferre expreſſe probatum fuit anno 1605. in Domino Ioanis Maria de Signis Florentino, qui tali ulcere affectus uulgo dicto ſpina uentoſa, cum maxima oſsis corroſione, & dolore ita, ut dum mederetur, nullatenus aerē poſſet ſufferre quàm uis oſtio, & feneſtris ſemper clauſis curaretur, acceſſit ad hoc balneum cum maxima uirium extenuatione concomitante febricula, & auxilio pincipaliter huius præcioſę aquę dolore priuatus fuit, os corruptum extractum, ulcusque ſanatum penitus in ſpacio trium annorum, quibus frequentauit hoc balneum: dixi principaliter auxilio huius aquæ liberatum fuiſſe: quia me ſuadente uſus etiam fuit alijs aquis pro complimento curę, ut fieri ſemper debet in huiuſmodi caſibus, ſicut demonſtrabitur infra, dum tractabitur de ordine utendi his aquis ſit igitur ulcus cuius uis qualitatis, ſiue ſit uerminoſum, ut uidi annis elapſis in quadam muliere eo affecta in cruribus, ſiue ſit tale, ut omnibus rite, decenter que factis ſanari non poſſit ob coecam qualitatem, nobiſque occultam exiſtentem in parte ulcerata, ulceris ſanationem prohibentem, cuius qualitatis uidi plura ulcera in cruribus domini Ferdinandi de Boninſignis à Colle uallenſi anno 1606. ſiue ſortiatur quodis aliud nomen, in omnibus prę ualet diuinum hoc balneum, vt optime cognouit anno 1613. magiſter Geōrgius Romæ ſericarius teſtor ita vlceribus in ambitu corporis affectus cum tali dolore, ut quieſcere nullibi unquam ualeret, & ſanatus fuit per hoc balneum. eſt tandem tantæ uirtutis, ut poſſit etiam conſerre hernie carnoſæ, & hoc expertus fui in Domino Fabio de Maceabrunis Senenſi, dum ipſum hoc affectu oppreſſum huic ſtillicidio ſubijcere conſului, quo mediante ad fracturam uenit hernia, & extracta fuit materia adeo tenax, ut reſiſteret cuius incidenti ferro, & exinde ſanatum fuit ulcus, unde non immerito dixi in proprijs effectibus hoc balneum non eſſe poſt ponendum balneo, Sanctæ Mariæ, & de iure factum fuiſſe, ut alicui diuo dedicatum fuerit.

De Balneo Caldaneæ, & eius qualitatibus. Cap. XX.

CAldaneæ balneum, vulgo dictum la Caldagna, nomen aſſum pſit à qualitate caloris: eſt enim eius aqua adeo calida, vt primo occurſu vix ſufferri poſsit; & ſi eſſet hoc balneũ vndique clauſum, vt ſunt reliqua balnea, abſque dubio, nemo diu permanere in eo poſſet excedit igitur caliditas huius balnei caliditatem aliorum, & propterea nomen dictum fuit ei impoſitum, vt diſtingueretur a reliquis; ſicut ab ijsdem diſtinguitur in proprijs qualitatibus, non tamen externis, in quibus conuenit cũ alijs, & propterea non fiet de eis ſermo; ſed internis, qualitas enim principalis huius balnei non ſolum conſiſtit in alumine, & ferro, ſed etiam in ſulphure, non tamen eo modo, quo reperitur in alijs, ſed expreſſe ita vt aqua iſta ſit valde aluminosa ſulphure participans, & ferro, quod ex reſidentia, odore, & operationibus conſpicuum redditur: odor enim huius aquæ aliquid ſulphuris ſpirat, & multo magis illud demonſtrant ſed menta quæ licet ſint alba, retinent tamen colorem ſulphuri ſimilem. Minera igitur huius balnei eſt alumen, ſulphur, & ferrum, vnde in actiuis calidiſsimam eſſe eius aquam concludendum eſt non minus in potentia, quàm ſit in actu, & in paſſiuis ſiccitati ſubiectam eſſe, vt effectus ipſi demonſtrant.

De effectibus Caldaneæ. Cap. XXI.

EFfectus huius balnei, & ſi plures ſunt, eique præcipue conueniant effectus attributi à Paulo Aegineta, & Aetio locis ſæpius citatis aquis vniuerſaliter ſulphuratis, nempe neruos emollire, teneſmi dolorẽ ſedare, ad articulorũ defluxũ, ad reſolutionis cõuenire, & ſimilia, nihilminus quoniã in huiuſmodi effectibus conuenit cum balneo ſanctæ Mariæ, propterea peculiares eius effectus in medium adducam. In primis igitur cum ſit calida, & valde exiccatiua, præcipuam conſequitur laudem in mundificandis cutaneis affectionibus in frigida præſertim, & valde humida ſcabie, & de hoc effectu exemplum omittã, cũ quotidie vnuſquiſque hoc videat, & non tractetur de impoſsibili hoc ei conuenire eſſe. Confert præterea omnibus frigidis, & humidis ęgritudinibus, doloribuſque ab eadem cauſa prouenientibus in quacunq;

corpo-

corporis parte fuerint, & præſertim Iſchidiacis, vt compertum fuit annis elapſis in felici recordatione Illuſtriſſ. Domini Flamminij Octerij. Colicis, & nephriticis doloribus prodeſſe expreſſe ſenſit anno 1611. Reuerendiſſ. Don Placidus ſeuenſis Monachus Caſſinenſis, & ante ipſum cognitum fuit in Paulo Faneanſi ddsuper notato. Vltimo in hoc ſibi egregiam laudem, & famã vindicat, quod Ruſtici robuſti, ac fortes exiſtentes, & munda corpora habentes ſine febris ſuſpicione, ut omnes etiam fere incolæ faciunt, ſi aſſiduo labore, uel longo itinere grauameri in membris, confractionem, ſeu laſſitudinem patiantur, ingreſſi balneum hoc ſtatim prouocato ſudore liberantur, & omnes hos effectus præſtat hoc balneum abſque nocumentis ſolitis inferri à ſulphuratis aquis enumeratis à dictis authoribus; ſtomachum namque, & ſi debilem reddat, vt faciunt ferè omnia balnea, quę pro infuſione deſeruiunt, illud tamen non eneruat, nec euertit ut ipſimet aſſerunt euenire in alijs aquis ſulphuratis, & hoc non accidit in præſenti balneo propter participationem aliarum minerarum refrangentium nocuam ſulphuris operationem.

De Balneis de Fraticellis, & eius qualitatibus. Cap. XXII.

EX Balneis pro infuſione tantum deſeruentibus reſtat balneum de Fraticellis, quod cum, diſtet ab oppido per milliare unum cum dimidio, non præſeruatur cum ea diligentia, qua præſeruantur alia, non tamen idcirco detrahitur quidquam de eius uirtute, cum ſit hęc aqua, & ipſa admiranda in proprijs effectibus ut infra eluceſcet. Inſcriptionis autem cauſa alia non aſſignatur uniuerſaliter, niſi quia antiquitus, pro pe hoc balneum reperiebatur Conuentus quidam Monachorum militantium ſub regola Sancti Gulielmi, cuius ueſtigia ad huc extant, & eius etiam memoria præſeruatur in præſenti in Eccleſia Parrocchiali ſancti Caſſiani aſſiſtens in ea unus ex parrocchialibus ſub titulo Priorans ſancti Gulielmi ab Acerona. Antiqui uerò exiſtimantes hos Monachos uſos fuiſſe hoc balneo pro infuſione, impoſuerunt ei nomen de fraticellis, ut per hoc nomen ab alijs diſtinguerẽtur. ſed potius ipſe dixerim ita inſcriptum fuiſſe ad oſtendendum eius inopem ſtatum ſimilem ſtatui Fraticellorum, uel ita inſcriptum fuiſſe ad oſtendendum miſerrimum, ac calamitoſum ſtatum egentium hoc balneo, ob immunditiam ſui corporis ab omnibus neglectorum,

purgatione, eum immergi uiſſi in hanc aquam, in qua cum permanſiſſet uſque ad tres hores mane, & ſero per decem dies, dicta affectione liberatus fuit. Deinde prauam illam, ueneuoſam, ac tremendam ualetudinem, lepram inquam, huius diuinæ aquæ facultate curatam fuiſſe ſæpius cognoui, et præſertim anno 1611. in Franciſco Angeli Caſſinenſi, quia uertice capitis uſq; ad plantam pedis hoc morbo affectus erat ita, ut tota eius caro aridiſſima eſſet, et fiſſuris ſcateret; nihilominus, præmiſſa ebibitione aquę Ficuncelle accedens ad hanc aquam intra uiginti dies mundus factus eſt totus, caro mollificata, et fiſſuræ conglutinatæ. Vnde ſi nil aliud præſtaret hæc aqua, niſi dictos effectus, per hoc tantum inter alias aquas memoranda redditur, et ſumma æſtimatione digna, præſertum quia hos effectus præſtat abſque nocumentis ſolitis inferri ab aquis bituminoſis propter conductionem taliarum minerarum, et hæc dicta ſufficiant de balneis ſoli infuſioni deſeruientibus; ad ducceias explicandas nunc eſt accedendū

De Ducciæ balneo, eiusque qualitatibus. Cap. XXIII.

DE Duccia cum ſit agendum, illud eſt primò notandum, quod licet ſub nomine ducię latæ ſumptę intelligi poſſit ſtillicidium balnei magni occurrens uentriculo ad ipſius corroborationē, & ſtillicidium Sancti Georgij pro ſanandis ulceribus, ut ſupra dictum eſt in examine horum balneorum, nihilominus proprie pro Duccia ſtillicidium illud intelligendum eſt, quod deſeruit ad ducciendum caput, quemadmodum eſt præſens, de quo agendum eſt, his de cauſis, primò quia omnes authores de Thermis loquentes pro Duccijs intellexerunt ſtillicidia capiti occurrentia, non allia ſtillicidia, de inde quia ſi uim huius nominis examinemus, cognoſcemus propriè ſumi pro huiuſmodi ſtillicidio, cum pro Duccia id proprie intelligi debet, quod Duci ſuccurrit, Ducem autem corporis eſſe caput regimen ipſum demonſtrat unde extat in prouerbijs (quando caput dolet coetera membra lauguent) & idcirco quia capiti ſuccurrit, non eſt mirum, quod ei fuerit impoſitum nomen Ducciæ, ut per hoc nomen non ſolum diſtinguatur à reliquis balneis, ſed etiam manifeſtetur eius uſus et effectus, quod ſeruari debet in impoſitione nominum ſecundum Platonis præceptum ſupra enarratum.

Pro

Pro inueſtigatiõe, deinde qualitatũ huius balnei ſciendũ eſt, quod inantiquitate concordes ſunt omnes ſcriptores, & præcipue eius antiquitatem arguit ſtatua illa marmorea, de qua facta fuit mentio in principio huius operis adinuenta propè hoc balneum; vnde etiam confiteri oportet, balneum, hoc antiquitus fuiſſe in magna æſtimatione, & extitiſſe ædificium magni momenti, vt præter dictam ſtatuam denotant monumenta, quæ quotidie inueniuntur in vinea contigua huic balneo; in præſenti verò, & ſi non adſit ſumptuoſum ædificium, eſt tamen ſufficiens pro commoditate egentium eius auxilio, & optime conſeruatur eius aqua adeo, vt nullum damnum ei afferat nec pluuia, nec aer, ex quo in caliditate, & quantitate præſeruatur, nec vnquam alteratur principalis eius qualitas, quæ conſiſtit in ferro, ære, alumine, nec nõ modico ſulphure, vt ex odore, ſedimentis, & operationibus colligi poteſt: odor enim quãm vis grauis non ſentiatur, nihilominus aliquid ſulphris indicat; ſedimenta etiam in curſu aquarum denotant aliquid æris, & ſulphuris, ſed in diſtillatione mineræ iſtę parum apparent, cum ſuperiores ſint aluminis, ferri mineręq; ex his igitur mineris aqua iſta in actiuis calida, in paſſiuis ſicca exiſtit, & magis ad ſiccitatem, quàm ad caliditatem procliuis eſt, cum temperetur in actiuis à ferrea minera, vt effectus ipſi demonſtrant.

De effectibus Ducciæ. Cap. XXV.

Effectus huius balnei tot, tantique momenti ſunt, ut mirer, quid de eo dixerit Reuerendiſſ. Andreas Schiauettus in ſuo libello de his balneis, in quo certe demonſtrat non cognouiſſe perennem huius aquæ laudem: ſed eum excuſatum habeo, ut in expertum in primis artis medicę, vnde etiam in multis deficere eius tractatum nemo admirari debet; deinde quia tunc temporis non erat adeo in vſu cum non adeſſet ea commoditas, quæ reperitur in præſenti poſt reſtaurationem factam annis elapus, vt ipſemet retulit in additione dicti libelli. Huius igitur Ducciæ facultate iuuamentum ſine nocumenti ſuſpicione reportatur, vel ſit affectio recens, vel antiqua, vel in pueris, vel adultis, & ſenio confectis, quauis tandem ætate, ſexu, & complexione, dummodo affectio oriatur à frigida, & humida cauſa propter maiorem portionem minerarum calidarum, licet nõ noceat etiam, quinimmo

viuet

Digitized by Google

ſiuet humiditati à calidirate aliquo modo fomentatæ propter ferream mineram in actiuis eius facultatem temperantem; quemadmodum luce clarius apparuit in præalligato caſu Dom. ni Hieronimi Giliolí, qui viſum caliginoſum cum haberet propter humiditatem ad luminaria defluentem, vtilitatem adeptus fuit beneficio huius Ducciæ præcedente potu Buxi, & Ficuncellę, vt ſupra dictum fuit, & nihilominus eius affectus cauſa tribuebatur partim hepatis intemperiei, licet ad eſſent etiam aliæ cauſæ, ut ex relatione Excoll. Ludouici Ceſchacini cognitum fuit, & ex eius aſpectu videbatur. Præterea cerebri alteratiuã fortificat, ſenſibiles purificat ſenſus: ſurditati, epilepſiæ memoriæ diminutioni, aurium tinnitui, corizæ, paralyſi, ſpaſmo, cæteriſque neruorum paſſionibus, eorum originem confortans, vehementer prodeſt; conuenit etiam podragricis materiam ſiſtens, quæ prius defluent ad debiles iuncturas, & eodem modo confert aſmaticis; quorum effectuum exempla cum ſint partim enarrata ſuperius in balneis Sanctæ Mariæ, & Buxi, ſuperfluum eſt eadem repetere, vel alia ſimilia proponere, idcirco exemplũ in materia ſurditatis adducam & eſt Celij filij nomini Scipionis de Gabriellis Senenſis, qui cum ageret annum duodecimum, & auditum imperfectum haberet anno 1509. exiſtente Prætore Sancti Caſſiani eius patre, ſe ſubiecit huic Ducciæ per viginti dies, & eius beneficio optimum acquiſiuit auditum, Aurium tinnitui prodeſſe cognouit Venerandus Pater Frater Leonardus Cuppuccinus Caſſianenſis, vnde detrahere huic Ducciç nemo debebit in futurũ, quod ei Deus tribuit.

De Balneo luti, & eius qualitatibus. Cap. XXVI.

SVpereſt nunc de luti balneo agatur, vt finis imponatur tractationi horum balneorum pro cognitione minerarum, & effectuum. Huius balnei inſcriptio ab ipſo effectu eſt deſumpta; ad aliud enim non deſeruit hoc balneum, n. ſi ad lutandas corporis partes alicui indiſpoſitioni ſubiectas. Similiter ex hac inſcriptione colligi poteſt, non eſſe balneum formatum, & parietibus conſtructum, quemadmodum ſunt alia balnea, ſed ſitum, quendã coenoſum in quo extrahitur mineralis terra apta ad vſum dictum emanet etiam in eodem ſitu aqua mineralis calida non minus in actu quàm ſit in potentia, eaſdem facultates obtinens cum terra ipſa, ſed adminiſtratur lutum, non aqua, cum den ſa ſua ſub

Digitized by Google

tione iuncturarum à cauſa externa, & interna afferri poſſent; ſed quoniam iſta ſufficiunt ad demonſtrandam facultatem huius balnei, de mineris, & effectibus balneorum Sancti Caſſiani cum hoc tractatu primam partem claudere ſtatui, quod ſacra cum Manardo in epiſt. vlt. xvi. lib. non immeritò vocari poſſunt propter incredibiles effectus, quos procreant, dummodo ritè adminiſtrentur; non enim inconſultè, & temerè eis uti quis debet, ſi vult ab eiſdem conſequi beneficium ſine detrimento, & non adſcribere medicamento, ut moris eſt quod proprio errori conuenit. Ad euitandum igitur hunc ſcopulum, declarandum eſt, quomodo agant aquæ iſtæ, & quomodo adminiſtrari debeant.

Balnea Sancti Caſsiani per alterationem, & euacuationem agere Cap. II.

QVod primo examinandum propoſitum fuit, nedum eſt primum, ſed principaliſſimum, & ualde neceſſarium cognitu: cum magnus error committi poſſit in eius medicamenti adminiſtratione, cuius natura, & modus operandi non cognoſcitur, vt igitur liberè, non caſu, & temerè exhibeamus has aquas; quomodo agant, eſt dignoſcendum. Fuit opinio annis elapſis cuiuſdam Excellentiſſimi viri, thermales has aquas nullo modo effectum ſuum præſtare per euacuationem; & vbi in principio exiſtimabam hoc eum aſſerere, vt oſtenderet perſpicacem quidem in alijs, ſed in hoc (meo iudicio) ſatis obſcurum intellectum, & per modum differendi contradiceret meæ ſententiæ; cum poſtea viriliter eum uidi ſuſtinere hanc opinionem licet erroneam, tunc credidi ipſum ex profeſſo eam tenere, non ex accidenti, nec per modum differendi locutum fuiſſe, quæ quantum poſſit, ex rationibus ab eo relatis quilibet iudicare poterit. Dixit in primis, quod ſi aqua euacuatiua eſſet prædicta facultate, dũ emitteretur, alia redderetur ab ea, quæ aſſumitur; ſed hæc aqua ita redditur, vt aſſumitur igitur effectum ſuum non præſtat per euacuationem, ſed tantum per alterationem. Hanc deinde opinionem confirmauit teſtimonio Andreæ Baccij quem dixit aſſerere thermales aquas effectum ſuum præſtare alterando, non euacuando. Poſſet etiam hæc opinio tueri ratione magis probabili, ſi dicatur, quod vnumquodque medicamentum effectum ſuum euacuando præſtans, vtique illum pręſtare debeat per lubrificationem, ut verificetur dictum Hipp. aſſerentis, corpora, quę purgari debent, oportere fluida facere, ſed tantum abeſt, ut thermales aquæ lubrificent, quod abſolute exiccant calefaciendo, ut teſtatur Paulus Aegineta, & conſtipant, ut ſubiungit Aetius locis ſępius citatis, qui eſt contrarius effectus lubrificationi, igitur aquæ Sancti Caſsiani thermales exiſtentes alterando, non euacuando conferunt virtutem ſuam. E contra ſicut ſuſtinui ſemper Thermas has vim ſuam impartiri nedum per alterationem, ſed etiam per euacuationem, ita in eadem opinione me confirmo innixus rationibus, experientia & autoritatibus ſequentibus. Aquæ enim iſte negare nemo poterit, quod præſtare debent eum effectum, quem præſtant minere

nerę

Digitized by Google

mineræ, quibus participant, & earum occaſione agunt quia ſi medicina ex propinquitate alterius acquirunt qualitates extraneas, ut teſtatur Auic. 5. lib. 3. tract. primo cap. 5. eò magis hoc debent efficere ex permixtione; ſed ſuperius declaratum fuit mi neras omnes inhęrentes his aquis primò vi ſolutiua præditas eſſe, mox adſtringenti; igitur neceſſario confitendum, quod etiã aquæ iſtæ viſolutiua in primis ſint præditę, & poſtea ſequatur vis adſtringens, & ſic non ſolum per alterationem, ſed etiam per euacuationem operentur. Stante pręterea, quod thermales hæ aquę virtute alteratiua ſint præditæ, hoc fauet opinioni propoſitæ; quia effectum hunc praſtare non poſſunt, niſi præcedat euacuatio; ad remouendam enim malam temperiem ex partibus naturalibus per alterationem, oportet prius remouere, quod fouet intemperiem; intemperies autem pręſeruatur à humoribus non ſolum in qualitate, ſed etiam in quantitate peccantibus, igitur hos humores ab intemperatis partibus prius tollere oportet, ſi cupimus ſequi alterationem; ſed ablatio horum humorum fieri non poteſt niſi per euacuationem, idcirco concludendum eſt, quod aquæ iſtæ ut exerceant alterationis munus, debent prius exercere euacuationem, noxios humores educendo; quod cognoſcens Baccius lib. 6. de Thermis cap. proprio ſic uncelle, dum mineralium mixtionem operationes ipſas manifeſtare demonſtrauit, dixit prius, quod purgant per aluum, & per vrinam, poſtea ſubiunxit quod alterant ob mediocritatem quandam naturæ, & calida frigę faciendo, & frigida calefaciendo, & ideo conferre ad omnem hepatis, renum, ceterorumque viſcerum imbecillitatem. Idemque apertiſſime confitetur lib. 7. cap. 12. præmiſsis alijs operationibus ſubiungens vrinas, ac aluum ciere aquas thermales, ſudores, ac halitus inſenſibiles excitare. Experientia etiam ipſa oſtendit præditas eſſe has aquas virtute euacuandi, cum caput per ſputationem purgari quotidie inſpiciatur, reliquaque viſcera per aluum, & vrinam; nec non quod in carne collectum eſt, per ſudorem, vel ſaltem per inſenſibilem tranſpirationem, ex quo concludendum eſt Thermas has per euacuationem, & per alterationem vim ſuã conferre; quod vltimo colligi poteſt ex autoritatibus; Gal. enim com. 2. aph. aph. 2. dicit, balnea nitroſa, ſulphurea, bituminoſa euacuare totum corpus æqualiter; idemque teſtatur lib. 4. de ſan. tuen. cap. 4. Auic. lib. 2. tract. 2. cap. 58. dicit aquarum mineralium plurimum ſoluere, & exiccare, & lib. 1. ſen. 2. doctr.

2. cap.

Digitized by Google

1. cap. 16. aſſerit aquam ſalſam primò ſoluere ventrem per uim abſterſiuam, quę in ea exiſtit, poſtea reſtringere uentrem propter ſiccitatem exiſtentem in eius natura. Similiter Sauonarola lib. 2. de baln. rubr. 13. teſtatur aquam nitroſam ſolutiuam eſſe, & aluminoſam ſoluere ventrem, & notabiliter Vitruuius 8. lib. 2. cap. 3. & Alexander Trallianus in capite de curatione colici affectus teſtantur per potum aquarum thermalium fieri euacuationẽ ventriculi, inteſtinorum, & reliquarum partium, per quas tranſeunt vnde Trall. loco citato exhibendas huius modi aquas aſſerit pro euacuandis, detergendisque inteſtinis & ventriculo, quia imo ſuſtinet, quod cùm habeant uim abſtergendi, & expurgandi, ſi quid viſcoſi tum inteſtinis, tum ventriculo infixum deprahendatur, reſtituent ſanitatem, totumque corpus, prorſus perſanant. Vltimo Andreas Baccius, mineralium aquarum exquiſitiſſimus inueſtigator, etiam ipſe, ut ſupra dictum eſt, fatetur vi purgante minerales aquas prędita s eſſe, & quod iſti authores locuti ſunt de aquis mineralibus in uniuerſum, applicari ſine dubio poteſt his aquis; unde ſatis clarum apparet, erroneum eſſe, ſi ſuſtineatur, thermales has aquas alteratiua tantum facultate prędita s eſſe & non euacuatiua. Nec unquam inueni Baccium aſſerentem, alteratiuam tantùm facultatem poſſidere, & ſi quando tribuit uis hanc facultatem, pręſupponit, quod illam poſſidant poſt euacuationem factam, & non ſpoliat eas hac facultate; ſed certe ſpoliatur ſenſu, & eius poena dignus eſt, qui aſſerit hanc aquam redduit, ebibitur, cùm excrementa purgari per partes ſupernas & infernas quotidie inſpiciatur ab his, qui aquis iſtis vtuntur, nec unquam redditur aqua per vrinã adeo elata, ſicut bibitur, ſed aliqua turbulentia ſemper inſpicitur, leuis tamen eſt propter quantitatem quotidie aſſumptam, non inuenientem talem copiam excrementorum in primis vijs, per quas præcipue tranſit hæc aqua, ut ualeat eam ualde turbulentam redere. Quod deinde aquæ thermales calefaciant, exiccent, & conſtipent, & per conſequens non lubrificent, cum ſint contrarij effectus; admititur aſſumptũ, & reprobatur conſequens: quia hoc ſequitur poſt euacuationem ut ſupra dictum eſt, & licet ſint contrarij effectus, poſſunt nihilominus ab uno, & eodem ſubiecto prodire propter diuerſas qualitates in eo exiſtentes, ut Baccius in cap. de ſicuncella notauit de eiuſdem ſicuncellę aqua, & de reubarbaro. In aquis enim mineralibus primo apparet euacuandi facultas tum propter uim

aperi-

aperitiuam, attractiuam, & inciſiuam, quæ reperitur in mineris ob earum caliditatem, vel aliam peculiarem qualitatem, ut inſpicitur in dicta aqua, ſicuncellę, que licet ferrea ſit, aperit tamen, & ipſa, atque attenuat; non tantum quia actu calida eſt ex ſulphure, ſed ob ferri partes aliquas ſubtiles, atque acres, ac ipſa ferri uirtute propria, vt notat Baccius lib. 6. cap. 2. tum etiam propter refractionem paſſiuæ qualitatis, cum ſiccitas minerarum contemperetur ab humiditate actuali aquarum, & ab humiditate ſubiecti in quod agit, cuius humiditatis proprium eſt laxare ex Auic. lib 1. fen. 2. doctr. 2. cap. 6. Secundario autem apparet facultas adſtringens propter ſiccitatem exiſtentẽ in mineris quæ licet contemperetur (ut dictum eſt) nihilominus ſequitur intempore, vt infra declarabitur; & nunc ſufficiat hæc dixiſſe ad concludendum, aquas thermales Sancti Caſſiani euacuatiua ſimul; & alteratiua facultate præditas eſſe.

Quod virtute propria, eaque manifeſta agant aquę iſtæ. Cap. III.

PRopoſitum ſecundo loco fuit declarare, num virtute propria thermales iſtæ aquæ operationes ſuas efficiant, uel aliunde eius impartiantur; eademque num occulta ſit, uel manifeſta; pro cuius intelligentia illud prius eſt animaduertendum, non oriri difficultatem in aquis balneorum, quatenus ſunt aquæ ſimpliciter: certum eſt enim, aquas ſimpliciter non eſſe aptas ad producendos ſimiles effectus, ſed acquirere has facultatas à mineris; difficultatem autẽ oriri in aquis balneorum, quatenus ſunt aquæ minerales; & conſiderandum eſt an iſtæ aquæ acquirant virtutẽ à mineris tantum, vel ab alio extrinſeco. Sauonarola lib. 2. de baln. cap. 3. rubr. 4. nullo modo aſſentiri uidetur aquas thermales aliunde petere virtutem ſuam præterquam à mineris, quibus participant, nec certè ſine ratione hoc dicit, cum vanum ſit tribuere alienæ uirtuti, eidemque occultæ; quod tribui poteſt manifeſtæ, & propriæ, Quod autem operationes balneorum tribui poſſint propriæ, & manifeſtæ, colligitur ex his, quæ dicta ſunt de mineris, eſt namque determinatum adeſſe in illis virtute conferendi eas operationes, quas conferunt balnea participata dictis mineris, & propterea operantes in uirtute minerarum, ab eiſque acquirentes nomen thermalium aquarum, videntur in virtute propria, non aliena operari, ea que manifeſta, non occulta, Quod

ſi vide-

ſi videtur occulta propter diuerſitatem operationum, earumque contrariarum, quæ fiunt ab vno, eodemque balneo, ut patet in ficuncella ad iuuante diſcraſiãs calidas, & frigidas, & in balneo magno corrigente ſuperfluas purgationes, & earundem defectũ adiuuante. non tamen hoc fit virtute occulta, ſed manifeſta quia aqua horum balneorum refracta cum ſit in qualitate propter mixtionem diuerſarum minerarum, ab eadem diuerſitate diuerſæ etiam prodeunt operationes, unde non ab occulta, ſed manifeſta prodire colligendum eſt. Quinimo ex eadem mixtione tollitur omne damnum, quod aliqua minera apta eſt inferre propria natura, vt manifeſtum apparet in omnibus his balneis; ficuncella namq; ſi ſolo ferro participaret, ventriculum lęderet propter innatam frigiditatem, balneum magnum hepati nocumentum inferret, ſi ſolo alumine, & ære pręditum eſſet, & ſic de alijs balneis, quæ nihilominus detrimentum non afferunt propter principalis virtutis refractionem ex mixtione aliarum minerarum ex quo non ſine ratione concludendum eſt, Thermas has, ſicut, & reliquas Thermas, ſimiles in virtute propria, eaque manifeſta, non occulta, neque aliena agere. Niſi velimus dicere occultam eſſe reſpectu noſtræ cognitionis, cum ei plerumque notæ non ſint veræ, & proprię cauſę remotæ exiſtentes à ſenſu, à quo ipſa originem ducit, non tamen propterea verè occulta dici debet quia omnis operatio, proprietaſque rerum à forma pendet, & forma eſt omnis motus principiũ eius, in quo eſt, ut accidit in preſenti caſu; minerę neque in his aquis tamquam forma earundem exiſtunt, & ab earum mixtione, & temperatura, ut ab anima, ſecundum dictum Ale. & Gal. prodeunt operationes dictæ, ſed quo modo fiat hæc mixtio, & in quo gradu reperiatur hæc temperatura, cum ſenſũ fugiat, & colligatur adeſſe per ea tantum, quæ ſenſui ſunt ſubiecta; propterea fieri non poteſt rectum iudicium, & inde admiratio oritur in diuerſitate operationum, procrearique dicuntur ab occulta virtute, non quod uerè occulta ſit. Verum tamen licet thermales omnes aquæ, & iſtæ præſertim virtutem propriam exerceant in operationibus, ſit mihi datum dicere, aliunde etiam eis virtutem impartiri, & coelitus infundi, vel à ſecundis cauſis, coeli inquam, & ſyderum poteſtatem habentium ſuper inferiora, eademque regentium, vel à prima, principalique cauſa cauſarũ, Deo benedicto, ſui placitum fuit donum hoc Terrę Sancti Caſſiani communicare, & alijs ſimilibus locis, quod cognoſcens Auic.

G pluribus

Digitized by Google

pluribus in locis, Ariſt. 23. part. probl. 19. Manardus, & alij, thermales aquas ſacras appellarunt, quaſi diuino auxilio adiutæ effectus ſuos efficiant, & certe tales ſunt, vt videatur tractari de impoſſibili eos produci poſſe ſola naturali facultate; videmus enim q o Iuis genus languentium accedat ad hęc balnea, nullum abſolute d ſc derc mœſtum, quin aliquam reportet vtilitatem, niſi in integrum recuperet ſalut m; & uno, eodemque balneo plures vientes diuerſa affectione laborantes ſanitatem acquirere, quod licet (vt dictum eſt ſupra) tribui debeat participationi diuerſarum minerarum, nihilominus etiam fatendum eſt, ad facultatem naturalem accedere virtutem diuinam; ex quo non immeritó concludi poſſe exiſtimo, quod quemadmodum ad Probaticã Piſcinam nullus debebat accedere, nec ex ea fructum aptus erat recipere, quin prius Deo conſuleret; ita neq; ad hæc balnea quiſquam temerè debet accedere, ſed Deo Dei paræque Virgini, cui præcipue ſunt dicta, debet conſulere, ab eiſque prius gratiam præcari pro recuperatione ſanitatis, quod ideo fieri debet, quoniam ſacra ſacre ſunt adminiſtranda, & hoc modo adminiſtratis his balneis ſequetur quod Baccius in 22. cap. 7. lib. concludit de aquis temperatis, quod rari videlicet erunt morbi, quos opportuna harum aquarum adminiſtratio non perſanet.

Aquas has non ſola qualitate, ſed quantitate operari. Cap. IIII.

DEterminatum cum ſit Thermales has aquas licet agant in virtute propria, eaque manifeſta, aliunde etiam acquirere auxilium; non eſt tamen excogitandum uirtutem hanc diuinam quidquam detrahere propriæ virtuti, & naturali; virtus namque diuina concurrit in fundens facultatem operandi his aquis per mineras dictas, & diſponens ſubiectum ad recipiendum earum effectum; ſed ipſam facultatem operandi relinquit iiſdem aquis; adeo quod pro conſequendis earum effectibus neceſſarium eſt ſeruare præter ſupra enarratum, quicquid requirit etiam ipſarum natura, à qua præcipue diſpoſitę ſunt, vt non ſolum qualitate, ſed etiam quantitate operentur, vnde non eſt mirum, ſi quando euenit, quod non acquiratur ex illis profectus aliquis. quia nec in quotidianæ potionis quantitate, nec dierum ſeruetur ordo neceſſarius, ut in fra declarabitur. Quod autẽ non ſolum qualitate, ſed etiam quantitatę agant, inde ſit primo manifeſtum: quia quem

admodum

admodum omne medicamentum agit non ſola qualitate, ſed etiã quãtitate, alioquin ſuperflua eſſet obſeruatio doſis exhibendæ pro conſequenda vtilitate, & nocumento euitando, quod ſuperfluum non eſſe quotidie experitur, cum adminiſtratum in minori quantitate, quàm par ſit potius detrimentum afferat, quaſi iuuamentum, non valens reſoluere, quod in motu poſuit, & adhibitum etiam in maiori quantitate, quàm deceat, nocumentum afferat, ſubſtantificum reſoluens humorem, & naturalem proſternens virtutem; ita præſens medicamentum aquarum thermalium non ſolum qualitate, ſed etiam quantitate agit, & propterea cauendum eſt, ne deficiat eius doſis, vel abundet in quantitate, vt ex eo conſequatur fructus, & nocumentum euitetur. Præterea cum parua portio minerarum reperiatur in his aquis, vt ex ſedimentis relictis in curſu aquarum, & diſtillatione inſpicitur; & eius portionis vis cum ſit refracta à frigiditate, & humiditate aquis naturaliter inhærentibus; propterea vt poſſint munus ſuum quatenus thermales exercere, & vtilitatem conferre à mineris ſibi elargitam, neceſſarium eſt, ſuppleat quantitas, vbi deficit qualitas reſpectu paruæ portionis, eiuſdemque refractæ; ideo concludendum eſt, non ſola qualitate, ſed etiam quantitate thermales has aquas operari. Vltimo quod euenit alijs medicamentis familiaribus, idem euenit aquis thermalibus repoſitis inter medicamenta familiaria, ſed alia medicamenta familiaria effectum ſuum præſtant non ſolum qualitate, ſed etiam quantitate, vt ipſamet experientia docet; cum opus ſit eadem adminiſtrare in quantitate, vel ijſdem addere calcar, ut operentur ſicut apparet in manna, caſſia, & ſimilibus, ita etiam aquæ thermales non ſolum qualitate, ſed etiam quantitate operantur. Aquas autem thermales reponi inter medicamenta familiaria colligitur primò ex Gal. numerante eas primo de ſan. tuen. inter medicamenta non excedentia fines tuendæ ſanitatis: deinde ex ſenſu, cum inſpiciatur has aquas ſumptas in pauca quantitate amplecti à natura ſine vllo nocumento, quamuis nõ reddantur, ex quo aſſerendum eſt, actionem ſuam non ſola qualitate, ſed etiam quantitate præſtare, & per conſequens adminiſtrandas eſſe in conuenienti quantitate, vt conſequatur ex eis fructus, & non tribuatur eis, quod propriæ negligentiæ tribui debet.

Operationem horum balneorum ſequi in tempore, non in inſtanti.
Cap V.

ERrant ut dictum eſt, qui putant ſe conſecuturos eſſe harum Thermarum effectus, quando eis vtuntur in minori quantitate, quam deceat; errant non minus excogitantes conſequi poſſe eoſdem effectus in inſtanti; quare ad tollendam hanc erroneam opinionem, declarandum ſtatui, actionem ipſarum fieri in tempore, non in inſtanti, quod inde fit primo manifeſtum: quia vſus harum aquarum, ſicut, & aliarum thermalium aquarum tantummodo exhiberi ſolet in morbis curatu difficilibus, unde comunis ſchola fruſtra tranſmitti ad balnea tenet, quos curare poteſt pharmacorũ, dieta, & chirurgicis inſtrumentis. & Sauonarola aſſerit, niſi ex cauſa multum neceſſaria balnea eſſe petenda. Itaque ſi morbi curatu difficiles, & inueterati tranſmittuntur ad balnea, non poteſt ab ipſis conſequi fructus niſi progreſſu temporis; præſertim ſi morbi ſint interni, non externi: quia in externis balnea citius operari poſſunt, cum in ipſis operentur ſecundum propriam mixtorum naturam, ſcilicet per contractum. In externis etiam balnea citius operabuntur dum modo fuerint ſimpliciter externi & dependentes à causa externa, vt eſt caſus, percuſſio, vel aliud ſimile, verum ſi dependeant à cauſa interna, in his non operabuntur, donec auferatur cauſa fouens externos morbos. Hinc animaduertendum, quantum errent, qui putant abſceſsum aliquem, & ulcera ab intemperie procreata curari poſſe per ſimplicem contactum balneorum, & ideo huius modi infirmos conſulunt tantum immergi, nulla habita conſideratione ad cauſas morbificas, vt fieri debet per potum, vel aliud proportionatum Thermarum remedium, ſicut infra faciendum eſſe declarabitur. Nec tueri ſe poſſunt dicentes, reſpexiſſe cauſas morbificas in præcedentibus vniuerſalibus purgationibus: quoniam ſi ſufficerent iſtæ in curandis cauſis morborum, ſufficerent etiam ipſomet morbo profligando, ſed in vno deficientes deficiunt etiam in alio, propterea ad particulare medicamentum recurri debet, quod & morbum, & eius cauſam reſpiciat, quale eſt Thermarum auxilium, & ideo ad eas confugiendum cum eò perueniant propter diuerſitatem modi operandi, quo peruenire non poſſunt vniuerſales purgationes, vt in Domino Ioanne Maria Signio uiſum eſt,

&c

& alijs ex diuerſitate igitur modi operandi, & ex eo, quod ad bal nea non concurrunt niſi in firmi curatu difficiles, ſequitur, quod actio Thermarum in tempore, non in inſtanti fieri poſſit. Non eſt tamen hoc intelligendum de omni balneorum operatione, Thermales namque aquæ operantes per euacuationem, & per alterationem, ut ſupra notatum eſt, primam actionem efficiunt in inſtāti, alioquin ſequeretur de his, quod dicit Rondoletius in lib. de dignoſcendis feb. cap. de cauſ. de medicamento in vniuerſum, quod videlicet plus nocerent, quam prodeſſent, niſi ſoluerent aluum. Quod autem actionem hanc efficiant, dum adminiſtrantur, ex his colligitur, quæ excernuntur per aluum per vrinam, per os, per ſudorem, per inſenſibilem tranſpirationem, nec non etiam ſenſibilem, quando per cutim excernitur maior copia pruritus, & ſcabiei, quam fuerit antea, & tandem per quamcunque partem corporis expurgationi preparatam; Non de hac igitur operatione balneorum intelligitur, ſed de præcipua eorum operatione in alteratione poſita, quę cum nihil aliud ſit, niſi reductio mali habitus ad bonum, neceſſario eſt concludendum, eam fieri non poſſe in inſtanti, ſed in progreſſu temporis: quoniam vt ad conſequendum malum abitum interceſſit aliquod temporis ſpacium, cum factus fuerit ex frequentatione malorum actuum, ita in reductione mali habitus ad bonum intercedere debet temporis ſpacium, cum hoc fieri non poſſit niſi ex frequentatione bonorum actuum, & idcirco in tempore ſequitur hæc operatio balneorum, & repetuntur balnea pluribus vicibus ſecundum malam morbi qualitatem. Accedit præterea ſequi Thermarum actionē iſtam in tempore, quoniam dum medicamentum agit, virtus ipſa concurrens in actione medicamenti fatigatur, & ex conſequenti debilitatur, vnde iuuamentum medicamenti apparere non poteſt donec conualeſcat virtus à dicta fatigatione, hoc autem fieri non poteſt, niſi intercedente aliquo temporis ſpacio, & per cōſequens non in inſtanti, ſed in tempore ſequitur iuuamentum, & ſic etiam Thermę in tempore, non in inſtanti actionem ſuam demonſtrant. In ſuper hæc principalis actio Thermarum ſequi non poteſt, niſi præcedente euacuatione; vnde de ficuncellâ dixit Baccius, quod dupliciter refrigerat, primo ratione virium refractarum ex natura ferri frigida, & ſicca, ſecundo ex accidenti, ſcilicet eductis humoribus calidis. Igitur ſi euacuatio concurrit, non poſſunt Thermæ ſuam actionem principalem exercere in inſtanti, ſed in tempore,

tempore, cum ſequatur etiam euacuatio poſt vſum baineorũ propter aquæ portionem, quæ remanet in corpore, vt in fra declarabitur. Vltimo, & principaliter cum alteratio præcipuè pendeat à ſiccitate minerarum, & per eam confortari conſentiant omnes authores naturam ipſam in omnibus partibus naturalibus, ſiccitas iſta exerceri non poteſt in inſtanti, cum refrangatur ab humiditate actuali aquæ exiſtente maiori portione aquæ, quàm ſit minerarum portio, & propterea non poteſt ſtatim imprimere ſuam facultatem, donec fuerit abſumpta humiditas illa actualis; quare concludendum eſt, operationem balneorum in tempore non in inſtanti procreari, & ſic errare eos, qui putant fructus balneorũ conſequi poſſe in inſtanti; vnde nec mirari, nec deterreri debet, qui illis vtitur, ſi ſtatim non cognoſcit vtilitatem; ſed confidere in futura ſalute, quam recuperare ab ipſis quilibet ſperare poterit, ſi ſeruauerit, quę in fra ſeruande declarabuntur poſt vſum balneorum.

Quod non reddatur tota aqua aſſumpta, nec eam reddi ſit neceſſarium. Cap. VI.

EX dictis alia etiam difficultas facilè de medio tolli poteſt, & eſt, quod vt plurimum qui laborantes aliqua ægritudine ad hæc balnea conſulunt, eis imponunt, vt à potu harum aquarum abſtineant, ſi primo die, uel ſaltem ſecundo totam aquam aſſumptam non emiſerint, verentes ex eius retentione ſequi aliquod damnum, nec conſiderant hoc fieri poſſe, nec ullum damnum ſequi poſſe, quàm uis remaneat in corpore aliqua portio aquæ imo quod eſt neceſſarium remanere, vt ſequatur utilitas ex eius aſſumptione. Totàm autem aquam reddi nõ poſſe his rationibus oſtenditur, primo reſpectu noſtri innati caloris, per quem conſumi ſemper aliquam humiditatis portionem negare nemo poteſt, & multo magis in exceſſu caliditatis hoc inſpicitur abſumẽris humidum radicale. Deinde reſpectu poroſitatis corporis, qua mediante diſtrahitur aliqua portio aquæ, eamque exugit corpus non ſecus ac faciat ſpongia, & ita dilatata non poteſt ſtatim reddi quam dilatationem adiuuat actualis calor ipſius aquæ quam primum eã penetrare faciens ad poros, & ad diuerſas corporis partis, vnde poſtea reuocari non poteſt, niſi tractu temporis, vt experientia ipſa docet, & præſertim hoc notatum fuit à felici recordatione

omini

Digitized by Google

Domini Horatij de Oricellarijs, qui vt erat in omnibus ſuis actionibus accuratiſſimus, ſic maximam obſeruantiam fecit, dum elapſis annis aſſumpſit has aquas, & quando in fine exiſtimauit præſeruari in corpore paruam aquæ portionem, poſt aliquot dies cognoſcens per copioſam mictionem eam retinuiſſe in maiori quantitate, quàm ſibi perſuadebat, dixit, nolle amplius de his curam habere, quæ non ſunt in noſtra poteſtate. Quod deinde ex ratione harum aquarum non ſequatur vllum damnum, inde fit: quia cum ſint ex aquis ſponte natis, & calentibus, numeratis inter medicamenta non excedentia fines tuendæ ſanitatis tranſeuntibus per mineram vtilium metallorum, non noxiorum, retineri poſſunt abſque nocumenti ſuſpicione, qood ut expertus ſum in multis, ſic præcipuè obſeruaui præteritis annis in Domino Lelio de Beringuccijs Senenſi: hic enim tali hepatis intemperie laborabat, vt ad maximam aduſtionem redactus eſſet, ex quo cum bibiſſet ex his aquis quatuor, vel quinque diebus ſi rectè memoria teneo, eam in pauca quantitate reddidit, & nihilominus nullum detrimentum ſenſit, quaſi nihil bibiſſet, & perſeuerans me annuente in ebibitione coepit poſt dictum tempus large reddere aquam, & conſecutus fuit maximum iuuamentum, ſicut & idem Dominus Horatius poſt tres menſes per litteras confeſſus fuit ſenſiſſe ab aſſumpta aqua maximam vtilitatem in ventriculo, capite, & vniuerſo corporis ambitu, & tamen retinuit aquã, vt ſupra dictum fuit. Quod tandem non conſequatur fructus ex his aquis, niſi retineantur in corpore, ex eo colligitur in primis, quod cum actio Thermarum non fiat in inſtanti, vt ſupra dictum eſt, non poſſet effectus iſte ſequi, niſi ad eſſet id, per quod effectus procreatur, quare neceſſarium eſt retineri aliquam aquæ portionem in corpore, vt intemperies corrigatur, & ad bonum ſtatum fiat reductio. Præterea cum refrangatur virtus Thermarum ab actuali aquæ humiditate, non poteſt imprimi in corporibus, donec humiditas illa ſit reſoluta; humiditas autem non poteſt reſolui niſi tempore intercedente, cum per actualem calorem penetret etiam extremas corporis partes, vt ſupradictum, eſt, & quotidie apparet in his, qui tumore partium extremarum, vel alio affectu in eiſdem partibus laborant, quod potius tumor altius eleuatur, & quilibet affectus exaſperatur primis diebus propter medicamenti concurſum; quarè ſine dubio cõcludendũ eſt reddi penitus non poſſe aquã aſſumptam; imo neceſſariam eſſe retentionẽ

alicuius portionis aquæ pro conſecutione fructus, eiuſdem, nec ex retentione ſequi poſſe aliquod detrimentum, & ideo non ſunt audiendi, qui dicunt, abſtinendum eſſe à potu harum aquarum, dum primo, vel ſecundo die non reddatur eadem aquæ quantitas, quę aſſumitur. Hilari igitur fronte, & ſine vllo timore accedant ægrotantes ad potum harum aquarum, quàm vis ex illis retineatur aliqua portio primis diebus; dummodo earum fiat tranſitus, & digeſtio à ventriculo; quod quomodo cognoſci poſſit, declarabitur infra, quando regulæ tradentur obſeruandę in potu ipſarum.

Di

DE BALNEIS
SANCTI CASSIANI
PARS TERTIA

In qua de regulis agitur ſeruandis in eorum ad miniſtratione.

De neceſſitate cognitionis eorum, quę agenda ſunt in hac parte.
Cap. 1.

QVæ hactenus de balneis Sancti Caſſiani dicta fuere, vtilia quidem ſunt cognitu, & adeo neceſſaria, vt ſine eorum intelligentia quilibet allucinari poſſet in illis adminiſtrandis, nec vllus liberè ijſdem vti auderet, vt ſupradictum fuit; quæ verò ſequuntur, ſunt multo magis attendenda, cum ex illis tota ſalus pendeat: vtile eſt enim homini aliquod medicamentum habere naturæ humanę proficuum; magis utile poſtea illius naturam, & effectus poſſidere; ſed vtillimum noſſe modum applicationis eiuſdem medicamenti: quia ſicut rectè applicatum prodeſſe, ità male applicatum obeſſe poteſt; & tanti momenti eſt poſſidere modum adminiſtrandi eius, quod adminiſtrari debet, vt ex recta adminiſtratione ne dum percipiamus vtilitatem ex his, quę ſunt naturę amica; ſed ex his etiam interdum, quæ ſunt naturę aduerſa, vt fit ex venenoſis rebus artificio ſe tamen correctis. Cum igitur ab ordinata adminiſtratione ſalutem prodire ſit conſpicuum, & in ſequentibus ſit agendum de ordine ſeruando in adminiſtratione horum balneorum; propterea non immerito dixi attendendum eſſe his, quæ dicenda erant. Quid enim prodeſſet pręcioſiſſima hæc gemma toti Terrarum orbi notiſſima, etiam ſi haberetur cognitio eiuſdem naturæ, & effectus, & quomodo adminiſtrari deceat, ignoraretur: certe nihil. Idcirco vt tuto ex his fontibus fructus hauriri poſſint, poſtquam de qualitatibus ipſorum, ieffectibus, & de modo operandi tractatum eſt, quid ſit ſeruandum in eorum adminiſtratione, eſt in præſentu declarandum, & quemadmodum diuerſus eſt eorum vſus, ita di-

H uerſe

Digitized by Google

licet ſint à natura principaliter datæ ad profligandos morbos curatu difficiles, & aſſidue ad hunc effectum applicari videtur, potuit etiam adminiſtrari pro conſeruatione ſanitatis, & hoc innuere voluit Gal. dum. 4. de tuen. valet. dixit, ſolitos eſſe non nullos quotannis excrementa vacuare aquis thermalibus, quare ex dictis hæc regula firmari poteſt, primo, & principaliter has aquas ab his eſſe petendas, qui aduerſa, & incurabili valetudine laborant, mox ab his, qui ſanitatem conſeruare ſtudent.

Quomodo ſit accedendum ad potandas has aquas. Cap. IIII.

Auxilio harum aquarum qui egent, inconſiderate illud quærere non debent, ſed ſeruata debita regula in ſex rebus non naturalibus debent prius corpus præparare cum ſerapijs morbo conuenientibus, poſtea pharmaco purgante affectui cõgruente ea, quæ ſunt expurgata purgare; quibus peractis per aliquot dies quieſcant, iterque deinde ingredientes ſine itineris defatigatione ad balneorum locum ſe conferant ſeruantes interim debitam victus rationem, & hoc licet non ſit neceſſario ſeruandum, cum quotidie innoteſcat quamplurimos conſequi fructum ex his aquis abſque dicta præparatione propter facultatem eis inhærentem ſuperius enarratam, nihilominus cum facilius, citiuſque agant in corporibus purgatis quam in alijs non purgatis, propterea proponitur hæc regula ſeruanda, vt corpus præparetur antequam potui harum aquarum ſubijciatur.

Quo loco ſumi debeant. Cap. V.

Ex rebus non abſolute ſeruandis, ſed ad bene eſſe, & ad percipiendum frugaliorem fructum id eſſe exiſtimo, quod tertio loco fuit propoſitum, locus videlicet ad potandum proportionatus; propterea declarandum eſt, num opus ſit has aquas haurire ab ipſiſmet fontibus, dũ ebibi debent; vel ſufficiat patientibus eas ſumere quouis loco. Pro reſolutione notandum eſt, quod ſi reſpicimus ſimpliciter facultatem harum aquarum, non eſſe dubiũ, eas eſſe tantæ virtutis, vt poſſint etiam adiuuare, quouis loco ſumantur, quod experientia ipſa docet, dum quotidie inſpicitur in longinquas partes aquas iſtas exportari ibidemque adminiſtrari, maximo cum iuuamento, quam vis

diu etiam fuerint in vaſis przſeruatæ, vt ex teſtimonio Domini Benedicti Pontæ in cap. ficuncellæ enarrato vidimus, attamé reſpicimus ſi fructū ex eis percipiendū, negare nemo audebit, maiorē ſi fructū reportari ex ipſis in proprio loco ſumptis, ac percipiatur ex ijſdem ſumptis extra proprium locum, & hoc præterquam quod ſenſus ipſe demonſtrat, his etiam rationibus facillime oſtenditur: virtus enim in primis vt melius præſeruatur in aqua ipſius fontis, quàm in aqua vaſorum, ita vberior fructus reportatur dum ex ipſis fontibus, & non extra ipſos ſumitur aqua; virtutem autem melius præſeruari in fontibus, quàm in vaſis, oſtenditur ex his, quæ effectus præſtant aquis, & ex modo operandi; ad operationem namque nedum minera participata his aquis concurrit, ſed etiam calor ijsdem inhærens, qui cum ſit eis naturalis permanens ſemper in eodem ſtatu, facillime, cum innato noſtro calore vnitur, & propter hoc adiuuat eam digeſtionem, earumque virtutem penetrare facit ad remotas corporis partes, quod non ita perbelle ſuccedit, quando extra proprium locum conuenit iterum calefieri aquam; quia in tali calefactione præterquā quod refrangitur virtus, vt fit etiam in cibis iterum excalefactis, partes etiam ſpiritoſæ euaporantur, & calor numquam præſeruatur in eodem ſtatu, ex qua caloris alteratione ſicut ventriculus alteratur, ita nec eum fructum acquirere poteſt, quem acquirit ab actuali calore à natura aquis his dato, quod reſpiciens Sauonarola in lib. 2. de baln. ſuper dubitationem anni biſeſt. dixit, quod aqua tranſportata ad alium locum, vt in ſuo calore remiſſa eſt, aut eo priuata, ſic in ſua virtute remitti putandum, & notabiles effectus non eſſe productiuam: quia igne calefacta non eam conſequitur virtutem, quam ex calore ſuo natuali habet, quod autē dictum eſt de calore, idem affirmari poteſt etiam de minera; credi namque poteſt, quod quam vis in his aquis à natura per poros terræ purificatis nulla corpulentia appareat, ſicut ex leuitate, & claritate earundem ſupra enarratis colligi poteſt, nihilominus in ipſis tranſportatis aliquid ex mineris diſpendi, & in vaſis adhęrere non ſecus, ac euenit in aquis igne purificatis, & perconſequens remitti fructum ex eis conſequendum. Vltimo propter ambientem ſuccedit: vt enim aer nutrit ex comuni conſenſu, ſic etiam medendi facultate prędıtum eum eſſe quilibet excogitare poteſt, & idcirco aquas iſtas ſumptas in loco proprio maioris eſſe efficaciæ exiſtimandum eſt: quia aer inebriatus vaporibus thermalibus

Digitized by Google

malibus concurrit ad prӕſtandum maiorem effectum; & quod dicitur de aere, poteſt etiam atteſtari de cibis procreatis ab his mineralibus locis, quare ſtatui poteſt hæc regula, vt hauriantur aquæ iſtę ex ipſiſmet fontibus, dum fieri poteſt.

De tempor econgruo ad ſumendas has aquas. Cap. VI.

EX erroribus, qui committuntur in vſu harum aquarum, hic eſt vnus non parui momenti, quod ſumi incipiunt vt plurimum ijs temporibus, in quibus ab eis eſt quieſcendum; vnde mirum non eſt, ſi quando nocumentum potius, quàm iuuamentum ab eiſdem percipiatur, quarè ne tempus fruſtra teratur, neceſſarium eſt videre, quodnam tempus ſit proportionatum ad earum vſum eſt quorundam opinio, non eſſe accedendum ad has aquas, niſi vigeat ſummus calor, & propterea conſulunt ægrotantes ad earum acceſſum vltra menſem Iunij; ſed hæc opinio quantum ſit erronea, ex ſequentibus colligetur. Excell. Seuerus Caponicus, vir ſumma doctrina præditus, vt ex eius quadam inſtructione colligere potui, congruũ tempus, & valde aptũ eſſe ait circa veris finem, & æſtatis principium his duabus de cauſis, primo quia tunc temporis omnis ſuperflua humiditas pluuiarum hybernalium, & vernalium iam exiccata eſt; deinde quia calor æſtiuus adhuc non inualuit, cum nondum Syrius ardere incipiat. Ex Gal. autem . de tuen ſan. cap. 4. colligitur, aquas thermales ſumi poſſe vere, vel autumno, dum aſſerit, non nullos ſolitos eſſe quotannis excrementa vacuare aquis, quibus ineſt ſulphur, bitumen, & nitrum, vere, vel autumno, qua ſi ſtatuantur iſta tempora proportionata anc vſum aquarum thermalium, & ex conſequenti harum etiam aquarum, & certè ſtatui, poſſunt, licet alijs etiam temporibus ſumi poſſint, vt ex ſequentibus declarabitur. Pro reſolutione igitur huius difficultatis notandum eſt, quod tempus congruum ad potandas has aquas. vel conſideratur reſpectu facultatis ipſarum aquarum, uel reſpectu noſtrę diſpoſitionis; ſi conſideratur reſpectu facultatis aquarum, quilibet certò ſciat, ſumi poſſe has aquas quouis tempore cum in eis preſeruetur eadem facultas in hyeme, & æſtate, quam habent in uere, & autumno, & in hoc decipitur nedum Excell. Caponicus, ſed etiam quicumque alij exiſtimant alterari poſſe has aquas propter

con-

Digitized by Google

concurſum externarum aquarum,& propterea non eſſe ſumendas niſi in fine veris. & principio æſtatis, quo tempore exiſtimatur conſumptam eſſe ſuperfluam humiditatem hybernalium, & vernalium aquarum; ſed excuſatos hoc habeo in hoc cum numquam viderint altiſſimam harum aquarum originem, & accuratiſſimã diligentiam in ultima reſtauratione adhibitam: eſt enim earum origo adeo profunda, vt difficillime pluuia quamuis ingens penetrare ad eas poſſit, ſicut color, & calor premanentes ſemper in eodem ſtatu teſtificantur, quod etiam colligitur ex quantitate, quæ parum alteratur in hyeme, & æſtate; vnde cum conſeruentur omni tempore aquæ iſtæ in eodem ſtatu, firmiter teneri etiam poteſt præſeruari ſemper in eis eandem facultatem,& ſic reſpectu facultatis ipſarum ſumi poſſe omni tempore, & in hoc tanto magis me confirmo: quoniam propter neceſſitatem bis coactus fui adminiſtrare has aquas de menſe Decembris, & Ianuarij inoccaſio ne mulieris hyſtericis paſſionibus obſeſſæ,de qua facta fuit mentio in ſectibus balnei magni, & Bartolomei Andreæ Terrigenæ hepatico fluxu laborantis, & ſummum iuuamentum in vtriſque cognoui. Verum ſi temporis congruitas conſideratur reſpectu noſtrę diſpoſitionis, hoc etiam fieri debet conditionaliter, vel vt ſumus naturaliter melius diſpoſiti ad conſequendum fructum medicatarum aquaram, vel vt accidentaliter cogimur quærere fructũ ipſarum. Nulli dubiũ eſt, quod naturaliter magis prompti ſumus ad acquirendum fructum Thermarum in vere primum mox in autumno, quàm alijs temporibus,& propter virtutis conſtantiam, & propter aeris benignitatem,nec non etiam propter complexionis diſpoſitionem: virtus enim melius reſiſtit incommodis,& laboribus à dimidio veris vſque ad principium æſtatis,& in autumno, quàm alijs temporibus. Per ſimiliter benignior eſt in dictis temporibus, quàm in alijs & propter hanc benignitatem nedum, facilitat tollerantiam incommodorum exſtentium in vſu harum aquarum; ſed etiam præſtat iuuamentum in earum digeſtione. Complexio tandem eſt melius diſpoſita ad conſequendo fructus balneorum in his temporibus, quàm in alijs,cum redatur magis tractabilis in prædominio humiditatis, quàm in prędominio ſiccitatis, & in operationibus balneorum talis diſpoſitio requiritur, cum euacuatio, & alteratio tentari non poſſint niſi in ipſa humiditate, exiſtens igitur in his temporibus naturale prædominium humiditatis,propterea complexio eſt melius diſpoſita

in

in dictis tēporibus, quam in aliſs. Additur alia ratio, & eſt quod ex quatuor humoribus exiſtentibus in corpore noſtro cum principalis ſit ſanguineus, & reliqui ab ipſo dependentes, ſi volumus aliorum humorum malas qualitates tollere, neceſſarium eſt, malam ſanguinis qualitatem corrigere; ſanguis autem non poteſt melius corrigi, quàm in proprio prędominio quod eſt tempore veris, propterea in vere ſumus melius diſpoſiti ad conſequendos fructus ex his balneis, à quibus præcipuè emendatur, quod eſt prçcipua cauſa morborum, & ſanguinis principium, ut alias dictum fuit. Rerum tandem magiſtra experentia idem confirmat: cognoui enim frugaliorem fructum percipi in uere, quam in æſtate, faciliusque eo tempore ſufferri balneorum incommoda. Hinc eſt, quod antiquitus ad hæc balnea accedere incipi. bant à principio menſis Maij nec ultra menſem Iunij permanebant, imo tranſacto ſolenni die Diui Ioannis Baptiſtæ quilibet diſcedebat ſicut à pueritia ſemper obſeruaui, & licet hoc fieret propter aeris benignitatem tunc temporis citius aduenientem, nihilominus nō debemus nec in præſenti in uſu balneorum expectare exceſſiuos æſtatis calores, quoniam tunc uirtus debilitatam difficulter ſubiciturThermarum in commodis, & prædominium ſiccitatis in aere, & complexione non permittit tractabilia reddi corpora ut requiritur in operatione balnearum; quarè firmari poteſt hæc regula, quod aquæ thermales Sancti Caſſiani ſumi debent principaliter in uere, uel ſaltem in autumno. Acidentaliter autem coacti quærere fructum ab his balneum omni tempore poſſumus efficere, ut ex dictis colligi poteſt.

De hora potus. Cap. VII.

SOlet præterea committi ut plurimum alius error non minoris præiudicij, & eſt, quod ſummo mane aliqui ſurgunt, & conferunt ſe ad hos fontes exiſtimantes magis utile eſſe bibere has aquas ante ſolis ortū ad euitandum ſudorē, qui prouocari ſolet propter ſolis uigorē in reditu, ne effectum aſſumptæ aquæ impediat, ſed hoc ſeruari nullo modo debet, tum quia in his regiōibus per tres, uel quatuor horas ab ortu ſol non eſt tanti uigoris, ut nocere poſſit, tum etiā quia hoc ſeruātes ſæpe incidunt in febrē, uel aliud accidens, queādmodum euenit annis elapſis Ill. & R. Domino Cardi. Borromeo redeunti à fontibus, quādo alij fontes ipſos

pete-

petebant. in febrem enim tertianam incidit, quod factum fuit pri mo reſpectu acuitatis aeris, quilicet ſit perfectiſſimus in his parti bus, nihilominus ut matutinus ſemper nocere poteſt; deinde re ſpectu quietis omiſſæ: quia ut corpora quiete maxime gaudent, ita eadem priuata triſtantur, & labefactantur; ex quo nocuum eſt in eo tempore ſummo mane ſurgere, cum nox breuis ſit. & interdiu quiſcere non conueniat, ut in fra declarabitur idcirco ſaluberrimum erit ſtatuere, ut in ortu ſolis, uel parum ante ſolis ortum quilibet balnea petat qui aquam hanc potare intendit.

De ſpacto temporis in potu. *Cap. VIII.*

AQuam, quam quis ſumere præſupponit animaduertat, ne continuata ſerie bibat, ſed in plures uices partiatur, alioquin in hoc maximum inconueniens incurret, quod uomitum facillime excitabit ſine aliquo iuuamento propter uentriculi præcipitem diſtenſionem, & arduam defatigationem eiuſdem in recipiendo intermiſſiue magnam aquæ, quantitatem, & non tantum debet tempus interponi inter ciatum, & ciatum, ſed & ipſe aquæ ciatus leui hauſtu, non ingurgitando ſumi debet; Quare determinari debet, ut ſumatur tota aqua in ſpacio unius horæ, & ſi quis extendatur uſque ad dimidium alterius horæ non erit inconueniens: quia hoc modo euitabitur, quod ſupradictum fuit.

Quid faciendum ante potum. *Cap. VIIII.*

PRius quã aliquis ſumat aquam, uacuum habere ſtudeat uentriculum, ut moris eſt in aſſumptione cuiuſcumque medicamenti, & alui excrementa deijciat, ſi poſſibile fuerit, deinde inambulet aliquantiſper, & leniter; ita quod corpus non immoderate incaleſcat exterius, quia ex tali deambulatione inteſtina incaleſcunt, & redduntur validiora tam ad ſuſcipiendam, quam etiam ed excernendam aquam: calor enim naturalis ex leui exercitio excitatur, & fortior euadit ſupra id, quod eſt ſibi noxium Determinandum igitur eſt, ut ieiuno uentriculo aqua ſumatur, deiectis prius alui excrementis, & præmiſſa lenideambulatione, ſi fieri poteſt; quod additum eſt reſpectu eorum, qui deambulare non poſſunt, & coguntur ſumere aquã in lecto, uel ad aquas ſe conferunt quouis alio modo, ut fit quotidie, & his loco exercitij ſuccurritur ut in fra.

Vnde

Vnde incipiendum in poterne. Cap. X.

EX aquis potabilibus Sancti Caſſiani licet præcipua laus ſit aquæ ficuncellæ eò quod mediate, uel immediate ſuccurrat omnibus humani corporis affectibus vnde tam celebre nomen per vniuerſum ſibi aſſumpſit, vt ſupra declaratum fuit, nihilominus quoniam reliquæ non caſu à natura ſunt productæ, ſed miro artificio, cum ſint omnes pro peculiari beneficio datæ, vt dictum eſt & poſſibile ſit inſerri ab aliqua earum damnum aliquod, dum proprium munus exercet, quamadmodum veretur de ficuncella, quod ventriculum ledat, dum hepati ſuccurrit, & de balneo magno, quod dum ventriculum roborat, hepati noceat; id circo declarandum eſt in præſenti, quis ordo ſeruandus ſit in earum potu. Non deſunt ex modernis practicis, qui ante aquam ficuncellæ conſulunt, ut ſumatur aqua Tettuccij ad euitandum nocumentum poſſibile inferri ab aqua ficuncellæ, & omittunt aquam balnei magni, ut aſſuetum eſt antiquitus, atteſtantes, hepar inflammari ab aqua balnei magni, quod non contingere dicunt ex potu aquæ Tettuccij, vnde cum foueatur ab ea ventriculus ſine hepatis offenſione, merito concludunt ab ipſa ordiendum eſſe ante ficuncellā, non à balneo magno Cui opinioni ſicut aſſentire numquam potui, ſic nec debeo multis de cauſis; primò ne prouidenti naturæ iniuriam faciam, à qua cum illud maximum datum ſit huic loco, ut ſi quid nocumenti poſſit inferri ab aliquo balneo, in promptu reperiatur in ijſdem balneis, quod remouere poſſit illud nocumentum, vanum exiſtimo, aliunde petere auxilium, quando in loco proprio haberi poteſt, & quod magis refert, ratio hæc me monet, ne ſequar hanc opinionem: quia vbi maius iuuamentum reperitur, non relinquendum eſt pro minori conſequendo, quod autem ab aqua balnei magni proueniat maius iuuamentum, quam ab aqua Tettuccij, inde manifeſtum apparet, quod aqua balnei magni munitum reddit ventriculum ad euitandum damnum poſſibile inferri à ficuncella, ut facit aqua Tettuccij, ſimiliter alui excrementa deijcit, & quod præcipuè attendi debet, omnes alias partes, per quas tranſire debet aqua ficuncellæ, ab excrementis etiam purgat, quod non eſt datum aquæ Tettuccij, vnde aqua balnei magni cum remoueat ventriculi nocumentum, purget aluum, & præparet omnes alias partes pro tranſitu

aquæ ficuncellæ, ſequitur, quod ex ipsa conſequatur maius iuuamentum, & per conſequens, quod ab ipſa ſit ordiendum, non ab aqua Tettuccij. Additur ratio ſympathæ, quę reperitur in his aquis, propter quam ſimul cum permanere poſſint, ſuperuacaneum eſt, aliunde petere auxilium, quando proximum eſt ſine ſuſpicione alterationis. Vltimo experientia ipſa à dicta opinione me remouet: antiquitus enim vidi hunc ordinem ſeruatum fuiſſe ſine detrimento, imo cum vtilitate; & ſic eundem ordinem ſeruandum eſſe ſemper atteſtabor, incipiendum videlicet eſſe à balneo magno his, qui ſumere volunt aquam ficuncellæ. Neque ſunt audiendi aſſerentes aquam balnei magni calefacere hepar, & aquā Tettuccij non calefacere, cum non tranſeat per ipſum, ſicut facit aqua balnei magni, primò quia agitur de impoſſibili, quod aliqua portiuncula con tranſeat per hepar, ut moris eſt cuiuscumque rei in ventriculo exiſtentis; deinde quia dato, quod principaliter per ipſum non tranſeat, ſi hepar non calefit ab aqua Tettuccij per tranſitum, poteſt calefieri ex propinquitate contactus, non ſecus ac faciat ignis, præterea quia aqua balnei magni, & ſi ſit facultatis calefactiuæ, nihilominus per duos, vel tres dies in principio aſſumpta hanc facultatem cum detrimento exercere non poteſt tum propter aliarum minerarum participationem refrangentem hanc eius virtutem; tum etiam propter humores exiſtentes in hepate ante propriam euacuationem non permittentes facultatem hanc exerceri. Vltimo quia ſtatim ſuccedit vſus ficuncellæ, quæ non permittit infigi vllum damnum ab aqua balnei magni, ſed tantum ſequi iuuamentum, ſcilicet pręperationem ventriculi, & aliarum partium; ex quo maius cum ſit iuuamentum, quàm detrimentum, in uſu harum aquarum ſtilus antiquus eſt ſequendus. Num autem ſumi debeat aqua balnei magni vno, vel pluribus diebus, conſulendus eſt peritus medicus, qui habita conſideratione debilitatis ventriculi, & obſtructionis aliarum partium determinabit numerum dierum dicti balnei magni inſeruientium pro præparatione ficuncellæ, & ſic purgato aure audietur Auic. lib. primo fen. 2. doctr. 2. cap. 16. damnumque euitabitur poſſibile inferri ab aquis aluminoſis non caute adminiſtratis.

De doſi harum aquarum. Cap. XI.

AQuæ Aſſumendæ quantitas præſcribi abſolutè non poteſt, ſed in ea ſeruari debet, quod Gal. 2. de rgen. vict in morb. aiut.

acut. præcipit de alijs medicamentis, qualitas videlicet complexionis: ſunt enim aliqui maiori egentes medicamenti quantitate aliqui vero pauciori contenti. Qualitas autem conplexionis eſt attendenda penes ſexum, ætatem, ſtatum; & aſſuefactionem; mulier namque leuiori eget medicamento, quàm uir, & adoleſcentes, atque ſenes non ſufferunt illud medicamentum, quod tollerant in conſiſtenti ætate poſiti, ruſtici preterea, & ij præſertim, qui vitam agunt in aere grauiori, ſunt difficilioris ſolutionis, & propterea in ijs requiritur maior doſis medicamenti, quàm in nobilibus, vitam preſertim agentibus in Ciuitatibus optimi aeris. Idemque ſeruatur in his qui aſſuefacti medicamentis, vtuntur eiſdem ut cibi, propterea doſis aquæ aſſumendæ determinate pręſcribi non poteſt. Nihilominus ut diſtinctè, & ordinatè procedatur in hoc; animaduertendum eſt, quod pro doſi vel intelligitur doſis quotidiana, vel numerus dierum, ſi quæritur doſis quotidiana, dicitur, quod minor quantitas in mulieribus, adoleſcentibus, & ſenibus non debet eſſe ſeptem librarũ, nec vltra duodecim libras aſcendere debent Ruſtici autem, & qui aſſiduè medicamentis ſunt dediti, non ſumant minorem quantitatem duodecim librarum aſcendentes vſque ad viginti. Reliqui verò doſim in medio poſitam ſeruabunt, & hic ordo ſequendus eſt in omnibus, alioqnin ſi eſſet minor quantitas, quam par ſit, parum vel nihil aquireretur, cum ſit medicamentum adeo familiare, vt à natura amplectatur tamquam cibus, & ſi eſſet maior quantitas, quam deceat, uel vomitum exeitaret, uel ipſam ventriculi virtutem læderet, unde magis nocere, quam prodeſſe poſſet. In hac autem quotidiana doſi duo ſunt notanda, quorum alterum eſt, quod primo die ſumi non debet eadem quantitas, quæ ſumenda eſt in ſequentibus, ſed á pauciori quantitate ordiendum eſt, & procedendum gradatim vſque ad quartum diem, & poſtea permanendum ſemper in eadem quantitate alterum eſt, quod ſi dum bibitur, euenerit, ut uomitus excitetur, quod fit ut plurimum primo, & ſecundo die, non debet ſumi alia aqua vice reiectę per uomitum, ſed ſufficit unicuique peruenire ad quantitatem ſibi aſſignatam, dummodo per vomitum non iudicetur redditam eſſe vltra quartã partem aquæ aſſumptæ in quo caſu neceſſarium eſt repetere aliquam portionem reiectæ aquæ, & ſic in quotidiana doſi ſtatuatur, quod gradatim procedatur ad aſſignatam quantitatem pro diuerſitate complexionis, & ſi reijciatur aqua ſupra quartam partem, aſſu-

Digitized by Google

matur denuo aliqua portio aquæ pro ea, quæ relecta fuit ſi deinde quæritur numerus dierum, determinatur, quod cum balnea nō petantur ut plurimum niſi ex cauſa multum neceſſaria, & communis; ſchola non imperet vſum balneor niſi in fortibus ægritudinibus; ſic etiam debet numerus dierum proportionari qualitati complexionis, & affectus; & abſolute non debet eſſe minor quindecim dierum, & proſequi quilibet poteſt, vſque ad viginti, & triginta cum beneficio abſque detrimenti ſuſpicione, cum agant aquæ iſte, non ſola qualitate, ſed quantitate doſis, & dierum. Qui uerò eis utuntur leui de cauſa, his ſufficit numerus decem, vel duodecim dierū, & hæc ſufficiant de quantitate doſis aſſumendæ:

De victus ratione in potu. Cap. XII.

DE victus ratione ſeruandi in epotu harum aquarum ut ſermo fiat, primò notandum eſt, quod quemadmodum ex Gal. in lib. de nat. hum. com. 2. pro victu quandoque non ſolus cibus, & potus intelligitur, ſed ſæpe hoc nomine omnia vitę inſtituta comprehenduntur, ſic in præſenti non intelligitur ſolum de cibo, & potu; sed etiam de regimine omnium rerum non naturalium, & animi accidetium, & præcipuè de aere, qui eligendus eſt placidus, non nimis frigidus, nec valde calidus; vnde circa ſolis ortū (vt notatum eſt ſupra) non multum ante proficiſcendum eſt ad potum propter aëris ſerenitatē frigidam ſemper exiſtentem in his regionibus, nec nimis tardandum poſt ſolis ortum, ut caliditas euitetur, quæ aſſidue inualeſcit in illis temporibus ab ortu ſolis. Similiter abſtinendum eſt à potu in aere extreme calido, & ſicco propter innatæ virtutis debilitatem, quæ ut aduerſatur vſui aliorum medicamentorum ex Gal. ſic etiam prohibet vſum harum aquarum in his temporibus; nec etiam tentandus eſt uſus earundem in aere extreme frigido, & ſicco, & quando uenti extremè in ſufflant; quare aer temperatus eſſe debet, & propterea aerem vernalem, vel autumnalem eligendum eſſe ſupra fuit determinatum. De cibo poſtea, & potu tria ſunt, quæ perpendi debent, quātitas, qualitas, & quando adminiſtrari debeant: debemus enim inprimis quantitatem examinare: quia in potu harum aquarum licet vigeat fames, cauendum tamen eſt à ſuperflua cibi quantitate, ne præcipua morborum cauſa excitetur, quæ à repletione ex Hipp. originem trahit, & quoniam præciſa quantitas præſcribi

H non

non poteſt reſpectu diuerſitatis complexionum appetentium macrem, uel minorem cibi quantitatem, ſatis erit in hoc recordari eius, quod dixit Gal. in lib. art. med. cap. 8. quod uidelicet præſidie non eget, qui ſingulorum, quę apponuntur, quantitatem metitur pro æqualitate appetitus, & coctionis, illiosque dicti meminiſſe, quod ſicut ſine fame nullus debet accedere ad mentam, ſic nec vllus à menſa ſine fame ſurgere debet. Quod facilius ſeruabitur, ſi uariatis cibis corpus non cibetur, quod attendendum eſt in qualitate cibi aſſumendi: dum enim præmanibus plures cibos habemus, imminet repletionis periculum, quarè cibi qualitas ſimplex ſit, & ſit cibus elixus, non diuerſimode præparatus: quia hoc modo euitabitur repletio, nec ventriculus defatigatus in digeſtione aquæ aſſumptæ lædetur, cum facilius cibos elixos, quam alio modo præparatos concoquat, non tamen negauerim, ut aliquando in principio menſæ conſedatur vſus animularum, & hepatum pullorum ſtufatorum, ſed cum uire, & pinguedine caſtratorum, atque ſucco agreſtæ; nec ſimiliter negauerim in fine menſæ ceraſa amarena cocta, & amygdala recentia, ſimileſque fructus. Cibi deinde qualitas non ſolum conſiſtit in prçparatione, ſed etiam in electione, unde cibus debet eſſe pullorum, veruecis, hedorum, vitulorum, & pipionum in his diebus, in quibus licet commedere carnem; in alijs autem diebus oua ſunt eligenda, cucurbitæ blitum, & borrago, quæ non cum oleo, ſed cum ouis præparentur, ſimiliter oua non frixa, nec roſta ſunt coquenda, & abſtinendum eſt ab alijs carnibus, piſcibus, lacticiorjs, fructibus, aromaticis, & alijs ualde calidis cibi, acutis ſalſis, & ad caput efſumantibus, ſi cōſequi exoptamus vtilitatē ex his fontibus. Vinū præterea eligatur ponticū, nō dulce, & albū, ſufficienter linfatū, nō cū aqua balnei, ut quibuſdā placet, ſed cū alia cocta, vel leui cruda, & in hac ſalutari dieta ieiuniū ſeruandū eſt, non enim quauis hora cibus aſſumendus eſt, ſed ſtatuto tempore. Quando autē ſit cibus aſſumendus, determinari neq; hoc abſolute poteſt, cum alij citius, alij tardius cōmedere cogantur, vel propter celeritatē, & tarditatē digeſtionis aquæ aſſumptę; uel etiā, quia inueniuntur aliqui nō valentes ſufferre longam inediam. Pro determinatione tamen concludendū eſt, expectandū eſſe aquæ digeſtionē non ex toto corpore: quia hæc (ut declaratū eſt ſupra) nō fit ne dum ante prandiū, ſed nec poſt prandiū, & propter hoc nō ſunt audiendi, qui putant non eſſe cibum aſſumendum, donec tota aqua reddita non fuerit; ſed ſufficit expectare digeſtionem aquæ, quæ

fieri debet in ventriculo, & fieri non poteſt in minori ſpacio ſeptem horarum, & quandoque in ſpacio octo, vel nouem horarum Nec ſimiliter ſemper ſunt audiendi, qui dicunt poſſe commedi, quando lotium redditur coloratum, quaſi ſit certum ſignum digeſtionis: quia vrina ut in multis fallax eſt, ſicut quotidie in communi praxi cernitur, ſic etiam in hac aquæ digeſtione fallere poteſt, cum poſſit colorari ante digeſtionem, uel propter eccesſum caloris hepatis, uel propter mixtionẽ humorum ab ipſa aqua eductorum ſicut fieri cernitur primis diebus aſſumptionis aquæ, in quibus vna, vel duobus horis ab aſſumptione aquæ redditur vrina colorata quàmuis aqua ad huc ſuperſit in ventriculo. Seruetur igitur hæc regula, ut ieiunetur aqua ad minus ſeptem horis, & non excedatur ſpacium nouem horarum, quàmuis vrina non ſit colorata, tum quia ventriculus labefactaretur ex tam longa inedia, tum etiam quia non colorari vrinam intra dictum tempus non poteſt procedere ex indigeſtione, ſed alia de cauſa, nempe ex debilitate, & frigiditate corporis, vt colligitur ex Gal. de dyn. & ideo concludi poteſt, quod licet vrina ſit index indigeſtionis ex Gal. loco citato, non tamen ſemper oſtendit verum, vt idemet aſſerit 3. de præſag. ex pulſ. vnde non ſemper eſt expectanda vrina colorata, ſed ſufficit ſpacium temporis aſſignatum pro determinatione horę prandij. De ſero autem num liceat aliquid ſumere, dubitatur à multis; dicunt enim aliqui, nihil ſumendum eſſe de ſero, primò quia cum parum temporis interſit à commeſtione ad horá eundi dormitum, digeſtio facta eſſe non poteſt, præſertim quod in prandio optime commeditur; propterea ne turbetur digeſtio, & ventriculus lędatur, nihil de ſero ſumendum eſſe concludunt, deinde à cibo abſtinendum eſſe dicto tempore aſſerunt, ut ventriculus die ſequenti ſit melius diſpoſitus ad aquæ aſſumptionem: Verum, ſit pace horum dictum, hęc opinio mihi non arridet: conſulo enim, vt aliquid ſumatur: priuſquam ad dormiendum quis eat, primò ut fugiatur nimia ſatietas in prandio, quod maximè attendi debet, ne alteratiua debilis tunc exiſtens nimis fatigetur, deinde pro conciliatione ſomni. ſed animaduertendum eſt, quod ſufficit paucus cibus, & facilis concoctionis, qualis eſt in diebus carnis parum panatellę in iure carnis, deſuper bibendo parum vini optime linfati, in alijs autem diebus ſorbitio vitelli vnius oui uel duorum recentium cauendumque eſt ab azimis quouis modo factis, cum difficillime digerantur, & hoc modo verendum

non

non eſt de impedimento digeſtionis: quia licet in dicto tempore non ſit omnino abſoluta digeſtio, nihilominus reperitur in tali ſtatu, ut turbari non poſſit ab aſumptione pauci cibi facilisque concoctionis, & iſtiusmodi cibus uentriculum impedire non poteſt in aſſumptione aquæ. Supereſt nunc videre, quid agendum ſit circa motum, & quietem; ſomnum, & vigiliam, inanitionem, & repletionem, vt compleatur ſermo de regimine rerum non naturalium. De motu igitur, & quiete loquendo animaduertendum eſt, quod dum bibitur aqua, nec non etiam tranſacta potione quieſcere nemo debet per tres, uel quatuor horas, ſed aſſiduè ſe exercere, non tamen cum uiolentia, ne ſudor prouocetur: quia ſi cum uiolento exercitio excitaretur, damnum hoc ſequeretur, quod aqua à proprio curſu auocaretur, cum per ſeceſſum, & vrinam, non per ſudorem reddi debeat; pręterquam quod euacuatio per ſudorem eſt minus ſalubris, & in ea uirtus magis debilitatur quarè mitis eſſe debet motus. Tranſacto poſtea dicto tempore non ſemper deambulandum eſt, ſed quandoque quieſcendū per inter ualla uſque ad horam prandij, & poſt prandium conſumi poteſt tempus in ludis, & alijs ſolatijs. donec accedat uigeſima ſecunda hora, quo tempore deambulandum eſt ad loca aperta ad fruendam aeris amenitatem per horam cum dimidia, ut deinde gratior ſit ſomnus, & quies nocturna. Qui uero deambulare non poſſunt, his concedi poteſt, ut equitando ſe exerceant, dum aquā bibunt, quemadmodum annis elapſis fuit factum in nobili quadam muliere Camerinenſi, cum non poſſet proprijs pedibus ſe exercere, deferri etiam conceditur ſuper ſedem loco exercitij, & tandem conceditur, ut proprio cubili aquam quis ſumat calido exiſtente thalamo, pannis optime coopertus, uentriculoque pannis calefacto, ac minime dormiendo, ut fecit Dominus Ioannes Maria prędictus prima uice, qua acceſſit ad hęc balnea, & quotidie faciunt multi. In his autem, qui equitando, aut ſuper ſedem, uel proprio cubili aquam ſument, quoniam ſeruari non poteſt dictū Hipp. part. 4. aph. 15 coad iuuanda eſt debiles aquarum ſolutio cum calcari vnciæ unius, uel duarum ſyr. roſ. ſol. uel alterius rei quali bet mane, ubi alijs ſufficit tribuere prima tantum mane cum primo ciato aquę uncias tres, vel quatuor ſyr. roſ. ſol. uel mell. roſ. uel alterius ſyr: pro diuerſitate affectuum, uel etiam ſalis comunis collari uno, uel duobus ſecundum corporis diſpoſitionem ad lubricitatem, uel ſtipticitatē. De ſomno, & uigilia

loquendo cauendum eſt in primis à nocturnis vigilijs: quoniam cum vires lædant, eaſque reſoluant ex Gal. 12. meth. & inter cauſas extrinſecas, eaſque recentes læſionum noſtri corporis numerentur ab eodem in lib. de nat. hum. com. 2. fugiendæ ſemper ſunt, & præſertim in hoc tempore, in quo corpus aſſidue deambulans laborat, & virtus fatigata in digeſtione harum aquarum redditur debilis; propterea non vigilijs, ſed ſomno in nocte egent, qui balneis vtuntur in potu, & eò magis, quia interdiu nullo pacto dormiendum eſt, atque à ſomno diurno tamquam à peſte quilibet alienus eſſe debet: non enim tantum obeſt, ſed etiam non nullos necat, ut fieri vidi annis elapſis. Nec imitandi ſunt, qui poſt prandium quandoque dormire ſolent, quoniam de raro accidit, ut non verificetur, quod dicit Gal. com. 4. aph. 67. quod videlicet ad ſomnum conuerſis poſt cibum caput impletur: quia ſi poſſibile eſt hoc euenire quouis tempore, in hoc præſertim eſt facillimum, cum corpus ſatis ample nutriatur, & caput ex præcedenti euacuationem reddatur magis diſpoſitum ad ſuſcipiendos uapores, quare poſt prandium non eſt dormiendum, & ideo à nocturnis uigilijs abſtinendum. Quod ut facilius exequi poſſit, animi accidentia corrigi debent, cum ab ipſis ex Gal. 12. meth. ut plurimum excitentur uigiliæ; idcirco omnes animi immodici affectus poſiti à Gal. in lib. art. med. cap. 85. ſunt deponendi, ſcilicet ira, triſtitià, excandeſcentia, timor, & inuidia, cum hæc corpus alterent, & à naturali ſtatu auertant. Qui uero huic medicamento incumbit, in ludis, & ſolatijs commorari debet, non tamen ſint ludi uitioſi, quoniam animi affectus commouere poſſunt. cum nullus poſſit eſſe adeo conſtans, ut ſentiens damnum ex ludo alicuis momenti, aptus ſit corrigere animi affectus, incũbere igitur ludo quilibet debet pro ſolatio, non pro lucro; Nec pariter ſolatia talia eſſe debent, ut uenereos affectus excitent quoniam eorum tempus opportunum non eſt balneorum uſus, ut colligi poteſt ex Gal. in lib. art. med. cap. 85, ubi aſſignans tempus opportunum ad eum utendum dicit, corpus in omnium rerum circunſtantiam ex quiſita mediocretate debere eſſe conſtitutum, adeo ut non ſit ſupra modum plenum, neque uacuum, neque excedat in calore aut frigore, aut ſiccitate, aut humiditate, & ſi quando contigerit aberare, ſubiungit, melius eſſe ut quis venereis utatur corpore magis calefacto, quàm infrigidato, & pleno, quam uacuo, & humecto potius, quàm exiccato; quorum contra-

rium

rium inuenitur in vſu balneorum, quouis modo adminiſtrentur. Idcirco abſtinendum eſt à venereis, & ab his, quæ venereos affectus excitare poſſunt; eòque magis à coitu eſt abſtinendum: quia vltimi alimenti euacuatio cum fiat per ipſum, incidetur in errorem inanitionis, quæ euitari debet in balneis non ſecus, ac repletio; & itaſtandum eſt in regimine omnium rerum non naturalium, ut ex his Thermis conſequi quilibet poſſit fructus, dum in potu adminiſtrantur.

De regulis ſeruandis in his balneis extrinſece admin iſtratis.
Cap. XIII.

THermæ Sancti Caſſiani celebres cum ſint non tantum ex mirabilibus effectibus earum, ſed etim ex vniuerſali earundẽ adminiſtratione; propterea enarratis regulis ſeruandis in vſu potus, reliquum eſt uidere, quid ſit ſeruandum, quando extrinſece adminiſtrantur. Quoniam autem extrinſeca earum adminiſtratio conſiſtit in infuſione, duccia, & linimento, rationi congruũ videtur, de his prius dicendum eſſe, quæ ſeruari debent in infuſione, cum balneorum vſus magis vniuerſalis ſit infuſio, quàm lininentum, & duccia, vt ſupra dictum fuit. Vt igitur ordinate, rectaque methodo in infuſione procedamus, ante omnia qualitatem affectus perpendere debemus, ſi cupimus maximos eorum errores ſubterfugere, qui nulla habita affectus conſideratione immergi ægrotos conſulunt in his aquis thermalibus, vnde potius damnum, quam iuuamentum ſequitur: affectus enim vt extrinſece, & intrinſece moueri poteſt, & in diuerſo reperitur ſtatu, ſic etiam diuerſimode mederi debet, & id circo quando patiens pro curatione accedens ad hæc balnea offertur, de qualitate affectus, eiuſdemque origine eſt axaminandus, ut ei recta curandi methodus aſſignetur. Quando igitur quis ex trinſece in parte aliqua offenſus fuerit, vel ex caſu, vel ex uulnere, aut alia ſimili occaſione, tunc certè ſufficit ei pro infuſione partis læſæ vniuerſalis præparatio ſyrupporum, & pharmacorum; verum ſi pars aliqua inualueat ex cauſa intrinſeca, cuiuſmodi eſt paralyſis, Iſchias, ulcus doloroſum, & crucians cum oſſis corroſione, & ſimiles affectus, tunc poſt vniuerſalem præparationem ad particularem deueniendum eſt, priuſquam infuſioni patiens ſubijciatur, quæ fit cum iiſdem aquis in potu, & duccia adminiſtraris; & di-

Digitized by Google

citur particularis, non ſolum quia ſic adminiſtratæ, reſpiciunt cauſam effi ientem à mala hepatis diſpoſitione prouenientem, & cauſam materialem à capite in ſubiectas partes influentem; ſed ex particulari earum effectu: quia vtramque cauſā corrigentes primò humores noxios ſoluendo euacuant, mox adſtringendo fluxum humorum à partibus affectis remouent, & ſic tuto in balneis infundi poſſunt, certiorque ſalus ex ipſis reportatur. Nec ſit, qui dicere audeat, vanam eſſe hanc intentionem in balneis, cum ad ipſa recurrant morbi in facto eſſe, non in fieri,& propterea ſatis eſſe per balneationem læſe parti ſuccurrere, nec fruſtra terendum eſſe tempus in eius recuperatione, quod iam tranſijt: quia ſupradicta curandi intentio licet neceſſaria non ſit ex parte originis; eſt tamē neceſſaria ex parte conſeruationis, cum aſſidue influens humor morbum conſeruet in parte affecta; vnde perfectè curari non poteſt læſa pars, niſi prius cohibeatur, quod eam aſſidue lędit, nec ab iſto ordine recedat, qui cupit optatam reportare ſalutem, eamdemque ſtabilem, alioquin tuta non erit recuperata ſalus, & ideo nullus mirari debet, ſi quando poſt balnea inordinate adminiſtrata affectus reuiuiſcit, & interdum fit peioris conditionis; rectæque adminiſtrationis exemplum ſumatur præcipuè à ſupradicto Domino Ioanne Maria ſigno, qui vlcere affecto in talo, ut ſupra dictum fuit, accedens ad hæc balnea exactiſſimè Florentiæ curatus fuit, ſed hanc præparationem non ſufficientem iudicans ob dictam rationem, particulari eum ſubijcere volui curationi, nempe epotu, aquæ ſicuncelle, & Buxi, Docciæque capiti opportunæ, antequam læſam partem exponerem infuſioni,& docciæ ſancti Georgij,& iſte curandi modus quàm uis non fuiſſet ei ab Excellentiſſimis Medicis Florentiæ aſſignatus, fuit nihilominus confirmatus ſtatim, ac eis per litteras à Nobili laudomia eius matre fuit expoſitus, & hunc ordinem ſecutus ad optatam ſalutem peruenit,nec non perueniet,qui eundem ſequetur. Vnde pro balneandis ſtatui poteſt hæc prima regula, ut qui detinentur affectione inquauis corporis parte ex cauſa intrinſeca, non exponant læſam partem infuſioni, quia prius læſionis cauſam emendent purgatione vniuerſali medicamentorum, & particulari aquarum thermalium. Quibus verò pars eſt affecta ex cauſa extrinſeca, ſufficit pro infuſione vniuerſalis purgatio, dummodo in affectione nō concurrat aliquid intrinſecus, in quo caſu requiritur etiam particularis præparatio, prout Phyſici extimatiua

ſtimatiua iudicabit neceſſarium pro conſecutione ſalutis. Eſt præterea ante ingreſſum balneorum obſeruandum, ut alui excrementa in primis emittantur, totumque corpus expurgetur; alioquin quemadmodum in exercitatione aſſumpta ante expulſionem excrementorum in veſica, & inferioribus inteſtinis contentorum imminet periculum, ne quid ex his in ambitum corporis rapiatur raptũ uidelicet caloris ui, qui per exercitationẽ accenditur, vt narrat Gal. 2. de ſan. tuen. cap. 2. ita in balneatione idem periculũ imminet, cum balneum ex Gal. 2. de ſympt. cauſ. cap. 5. ſit ex his quæ excrementa quieta calefaciendo, attenuando, & in ſpiritum vertendo ad motum excitent, unde poſtea dictum periculum excitari poteſt, & accidentia ab eo dependentia à Gal. locis citatis enarrata; & precipue 5. de ſan. tuen. & 3. de roe. vict. dicente. Sciueris in vniuersũ de Balneorũ viribus in particularibus curãdis affectibus, quod ſi nõ euacuato prius corpore adhibeantur, membris affectis fluxionẽ pariunt, quare corpus ab excremẽtis quilibet exonorare cõetur, priusquã in balneis immergatur, & ſic etiã obtẽperabitur præcepto Hipp. cõ 3. de vict. roe. in morb. auit. 59. Quod ſi natura nõ cõcedatur exonerari poſſe corpus ab excrementis, fiat arte, uel ſuppoſitorio, uel Icyſtere alternis ſaltẽ diebus, ne diu excrementa etiã in corpore detẽta, uel putreſcant, vt notat Gal. 3. de nat. facult. cap. 12. uel ſurſũ recurrant, uel alia excitent accidẽtia. Erit inſuper ſatis vtile ante ingreſsũ aliquãtiſper, & cõmodè deambulare: quia uires hoc pacto expergefactæ corpus diſponũt ad ſufferẽda facilius incõmoda balneorũ, expultrix facultas excitatur ad profligationẽ noxiorũ humorũ in quacũq; parte corqoris cõtineantur, & quod præcipuè attẽdi debet, ex genuini caloris excitatione ſingulæ corporis partes præparãtur ad ſuſcipiendã vtilitatẽ ex iiſdẽ balneis. Salubre igitur cuilibet erit ante infuſionẽ aliquãtiſper ſe exercere; qui verò aliquo impedimẽto detenti hoc efficere nõ poſſunt, loco exercitij frictionibus vtãtur, cũ ex ipſis etiã ſatis cõmodè cõſequi vnus, puiſq; poſſit quod propoſitũ eſt de exercitio. In ipſo autẽ ingreſſu hora aſt examinanda, ſpaciũ temporis, quo permanere quis debet in balneo; ordo ſeruãdus in ingreſſu, permanſione, & egreſſu; & ultimo regimẽ uictus. Quod ſpectat ad primũ, cũ bis ingrediatur in die in balneũ, hora matutina nõ debet eſſe ante ſolis ortũ: quia tũc tẽporis aer frigidus exiſtens ex ſui natura, corporũ trãſpirationẽ prohibet eãdẽq; cõdenſat, vbi requiritur in ipſis laxatio, & licet à balneo proprio laxẽtur

Digitized by Google

propter præcedentem conſtipationem non fit ſine aliqua virtutis alteratione. Prǣterea partes exiſtentes ſupra aquam, ab ambiente frigido ſemper exiſtente ante ſolis ortum maxime offendi poſſunt, propterea à balneatione abſtinēdum ante ſolis ortum. Nec etiam conuenit hoc fieri in ipſo ſolis ortu ob aeris impuritatem: ſol enim oriens attrahit, quod eſt ſubtiliſſimum, & neceſſario uaporibus aerem inebriat, unde impurum reddi fatendū eſt, exiſten te autem ſic impuro aere corpora etiam impura redduntur, propterea tunc temporis à balneatione ſunt abſtinenda: quia ſic impura à balneis excitata in febrem, vel aliud accidens incurrere poſſent; condecens igitur hora erit in mane una hora poſt ſolis ortum, quo tempore aer benignior erit, & corpora à ſuperfluitatibus expurgata. Poſt prandium autem hora erit ſatis diſtans ab aſſumptione cibi, & potus: maxime enim cauendum eſt ex præcepto Hipp. & Gal. 3. de rat. vict. in morb. acut. tex. 55. ne qui nuper commederunt, vel biberunt, balneentur, cum his caput impleatur, qui biberunt, & qui cibum ſumpſerunt, non caput modo, ſed corpus totum alimoniam ad ſe prius, quàm concocta fuerint, trahent, cui ſententiæ ſe ſubſcribit etiam Auic. lib. primo fen. 2. doctr. 2 cap. 19. dicens. Ingredientes in balneum illico poſt ſaturitatem in oppilationem incurrere, propteraequod à ſtomacho, & ab hepate nutrimentum ad membria trahitur non coctum. Idcirco poſt prandium cum expectari debeat concoctio, hora balneandi ſatis diſtans ab ipſo eſſe debet: quia concoctio fieri non poteſt minori ſpacio ſex, vel ſeptem horarum, & tunc ad balneum aſt accedendum. Spacium permanendi in balneo determinari non poteſt, & propter complexionis varietatem, nec non etiam propter diuerſam morbi qualitatem; qui enim robuſti ſunt, & in medio vitę ſtatu, facillime horam tollerant, ſenes verò adoleſcentes, & qui virtute ſunt imbecilli, terminum horę attingere non valent; præterea qui balneare intendunt extremitates tantū poſſunt diutius permanere in balneo, quàm qui corpus totum, vel eiuſdem potiorem partem aquis ſubijcere coguntur pro determinatione tamen dici poteſt, quod ſpacium permanendi in balneo his, qui extremitates egent balneare, poteſt aſſignari uſque ad duas horas; his verò, qui corpus totum, vel potiorem eius partem infundere debent, ſi uirtute ſint ſatis validi, aſſignari poteſt hora integra ſi verò debiles ſint, nullum aliud aſſignari debet ſpacium, niſi virtutis tollerantia, ut euitentur nocumenta prouenien

tia

tia ex longiori mora, quam deceat, ab Auic. enarrata in tertio tractatu libelli dicti de remouendis nocumentis, quæ accidunt in regimine ſanitatis, & ſic terminus aſſignabitur mediæ horæ in principio, qui poſtea augebitur, prout vires ſufferre videbuntur. Ordo autem ſeruandus in ingreſſu, permanſione, & egreſſu tanti momenti eſt, ut Hipp. 3. de roe. vict. in morb. acut. tex. 46. dixerit, quod ſi exacta cura inter lauandum non adhibeatur, non mediocre prouenier à lauacro malum in quibus verò conſuetat ordo iſte, ex eodem Hipp. loco citato colligi poteſt, dum examinat regimen victus in rebus non naturalibus, nec non in cibo, & potu obſeruationem enim in primis proponit in aere, quod intelligi debet non tantum in balneo, ſed præcipuè in eius ingreſſu, vt colligitur ex illis uerbis (ad balneum via ſit breuis) quaſi dicat, ne dum quis expoliatus ad balneum ſe confert, à frigiditate ambentis offendatur vnde liquido conſtat, quantum quis erret, dum longe à balneo ſpoliatur: quia hoc pacto in acceſſu, & receſſu refrigerandi periculum imminet; ex quo (ſi fieri poteſt) quilibet ſtudeat ſpoliari in ipſo balneo, ne offendatur ab ambiente in via, ob ſeruationem preterea proponit in motu, & quiete dicens, Ingreſſum facilem debere eſſe, & egreſſum ſimiliter, quod autem per hęc verba intelligi poſſint motus, & quies, colligitur ex eo, quod dicit Paulus Aegineta lib. primo cap. 52. aſſerens in aquam ſine tumultu, & lente deſcendi debere, cuius opinionis eſt etiam Aetius dicens lib. 3. de remed. cap. 177. balneorum aquas ſenſim, & leniter ingredi oportere: quia hoc pacto laxo corpori occurrentes interius penetrant, qui verò tumultuoſe, & turbulente inſiliunt, horum corpora denſantur, & in horreſſunt, neque aquarum qualitatem ſuſcipiunt. Neque hoc ſolum ſeruandum in ingreſſu, ſed dum etiam quis permanet in balneo; quietè enim ſtandum eſſe in balneo præcipit idem Hipp. quia, vt docet etiam Gal. corpus in balneo dum mollius, & laxius reddi debet, cum mouetur, muſculi tenduntur, tenſi verò minus tum molliuntur, tum relaxantur idemque affirmat Auic. lib. primo fen. 2. doctr. 2. cap. 19. dicens in balneis qui voluerit balneari, oportet vt in eis balneetur quiete, ſuauiter, ordinatim, & non ſubito; quare in ingreſſu leniter, & gradatim procedatur primò ſubijciendo corpus vſque ad os ventriculi, mox vſque ad pectus, vltimo uſque ad ceruicem, & non totum corpus illico, quo modo ingreſſus, & permãſio erunt faciles, nec grauabitur natura ſubitis mutationibus,

balnei-

balneique laborem quilibet facilius tollerabit. Egreſſus pariter facilis eſſe debet ex eodem Hipp. qui talis erit, ſi contrarius ſeruetur ordo in exitu ei, qui propoſitus fuit in ingreſſu, ſcilicet, vt quæ pars fuit vltima in ingreſſu, ſit prima in exitu, & lineo panno exiccetur, mox gradatim totum corpus ita præparetur, & vltimo optime coopertum commode ad lectum deferatur calidum, ſi fieri poteſt, ut facilius expurgetur, quod balneum à centro ad circunferentiam concitauit, & euocauit; non fiat igitur ſubitus exitus à balneo, & ſine præparatione vt iuuamentum abſque detrimento à lauacro reportetur. Dum autem quis in lecto moratur poſt balneum, an liceat dormire, & prouocandus ſit ſudor, eſt etiam examinandum, ut ordo in omnibus diligentiſſime ſeruetur. Gal. com. 3. de vict. roc. in morb. acut. ſi declarat non ſemper laborantem ad balneum duci euacuandi corpus gratia, ſed interdum ut humectetur, & madeſcat, quod immoderatius exaruit, ex quo colligitur non ſemper prouocandum eſſe ſudorem, ſed in iis tantum morbis, qui non egent humectatione, & hoc ne dum in lecto, ſed etiam in balneo eſt attendendum, ut ex loco citato Gal. colligitur. Somnum autem ex Andrea Baccio lib. 7. cap. 15. concedi poſſe colligitur poſt balneum; propterea quod ſi ſomnus à balneo, & cauſa, & ſignum eſt percommodum ſperatæ vtilitatis, & è diuerſo non poſſe à balneo dormire, nec cauſa, nec ſignum eſt commodum, cũ nihil ſit, quod æque concoquat ea quę concoqui poſſunt, & malos ſuccos per habitum digerat, quam ſomnus; pręſertim à balneo, ut etiam atteſtatur Gal. 1. de ſan. tuen. videtur ſine dubio concedi poſſe ſomnum poſt balneum, ſed breuis eſſe debet, ne caput offendat.

Reſtat vltimo agatur de cibo, & potu, de quibus hæc tria perquiri debent, hora in primis, qua corpora ſunt cibanda; deinde qualitas cibi, & potus, vltimo quantitas: in hora enim maximos vidi committi errores, dumque prope ingreſſum, in ipſo etiam balneo, vel ſtatim poſt egreſſum non nulli tentarunt vel cibo, vel potu corpora nutrire, quod non conuenit vllo modo. Quod ſit error propè ingreſſum corpora cibare, ex ſupradictis liquido conſtat, & ſi periculum imminet in cibatione corporum ante balneum, multo magis imminebit, ſi cibentur in balneo, cum in ipſo ſint poroſitates iam apertæ, & meatus rorefacti, vnde facilior ſit tranſitus alimoniæ non coctæ ad corpus tutum, ex quo nec in balneo licet cibare corpora, ſed poſt balneum; non tamen confeſtim

à balneo

Digitized by Google

à balneo ſorbendum eſt, uèl bibendum ex eodem Hipp. quia præterquam quod cibum, uel potum ſumere protinus replet caput, interdum etiam ſic deuoratum ſuperfluitate facit, ut teſtatur Gal. in expoſitione dicti ab Hipp. ſedata igitur, quę ex balneo eſt turbatione commedere, uel bibere conuenit, quod fiet ſpacio unius horæ, uel vltra, quo tempore exiens à balneo quieſcat in lecto, donec caliditas fomentata ad benignitatem reducatur, & proprio calore corpus fruatur, & tunc temporis cibus ſumendus eſt, & potus eiuſdem qualitatis, de qua facta eſt mentio in potu. Poteſt tamen aliquid indulgeri his, qui balneantur præter cibos elixos, ut conſeruetur in eis guſtus, & appetitus, qui facillime in lauacro depcrditur, & licet eius vice ſitis inualeſcat, nihilominus à potu præter cibum maxime abſtinendum eſt, præſertim aquæ frigidę, & in balneo, & poſt balneum: quia (ut monet Auic.) perueniens hæc ad ſtomachum propter aperitionem poroſitatum & meatuum, ſubito attrahitur ad hepar, & cor, unde infrigidantur ambo infrigidatione vehementi, aut debilitatur caliditas naturalis, & debilitantur, omnia viſcera, & fieri poteſt diſpoſitio ad hydropiſim. Et hoc etiam Aetius ſermone 13. 2. lib. cap. 83. reprobat dicens frigidam aquam potam à balneo morſus, doloreſq; inducere, & ſubiungens idem effici à uino meraco, aut paſſo tacite damnet eos, qui exeuntes à balneo vtuntur pane infuſo in huiuſmodi vino, & ex tali infuſione non parua oriri incommoda compertum eſt. Sunt igitur corpora cibanda, poſtquam à balneo quieuerint, vna, uel duabus horis, perfectaque cibi qualitate; & à ſatietate abſtinendum eſt, præſertim in prandio propter lauacrum veſperi reiterandum; coena verò vberior concedi poteſt, & propter diſtantiam lauacri matutini, nec non etiam quia in ſomno nocturno fit perfecta concoctio nutrimenti aſſumpti, & ſic in prandio ſunt pauciori cibo corpora cibanda, quàm in coena quę ordinem qui ſeruauerint, ſuccedet eis, quod docet Hipp. loco citato ſcilicet, quod omnia ex lauacro commoda aſſequetur, quibus indigent, quod ſi in re una, uel pluribus peccatum inciderit tantum abeſt ut proſit, quod potius noceat. Nec ſolum hoc eſt faciendum in vſu lauacri proprij, ſed per aliquot dies poſt lauacrū quemadmodum eſt etiam faciendum in vſu potus propter uirtutis debilitatem relictam à fatigatione aquę aſſumptę, & lauacri ſeruetur igitur ordo in omnibus, ne balneis tribuatur, quod incuriæ eſt adſcribendum, vt alias dictum fuit.

Digitized by Google

poteſt deinde proſequi vſque ad horam duodecimam, & tertiam decimam de mane; In ſero autem incipi poteſt ſtillicidium hora vigeſima vſque ad vigeſimam ſecundam. Spacium temporis, vel conſideratur quotidianum, uel dierũ, quotidianum ſpacium eſt hora tantum ſecundũ comunẽ vſum, attamen ſi puer ſit, & adoleſcens, non debet commorari ſub ſtillicidio, ſicut commorantur. qui ætate ſunt conſiſtenti. Si conſideratur ſpacium dierum, in hoc caſu reſpiciendum eſt ad affectum, etenim ſi ſit affectus per accidens, tunc requirit minus temporis ſpacium, quàm ſi ſit per eſſentiam, & ita in primo caſu ſufficere poteſt ſpacium quindecim dierum, in ſecundo autem ad menſem aſcendendum eſt, & interdum ad quadraginta dies. Poſt diurnum ſtillicidium debet prius caput calidis pannis diligentiſſime exuccari, poſtea commiſſura coronalis liniri aqua ardenti, & puluere capitali inſpergi, deſuper roſaceum pannum ponendo, lineumque pileolum pro aeris defenſione. In fine vero totius ſtillicidij denuo accedendum per duos dies ad potum aquæ Buxi, vt purgetur, ſi quid irreſolutum à duccia ſit relictũ, & caput ita coopertum præſeruetur per decem, uel quindecim dies. In regimine rerum non naturalium, cibique, & potus, ſeruetur ordo infuſionis; & hæc dixiſſe ſufficiat de his, quæ particulariter requiruntur in adminiſtratione ducciæ capitis. In ſtillicidio balnei magni duo ſufficit dicere, de ſpacio temporis, & de eo, quod fieri debet poſt ducciam, & in reliquis ſeruandum eſt, quod dictum eſt ſupra. Spacium temporis eſt hora tantum pro qualibet vice; & dierum ſpacium eſt octo, vel decem dierum, quod ſpacium ſufficit in quauis graui indiſpoſitione, quamuis in caſu prælligati Domini Hermanni de Staphis terminus fuerit viginti dierum, quod factum fuit reſpectu grauiſſimi affectus, & debilitatis artificialis ducciæ. Peracto deinde quotidiano ſtillicidio pannis calidis exactè ventriculus exuccandus eſt, & poſtea inungi debet aliquo linimento ipſum roborante, quale eſt oleum de nuçe muſcata, de menta, maſtice; ſimilibuſque oleis per ſe, vel ſimul mixtis pro intentione imperantis. Pro ſtillicidio tandem Sancti Georgij ſufficit hoc dicere, quod præmiſſis alijs ſolitis præparationibus debet etiam pars affecta diſponi per infuſionem eiuſdem balnei per tres, uel quatuor dies, deinde ſubijci ſtillicidio dicto, in quo quis permanere poteſt hora cũdimidia vſq; ad duas horas, vleuſq; poſt exitum à duccia expurgandum eſt, apertumque ſeruari de-

Digitized by Google

bet cum ſpongia, vel ſaginali turunda, in reliquis conuenit cum infuſione.

Quid ſeruandum ſit in linimento. Cap. XV.

IN vſu balnei luti hæc duo examinanda principaliter occurrunt, primò quomodo linimentum hoc adminiſtrari debeat, deinde qua hora. Quicumque igitur vti voluerit hoc linimento animaduertere debet, quod præmiſſa conſideratione qualitatis affectus, & preparationibus ſolitis, pars affecta balneo Sanctæ Mariæ diſponenda eſt per ſex, vel octo dies, & proſequendum deinde idem balneum mane, & ſero (vt moris eſt balneari) & hora competenti adminiſtrari debet linimentum preparatum ex hoc luto animaduertendum præterea eſt in adminiſtratione, quod lutum hoc à fouea propria extractum primò in vmbra exiccari debet, & ita exiccatum poſtea teri, cribari, & vltimò cum aqua Sanctæ Mariæ reduci in formam linimenti, & ita preparatum ſuper leſam partem ſubtiliter diſtendi, vt poſſit breui temporis ſpacio exiccari à ſole, & in ſpacio duarum horarum reiterari ſex, vel ſeptem vicibus quando autem emplaſtratio dicta eſt omnino exiccata, aqua dicti balnei pars illutata lauetur, & panno lineo exuccetur toties reiterando, quoties reiteratur linimentum. Hora tandem linimenti eſſe debet, quando ſol magis viget, non enim in vſu linimenti reſpicitur concoctio, vt in infuſione, cum non uereatur in hoc de accidentibus in ea propoſitis hora igitur erit à decima ſeptima, uel octaua vſq; ad vigeſimã, & ſolum pars affecta ſoli eſt exponenda, caputq; præci puè à ſole defendendũ, & in parte affecta animaduertendũ eſt, ne quid ſoli exponatur luto nõ cooper tũ, uel pannis: quia à ſolis feruore maximè lederetur, peracta autẽ vltima linitione diurna redeundũ eſt ſtatim ad balneum Sanctæ mariæ, ibiq; permanendũ vna hora, & in reliquis ſeruandus eſt, idẽ ordo infuſionis. Non relinquã de hoc luto dicere, quod adminiſtrari etiã poteſt lutũ extra propriũ locũ, & vice aquę Sanctæ Mariæ reduci poteſt in formã linimenti cũ vino albo, vel lixiuio dulci & lauari pars illutata cũ eodẽ uino, & lixiuio; ſed non adminiſtratur cũ eo beneficio, quod cõfert in loco proprio. Vnde cõcludendũ eſt pro epilogo totius operis, quod qui deſiderat maiorem fructũ ex his Thermis acquirere, ad eas accedere cõetur, & ſeruare quę hactenus dicta ſunt: quia implorato prius Diuino auxilio, Dei paraq; Virginis, per ordinatã hanc adminiſtrationẽ per pauci deuenient ad ſpe recuperandę ſalutis, quã vnicuiq; Deus cõcedat.

LAVS DEO.

Digitized by Google

Errata corrigito.

pag. 9. quando	quod
ſic ſæpe in ſequenti intelligendum	
10 videſtur	videtur
nunque viderrũ.	numquã viderim.
dantas	claritas
antiquis	antiquius
inayta	inclyta
ſuij	ſoli
ſuqberat, & collecta fuit	
12 uentur quãdo	varietur quod
inlepidus	inſipidus
13 ferrumeſſe	ferream eſſe
actum calidum	actu calida
14 quod poteſt	qui poteſt
experint futtia	experientia fuit
15 Bernaoditi	Bernardini
peruna	reddere
disciderei	diſcederet
16 licetiam	hic etiam
vrea minora	area minera
acceſſit	receſſit
17 iſtemet	iſte me
18 deniuare	deinde
aduinare	adiuuare
quicunque	quicquid
ponte ſulphureã	fronte ſulphurearũ
suqire	ſubire
19 propinquis	propinquius
vera	vena
20 lapide	lapidiea
Snaria	Maria
antiquibus	antiquitus
pretentio	præteritis (diebus
21 vnũ, uel duos dies.	vno uel duobus
potueri	potui
quando pare	quod parum
quinque	quam
22 ſerminurit eni vlba.	ſunt enim alba
soleuandum	ſoluendum
adſorbitur	adſcribitur
23 dolores	doloribus
noctuq; factos	factis
24 dum puos	pus
& tantum	& tutum
viſit	cum ſit
effuſione	earumq; effuſione
somis	Ioannis
ad ex	ad hoc
de Malesoinis	de Maleſpinis
26 contenpit	contendit
repactus	refractas
27 accidens	accedens
29 ab nmni	ab omni
33 ponec	donec
35 vaſibus	caſibus
cuius	cuiuis
36 con	non
37 grauameri	grauamen
38 cum dirutum	iam dirutum
niſiem	niſi in
39 conductionem	coniunctionem
41 deſluent	defluebat
42 frigipa	frigida
alique	alia
45 prædicta	prædita
ludificationi	lubrificationi
47 quia imo	quinimo
poſſidant	poſſideant
dui	qui
redduit	reddiue
49 neque	namque
ſui placiddm	cui
50 dicta	dicata
51 quaſi	quam
52 pharmacorum	pharmacis
contractum	contactum

ex

Digitized by Google

53 *ex ratione*	*ex retentione*	*conſedatui*	*concedatur*
59 *poſuit*	*poſſunt*	71 *concoctanis*	*concoctionis*
60 *eam*	*earum*	74 *indinate*	*inordinate*
diſipendi	*diſpendi*	*epotu*	*potui*
61 *anc*	*ad*	75 *exonorare*	*exonerare*
62 *hoc*	*hos*	*exictatione*	*excitatione*
fectibus	*effectibus*	*unus, piusque*	*vnusquisque*
per	*aer*	*aſt*	*eſt*
63 *balneum*	*balneis*	78 *ſi*	*ſic*
65 *poterne*	*potione*	*somucs*	*somnus*
66 *con transeat*	*non*	*habitum*	*halitum*
68 *balneor*	*balneorum*	*tutum*	*totum*
in cpotu	*in potu*	80 *ſi cauendum*	*ſi eauendum*
69 *præſidio*	*preſide*	*penetiare*	*penetrare.*

Aφl. 1456492

Digitized by Google